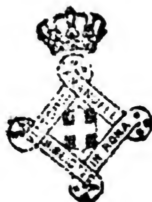
image
not
available

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
7 M
43

IN ROMA

EXERCITATIONUM PARADOXICARUM

ADVERSUS

ARISTOTELEOS

LIBER ALTER:

In quo

DIALECTICAE ARISTOTELEÆ

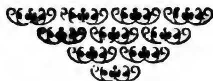
Fundamenta excutiuntur.

Auctore

PETRO GASSENDO

Regio PARISIIS Matheseos Professore.

Cui ob similitudinem argumenti adjungitur IO: DE *LAUNOY* *Tractatus, in quo doctrinarum Peripateticarum errores demonstrantur.*

HAGÆ-COMITUM

Apud ADRIANUM VLACQ.

M. DC. LIX.

INDEX
EXERCITATIONVM
LIBRI SECVNDI.

EXERCITATIO I. *Quod nulla sit necessitas, usitasque Dialecticæ.* Pag. 1.

EXERCITATIO II. *Quod in Universalibus seu Prædicabilibus tradendis variè peccetur.* 22.

EXERCITATIO III. *Quod ineptè decem Categoriæ, at Rerum Classes distinguantur.* 41.

EXERCITATIO IV. *Quod futiliter multa proponantur de Propositionibus* 65.

EXERCITATIO V. *Quod Demonstratio non exstet qualis vulgo depingitur.* 84.

EXERCITATIO VI. *Quod nulla sit scientia & maximè Aristotelea* 101.

EXER-

B. Augustinus Libro de unico Baptismate contra Petilianum Cap 1.

Prima invidia est, quod ventilatur in publico res secreta. Taceant ergo, qui hoc fieri debere non putant.

EXERCITATIONUM PARADOXICARUM LIBER ALTER.

In quo

DIALECTICAE ARISTOTELEÆ

Fundamenta excutiuntur.

EXERCITATIO I.

Quòd nulla sit necessitas, utilitásque Dialecticæ.

CUm duplex vulgò distingui Dialectica soleat; *Naturalis* una, *Artificialis* altera; de Naturali hic non loquimur, quæ nihil est aliud, quàm ipsamet Ratio, vel ingenita illa Intellectus vis & energia, quâ ratiocinamur, & discurrimus. Ecquis enim citra inditam ratiocinandi facultatem ratiocinari valeat? Lis ergo tota intenditur de sola Artificiali, seu de bella ista Arte, quam ubi quis calluerit, appellatur *Dialecticus*. At principio quidem cum non negem observationem aliquid juvare, & prodesse si quis inexpertus admoneatur

neatur illius præcepti, *Generalia generaliter, & primò esse ponenda*, paucorúmque similium. Attamen cùm tantam videamus esse naturæ solertiam, ut quisque facilè, per se, & sine observatione præstet quidquid necessarium est (neque id mirum cùm & observatio sit ijs, quæ à natura præstantur, posterior;) cùm videre item liceat, ex quo janua aperitur ratiocinandi artificio, illud ita insolescere, ut in non minùs inutilem, quàm difficilem, ipsámque adeò immensam segetem excrescat, neque unquam confingendorum, intricandorumque præceptorum finis sit; ea causa est, cur tueri illam Naturæ præstantiam contra hasce Dialecticæ Artis quasi præstigias aggrediamur. Quanquam etiam si quis fuerit paucissimis illis regulis contentus, quæ paucissimis verbis comprehendi possunt, absit ut illum deterreamus; siquidem quamvis illæ possent videri cupiam inutiles (cùm nocere tamen non possint) nullam sanè creant temporis jacturam, cujus pœnitendum sit. Disputamus igitur potiùs contra fastuosam istam Artem, cui adipiscendæ tot menses, imò & à plerisque tot annos collocari conspicimus. Quod si ex hujus eversione quodlibet aliud quoque artificium, quamvis minutum concidat, reprehensio tota, si quæ sit, penes momenta earum rationum, quæ afferentur erit expendenda. Id solùm adhuc præmoneo, cùm duobus modis aliquid dicatur esse necessarium, uno prorsùs & omnimodè, seu ut loquuntur, *ad esse simpliciter, & absolutè* (quod quidem necessarium propriè dicitur) altero non prorsùs nec omninò, sed ut loquuntur *ad melius esse, & secundum quid* (quod utile etiam magis propriè dicitur) præmoneo, inquam, futurum ut pateret liberrimus campus, si demonstrandum assumeremus Dialecticam non esse prorsùs & absolutè necessariam. Verumtamen quia nonnulli sunt etiam ex Aristoteleis, qui rigidam illam necessitatem non exigant, idcircò agendum potissimum est quod spectat ad posterius genus, seu ostendendum nequidem esse Dialecticam utilem, cùm & si utcumque istud evicerimus tantò magis necessarium sit, necessitas illa absoluta corruat.

II. Ut igitur exordiamur, Dialectices usum meliùs, & dilucidiùs explicari posse non video, quàm á Cicerone duobus in locis expositum sit. Siquidem in Tusculanis Dialecticam docet esse, *quæ*

rem

rem definit, genera dispertit, sequentia adjungit, perfecta concludit, vera & falsa dijudicat, disserendi ratio & scientia. In Bruto autem, *quæ docet rem tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando; ambiguam primùm videre, deinde distinguere, postremò habere regulam qua vera & falsa judicentur, & quæ quibus propositis sint, quæ non sint consequentia.* Unum solùm his locis demiror prætermissum esse munus (idque ut videtur Dialectices præcipuum) videlicet tradere instrumentum inveniendi; siquidem omnia enumerata spectare videntur ad judicandi Methodum (commendat tamen in Topicis) Utcumque sit omnia seu præcipua Dialectices officia sunt; Primò spectat illud, *rem obscuram explanare interpretando.* Secundò dividere, quo revocare possumus illud *ambigua videre, & distinguere.* Tertiò discernere verum à falso, ex quo non rarò veri & falsi disceptatrix describitur. Quartò docere quomodo unum sequatur, vel non sequatur, ex alio, ad quod pertinet artificium & texendi argumenta, & retexendi Sophismata. Quintò argumenta ad quæstionem omnem accomodata invenire, de quibus omnibus plurima sigillatim occurrent dicenda sequentibus Exercitationibus. Aliqua tamen hoc loco prætermitti nequeunt, quòd alia ratione non possit difficultas præsens expediri. Siquidem Aristotelei, dum artis hujus necessitatem, vel summam certè utilitatem circa scientias exaggerant, probant præsertim ex eo, quòd quisque artifex expeditior sit ad opus suum peragendum cùm parata habet instrumenta, quàm cùm illis destituitur. Sic enim cùm instrumenta, seu ut D. Augustinus loquitur, *machinamenta* sciendi sint definitio, divisio, &c. contendunt quemque tanto esse expeditiorem ad aliquam scientiam, quanto perfectiùs calluerit artem definiendi, dividendi, & similia, quæ ex officio proprio præparantur, suppeditanturque à Dialectica. Lib. 2. de ord. cap. 13.

(Margin note beside first line: Lib. 5.)

III. Quamobrem ut aliquid primò de Definitione dicamus, per quã debet mihi alicujus rei scientiam appetenti Dialectica explanare illius naturam, seu explicare quid ipsa res sit. Quæso imprimis quid ab hoc mihi Dialectica conferat? velim exempli gratiâ inclarescat mihi quid sit Sol, res omnium illustrissima; putas mihi Dialectica lucernam accendet, qua illum pervideam? gratias profectò habeo naturæ, quæ mihi sensus tribuerit, quibus ipsius splen-

dorem, calorem, figuram, magnitudinem, cæteráque adjuncta percipiam. Quod autem Dialectica ad ipsissimam quoque ipsius substantiam perducat, ne Eudoxo quidem sperandum, & optandum fuerit. Et certè quasnam admovebit Dialectica scalas, quibus non dico ad Solis, sed vel ad pulicis naturam pernoscendam evehat? ipsius-ne est naturas rerum perscrutari, reperire, & consequenter, declarare, & non potiùs Physicæ, scientiarumque cæterarum! si verò fuerit, nonne uni erit incumbendum Dialecticæ, cæteræ verò scientiæ negligendæ? Dices proprium quidem esse aliarum Scientiarum pervestigare naturas rerum; at Dialecticam tamen esse illis ut canem sagacem & venaticum. Sed quonam olfactu Dialectica pollet, ut latentem rei naturam suboderetur, & retegat? Quod ad summum poterit præstare, insusurrabit, ut perquiras rei genus & differentiam. Istud autem quàm vanum sit suo loco declarabitur. Interea verò si nihil aliud Dialectica confert, hoccinè est quod pollicebatur? Naturam ergo non aperit, sed solùm perindè facit ac ille, qui inventionem Thesauri pollicitus, quære, inquit, ubi delitescat, & illud invenies? Quid enim est aliud quærendum alicujus rei genus & differentiam, ut natura ejus innotescat. Si genus & differentia continent rei naturam, exspectabam illa indicares, non verò me sic luderes. At, inquies, nonne satis est à Dialectica præmoneri illa esse inquirenda, ut rei naturam possis assequi? Ita-ne hoc satis est? at tu Dialecticam jactabas, quæ rem mihi definiret, non quæ ad partes definitionis investigandas me remitteret. Dices Dialecticam hortari ut inquiram id, quod est commune cùm ipsi rei, tum aliis similibus; deinceps autem communia quæque ut falce rescindens enitar assequi id, quod est ipsi maximè proprium: sic enim potero habere & genus & differentiam. Verum hoc totum perinde est, nihilque exeinde promoveor; nimirùm hoc eram facturus accingens me ad acquirendam alicujus rei notitiam; nemóque est, qui cognoscere aliquid desiderans, cùm quod vocas genus statim pateat, non inquirat quidquid est ipsi maximè peculiare. Non vocabit quidem fortasse genus & differentiam nisi fortè didicerit ita esse appellanda: at dummodò res teneat, quid interest istone, an illo modo appellentur? nisi fortè apud Indos putas nullam esse cognitionem rerum, quod istam Dialecticam,

lecticam, & hæc ipsa vocabula nesciant. Dictat, inquis, Dialectica, imò dictat communis sensus, retexendas esse alicujus rei & partes, & affectiones omnes, ut quantum fieri potest intimè natura ejus pervideatur, & tum si quæras quid res sit, ipse est communis sensus qui verba suppeditat cuilibet etiam rustico, quibus illam apertam faciat, æquivalentibus scilicet generi, ac differentiæ. Quæsivi millies etiam ex pueris, & ruricolis quid hoc, aut illud vocitarent; nunquam contigit qui oppositam descriptionem acciperem pro notitia, & captu cujusque. Et periculum quisque facito: rem ita esse comperies: Quod si quempiam in aliquo deficere contigerit, causam esse deprehendes non quod ignoret Dialecticam; sed quod rem satis non habeat perspectam. Cæterum enim si clarè percipiat, dispercam, nisi illam tibi faciat apertissimam. Hinc consule Politicum virum de regimine Reipublicæ, in qua diu versatus est; consule mercatorem de rebus ad negotium suum pertinentibus; consule agricolam de agricultura; consule quotquot uno verbo volueris artifices, qui neque tamen Dialecticam, neque genus illud tuum, differentiamque noverint, Deum immortalem! quam egregias plurimarum rerum difinitiones audies? Putas-ne verò ut has, aut illas res cognoscerent, debuisse illos prænoscere quid esset genus aut differentia? ô te ineptum & ridiculum! nisi verò existimas te, qui nosti genus esse id, quod de pluribus specie differentibus in quid prædicatur, & differentiam id, quod in quale quid; scire melius consequenter posse, quæ sit natura ignis, vel auri, quàm Chymicus illorum ignarus, qui totos tamen & annos & nummos circa has res impenderit. Verùm, inquies, ubi quispiam erit assequutus naturæ notitiam, tum illam melius definiet Dialectices peritus, quàm expers. Attamen quæso quid hoc faciet ad ipsam rei habendam notitiam, quæ jam acquisita est? Occurrere potiùs Dialectica debuit cùm res adhuc ignoraretur, at cùm jam detecta est, quid circa illam aliud, quàm nugatur. Dices at saltem conferet ut alium eandem rem doceat: Verùm attende & pervidibis si rem clarè doceat, non habere hoc à Dialectica, sed ab evidente notitia; quisque enim rem unamquamque tantò explicat apertiùs, quantò clariùs intelligit. Ecquis porrò nostrùm est, qui navigationem explicari sibi non malit, ab eo qui oram a-

liquam sæpiùs perlustravit, quàm ab eo, qui navis, qui maris, qui cursus, qui similium genera & differentias longa serie, ac ad amussim Dialecticam texuerit. Hinc ad habendam rerum notitiam instrumenta reputa studiosam experientiam, aut viri illarum expertissimi fidelem eruditionem; cùm siquidem præclaræ isti Dialecticæ confideris, nihilo evadas instructior. Quòd si quando te exactiorem, paratiorémque ad rem quamque explicandam deprehenderis, scito id assuetudini, observationique sedulæ oppositarum, & utilium vocum; non autem Dialecticæ, vel jejunis ejus, ac paucis præceptis esse referendum. Verùm de Definitione, ejusque inutilitate plura longè inferius.

IV. Nunc ut etiam de Divisione, seu partitione quidpiam attingamus, illa vel rei, vel vocis est. Et vocis quidem in propria significata divisionem perspicuum est pertinere ad Grammaticam, vel eas arteis, quarum sunt hujusmodi significata. Esto enim vox ambigua, & multa significans *Taurus*. Est ne proprium Dialectices explicare, quam multimoda sit illius usurpatio & non potius Grammaticæ vel Polyologiæ, quæ varia in varijs locis, & apud varios Authores significata observaverit? Res ut opinor, in confesso est, neque multis exaggeranda. Dici autem ad summum potest præmonere Dialecticam, ut ambiguæ voces distinguantur; ad quid est opus ejusmodi præmonitione Dialectica, cùm quæ natura inservit cuique cognoscendi veri appetitum, ingenuerit etiam odium, fugamque ambiguitatis. Ut taceam & hoc nihil esse, & non esse saltem id, cujus in gratiam Dialecticæ tam multæ fiunt pollicitationes. Sed veniamus ad ipsas res, quas eadem Dialectica se parturam profitetur. Quæso te, quomodo in parteis, formas-ve appositas tribuet? Quid enim? ipsa-ne est, quæ res omneis introspectas habeat, quamque nulla omnium rerum pars ad ipsas usque Atomos lateat? Distribuendus sit verbi causâ homo in parteis suas componenteis; ita-ne insanies ut id potius à Dialectico, quàm ab Anatomico exigas? Distribuendus sit exercitus in cohortes & stationes; expectabis id à Dialectico potiusquàm ab Imperatore? Quidnam commune habet cum istis, cæterisque Dialectica? Crede mihi, ejus est, qui perspectam rem aliquam habet sic illam partiri, ut docet; non vero Dialectici, qui præter voces aliquas aridulas

dulas nihil habet in censu. Ubinam certé, aut quomodo docebit me Dialectica dividendum esse Cælum in has plagas, domos, aut constellationes, in hos circulos, gradus, aut minuta, atque ita de cæteris? Ubinam aut quomodo partiendam Rempublicam in tot Provincias, ordines, munera & similia? Quod si id nec docet, nec potest docere, cur ejus proprium esse dicitur distribuere & partiri convenienter omnia? Dices quidem Dialecticam ex munere proprio non partiri omnia, sed hortari tantùm ut cùm partitio instituenda erit, resolvatur totum in partes proprias, proximas, omnes. At quisnam id non fuerit sine illa ejusmodi exhortatione facturus? putas ergo cùm faber murarius, designaturus est domum, Dialectico aliquo indiget præmonitore ut omnia membra aptè describat? Existimas horologionomum nisi calluerit Dialecticam non posse tibi concinnè & ex ordine demonstrare partes horologij? At, inquis, Dialectica ostendit quemadmodum sit instituenda divisio; ut cum totum actuale est, ponendum sit totum in genitivo singulari hoc modo: Hominis alia pars est corpus, alia anima; vel alia caput, alia crus. Cùm verò totum est potentiale seu universale collocandum sit in genitivo plurali hoc modo: Animalium aliud volat, aliud natat, aliud repit, aliud graditur; vel aliud rationale est, & aliud irrationale. Sed quid dicis? Docet hoc Dialectica? imò docet hoc communis, & protritus loquendi usus. Ecquis enim alio modo, vel non cogitans, divisionem instituet? Existimaram Dialecticam me in partium omnium commissuras fuisse ducturam; ecce autem nihil aliud præstat, quàm quod vel nutrix docere potuit, vel quod ad summum est potiùs exigendum ex Grammatica. Porrò cùm divisio, sive Methodica dispositio summam laudem habeat, & in tradendis Disciplinis, & in instituendis Oratoris actionibus, cogita quemadmodum utrumque dependeat non ex Dialectica ulla præceptione; sed ex perfecta rei docendæ, aut perorandæ perceptione; siquidem tuum adhibitum naturale judicium mille præpollet regulis. Hinc est quòd isti coacti sunt recurrere tandem ad Methodum quandam Prudentiæ, quia scilicet nulla est ars naturali judicio, prudentia-ve certior. Certè verò quot sunt Geometræ, qui sine ulla Dialectica Arte, & discurrunt & optimè docent varietatem angulorum, figurarum, seu artificium dimetiendi sublimia, depressa, obliqua, &

& alia id genus? Quot sunt Oratores, quibus nulla unquam fuit Dialecticæ cura, qui tamen de bello gerendo, de pace ineunda, ac similibus optimè verba faciunt, enumeratis ex ordine omnibus auxiliis, defectibus, commodis, incommodis, alijsque id genus; adeò proinde ut si sedulò, appositéque velis, quæ sint generis alicujus species, vel totius membra, non Dialectica spectanda, sed res introspicienda sit; hac enim ratione te oratio & dinumeratio sanè non invita sequetur.

V. Sequitur illa de discernendo verum & falsum promissio, quæ ferenda tamen tanto minùs est, quanto magis appetitui cognoscendi verum hoc quasi illicio imponitur. Sanè enim ecquænam est beata ista & immortalis, quæ eò nos deferat, quò mortalium omnium sapientissimi pertingere nunquam potuerunt? sed hæ querelæ posteà. Dispiciamus intereà quid sit quod ad detegendam rerum veritatem Dialectica conferat? nosse volo exempli causâ verum ne an falsum sit consonantiam, quam vocant *Diapason* in proportione dupla consistere, quonam adminiculo Dialectica mihi id discernet? Verum-ne an falsum sit Monarchicum regimen cæteris Reipublicæ formis esse præstantiorem, quomodo tandem id manifestabit? An-non tu me ad Musicos, Politicos, cæterosque artifices potiusquam ad Dialecticos, dum talium propositionum veritatem exquiro, remittes? Quid enim? alia-ne ars quàm Geometria docebit me verum esse omne Triangulum habere tres angulos pares duobus rectis; falsum esse Quadratum lateris angulum rectum subtendentis minorem esse duobus Quadratis includentium laterum? Dialectica-ne habet ullam Regulam, qua in his rebus verum à falso discernere doceat? Quid si quæratur an sit sphæra ignis sub concavo Lunæ? tuetur esse Aristoteleus; ego mihi non persuadeo. Non cupio falli si id quidem verum sit, ego lubens assensurus sum; proferat ergo Dialectica suum illud discerniculum, quo varitatem liceat expilcari. Sed quid habet Dialectica cum illa ignis existentia, vel non-existentia, commune? Exhibeatur Oraculum; ambigo verum-ne an falsum; adesto heu, O dialectica arcanorum interpretatrix, ecquid habes quo planum facias verum esse, potiusquam falsum? Quid tamen longum facio; cùm perspicuum sit, si veritatem aliquarum rerum cognoscere cupio

pio, adeundas esse Artes & scientias, quæ de illis ex professo tractant, non autem ipsam Dialecticam? neque verò id profectò mirum cùm unaquæque profiteatur, & pro fine habeat Veritatem, quatenus nempe subjectem suum ita illustrare contendit, ut appareat cujusmodi sit. Præsentio quid sis responsurus; dices nempe Dialecticam non discernere quidem speciatim hoc verum aut falsum tanquam ex officio, sed tradere tantùm quandam generalem methodum, qua scientiæ omnes deinceps utantur, quo valeant ipsa discernere. Hæc nempe est causa cur Dialectica vocetur libra, trutina, & examen Veritatis; cur mensura, judex, & regula Artium; cur vestibulum, janua, & clavis Scientiarum; cur Sol, fax, & oculus Mentis. Quanta farrago, Meum immortalem! at quæso te bona fide, quænam tandem hæc est methodus? vel ut unum seligam ex tam multis Epithetis, quænam est hæc trutina, quâ verum omne ac falsum castigare liceat? hoc est enim, quod jamdudum quæro, ecquid habes, quod proferas propter pulcra hæc verba? Si diceres experimentum esse trutinam, quâ veritas alicujus rei ponderanda sit, ut sit-ne ignis calidus, an non; Sol lucidus, an tenebrosus? non procul sané abnuerem; hoc est enim *Iudicatorium*, seu ut Græcè dicunt κριτήριον quod ex tam multis propositis videtur esse eligendum; at experimentum est sensus, vel facultatis naturalis, non autem Dialecticæ, tuque aliud nobis propinas. Dicis nempe modum sciendi, seu dijudicandi verum esse triplicem, videlicet *Definitionem, Divisionem, Argumentationem*. Bona verba igitur, si hic quidem sit funiculus triplex, potiusquam triceps Cerberus: imaginari quippe trutinam trilancem, qui liceat? Sed esto: jam est de duobus prioribus dictum, de postremo dicetur mox; adjicio hìc tantùm, volo nosse an verum sit Solem esse lapidem candentem, an fartum pumiceum? ecquid mihi subsidij præstat Dialectica tota cum formulis suis definiendi. Ecce enim definitio illa Anaxagorea constat genere & differentia; constat & hæc Epicurea. Vtraque explicatur verbis perpaucis, & perspicuis; putasne ergo alterutrâ, vel utrâque assequutus sim veram cognitionem naturæ Solaris? desidero scire utrum verum sit omnem animam esse vel Hominis vel Bruti; quonam modo Dialectica id mihi patefaciet per regulas suas dividendi? & maximè cùm Stoici divisionem hanc animæ constanter tueantur? si dicant Aristotelem aliter dividere, fit

res plenior ſuſpicionis. Cùm enim normas diviſionis utrique ſequantur, dubium ſit per neutram diviſionem verum elici, (maximè verò cùm Platonici addant rurſus Mundi animam, neque deſint, qui putent metalla & lapides vivere) & requiritur ſaltem Methodus diſcernendi quænam ſit diviſionum omnium vera maximè & germana; profectò autem Dialectica etſi crepuerit, illam non dabit. Cupio tandem cognoſcere utrum vera ſit Arriana illa concluſio, Quod Chriſtus dixit ſe neſcire diem judicij; igitur credendum eſt Chriſtium neſcire diem judicii. Quæſo enim an non iſta eſt Dialectica argumentatio? porrò autem ita-ne veritatem aſſecuturus ſum ejuſmodi argumentatione, quæ ductura potiùs eſt in damnatiſſimam hæreſim? non igitur germani hi ſunt veritatis cognoſcendæ modi, quando illam vel nihil præmonent vel etiam impediunt. Sed crede mihi unaquæque ſcientia, ut proprium habet verum cognoſcendum; ita proprias habet illius cognoſcendæ regulas. Geometria habet ſuum Quadrantem, Arithmetica calculos, Phyſica ſenſum, Theologia revelationem, cæteræque ſcientiæ alia, ex quibus potiuſquam ex ullis Dialecticæ placitis ſecernendum ſit verum à falſo. Totum quod Dialectica diſcernere poteſt in eo eſt, utrum per Ariſtotelem ſint tantum quatuor genera Propoſitionum Modalium, utrum omne B ſit C ex eo quòd omne A eſt C & omne B eſt A. Utrum ſuppoſitationes terminorum ad interpretationem potiùs, quam ad Elenchos pertineant, atque ita de cæteris illis innumeris nugis, quæ intra cancellos aſſervantur Dialecticæ. In his quidem & de his extolli & gloriari poteſt: at ulteriùs contendere circa veritatem nec debet, nec poteſt magis quàm ſutor ultra crepidam. Continere me hîc non poſſum quin hoc caput egregio Ciceronis loco concludam. Is enim quantumlibet alias Dialecticæ plurimum tribuat, ac præſertim Oratoriè ac populariter agens, ecce tamen in Academicis, ubi juxta proprium loquutus eſt ſenſum atque inſtitutum, *Dialecticam*, inquit, *inventam eſſe dicitis veri & falſi quaſi diſceptatricem & judicem? Cujus veri & in qua re? In Geometria-ne quid ſit verum, aut falſum Dialecticus judicabit? An in literis? an in Muſicis? at ea non novit. In Philoſophia igitur Sol quantus ſit? quid ad illum? quod ſit ſummum Bonum? quid habet ut queat judicare? quid igitur judicabit? Quæ conjunctio,*

quæ

quæ disjunctio vera sit? quid ambiguè dictum sit? quid sequatur quamque rem? quid repugnet? si hæc & horum simillima judicat, de ipsa judicat, plus autem pollicebatur: nam hæc quidem judicas ad cæteras res, quæ sunt in Philosophia multæ atque magnæ, non est satis. Tantùm Cicero.

Jam quod attinet ad Consequutiones eadem ratio est. Quasi verò tantum sibi arrogare Dialectica debeat, ut ostendere possit quid sequatur, vel non sequatur ex quolibet. Videlicet Dialectici est ex pallore Lunæ colligere sequuturam pluviam; ex symptomate vulnerati cordis sequuturam mortem, ex fœdere rupto sequuturum bellum, ex bonis operibus sequuturum Paradisum, atque ita de cæteris? An non vides potiùs unamquamque artem & Scientiam ut propria, ita quæ ex illis consequantur elicere, Dialectica nihil conferente? Dicis cæteras quidem Scientias penes se habere consequutionum materiam; at formas tamen illorum, sive modos argumentandi desumere ex Dialectica. Et profectò si illæ quidem desumere, hoc est si nugari velint, nihil est quod prohibeat; verumtamen nihil indigent. Noverit ecce Astronomus futura mense proximo Luminaria in ipsis nodis, Terra interposita, pronunciabit statim futuram Eclipsin. An-ne autem ut agnoscat mutuari debet jumentum (dicere volui adjumentum) à Dialectica? an conscendere ut barbarum equum decantatum illud *Barbara*? Dices, at si proponere volet, luculentérque demonstrare, debet ita dicere, Quandocumque Terra est Soli, ac Lunæ interpositio, Luna paritur deliquium; atqui mense proximo Luna erit Soli, ac Lunæ interposita, ergo mense proximo Luna patietur deliquium. Tum probans *Majorem* dicet, tunc Luna delinquit cum corpus opacum interpositum lumen Solis ipsi eripit, sed Terra est opacum corpus, quod interpositum possit lumen Solis eripere, ergo Terrâ interpositâ Luna patitur deliquium. Deinde *Minorem* sic, Quandocumque Sol est in capite, & Luna in cauda Draconis, Terra est ipsis interposita; at proximo mense Sol in capite, Luna erit in cauda Draconis: igitur mense proximo Terra erit Soli, ac Lunæ interposita. Atque ita quidem ille dicet, & longè pluribus adhuc si volet argumentationibus sese explicabit; verum si ita dixerit, proximo mense Luna deficiet; quia quòd sint futura in nodis Luminaria, Terra interposita impediet Lunam

à mutatione luminis Solaris, quo claret. Si ita, inquam, dixerit non tam apertè rem demonſtraverit quàm farragine illa argumentationum. Teſtari certè ego poſſum Viros ingenuos bene multos, quibus ſitum trium illorum globorum in Lunari deliquio per ſphæram oſtendens cùm dixiſſem tali die futurum hujuſmodi ſitum, illi incunctanter exceperint, tali ergo die Lunam defecturam. Non poterant illi reſpectare Dialecticas leges, aut formulas argumentandi, qui nequidem noverant an eſſet, aut quid poſſet Dialectica: natura igitur duce ſolùm utebantur, quæ ut in hac diſciplina, ſic in cæteris ſatis inſinuat num quid ſequatur ex aliquibus poſitis, intellectiſque principiis ſine præſidio Dialectices. Neque enim quantumlibet poſſis de re, ac materia cujuſcumque ſcientiæ contexere Syllogiſmos in omnibus figuris & modis, fidem facias proptorea Dialecticam eſſe cuicumque ſcientiæ neceſſariam. Nam & ſine Syllogiſmis tradi, excipique poſſunt, & ne Ariſtoteles quidem uſus eſt unquam Syllogiſmis in Phyſica, Metaphyſica, aut qualibet alia, & tu cum per Syllogiſmos explicare niteris quidquid cæteri artifices dicunt, tam ludis pueriliter, faciſque inutiliter, quàm qui pannum ſericum, aut chartam albam millies plicans, atque replicans nitatur varias formas exhibere Vtcumque enim hæ formæ delectent, quid proſunt tamen, aut quomodo pannum aut chartam meliorem efficiciunt? Verùm de inutilitate artis Syllogiſticæ ſuo infrà loco dicetur copioſiùs. Moneo hîc ſolùm ſi quis urgeat Galenicum illud argumentum, aut quidlibet ſequitur ex quolibet, aut non ſequitur; ſi ſequitur, bona igitur erit iſta conſequutio, Cycnus eſt albus, Corvus eſt niger, ergo Eraſiſtratus ſtultus: ſi non ſequitur, neceſſaria erit igitur quædam ars, quæ doceat quid non ſequatur, vel ſequatur ex alio; illa verò Dialectica eſt. Moneo inquam, reſponſionem ad hoc argumentum patere ex dictis. Nam neque quidlibet ſequitur ex quolibet, neque propterea neceſſaria eſt una quædam ars, Dialectica puta, quæ omnes omnium generum conſequutiones doceat: neceſſariæ ergo ſunt potius artes variæ, quarum unaquæque proprias conſequutiones inſtituat, & tradat: vel inferendum etiam eſt neceſſariam perſpicaciam quandam Intellectus, non arte Dialectica quæſitam, ſed natam, quæ oſtendat quomodo unum alteri repugnans, vel conſequens ſit. Alioquin enim cùm pueri, ruſtici, imò & in-

ingenui, sed expertes tamen Dialecticæ viri nullam prorsùs ullius rei viderent consequentiam, seu discernere non possent an istud revera sequatur. vel non sequatur ex illo; quòd illa scilicet arte destituti sint, cùm illi tamen consequi tam multa, adeóque clarè pervideant. Attamen, inquies, Dialectica efflorescit hîc maximè, quòd una omnium artium ut texere, sic retexere noverit captiosas, & fallaces consequutiones; adeo ut Dialecticum etiam juvenem difficiliùs sit quàm vetulum, simiam, aut vulpeculam capere. Ita-ne verò per Herculem dicis? esto igitur ista consequutio, si ex duabus quantitatibus inæqualibus major continuè, ac infinitè minuatur, minor continuè ac infinitè augeatur, transibunt per æqualitatem: atqui ex duobus angulis, altero rectilineo, altero contingentiæ, ille major potest infinitè minui, hîc minor infinitè augeri, ergo si id fiat evenit, ut transeant per æqualitatem. Vel si lubet, sit hoc argumentum, duæ lineæ rectæ, non parallelæ si infinitè producantur, coibunt tandem qua parte vna accedit ad aliam: ergo à fortiori si una tantum sit recta & altera curva si infinitè producantur coibunt, qua parte scilicet curva versus rectam inflectitur. Eligat jam Dialecticus qui teneat ad unguem fallacias omnes, quæ committantur seu in dictione, seu in re, cum artificio retegendi, utramlibet voluerit ex his consequentiis, ac vitium ostendat si possit; sunt enim haud dubiè fallaces. Quod si non possit, quorsum ergo sic inflatur Dialecticus, quasi proprio jure vendicare sibi possit, quod in artibus singulis uniuscujusque proprium est. Sileat ergo Dialectica, quod ad seria spectat; interea verò gloriabunda in his sese ludicris exerceat, omnis Canis latrat, sed quoddam Sidus est Canis, ergo quoddam Sidus latrat. Item, quod non amisisti habes, at cornua non amisisti, ergo cornua habes, Et, quod ego sum, tu non es, at ego sum homo, igitur tu non es homo. Atque ita de cæteris. Siquidem hujus farinæ sunt quæcumque à Dialecticis & contexuntur, & resolvuntur. Et ludicra quidem hæc dixi, imitatus Senecam, qui comparat eadem acetabulis, calculisque præstigiatorum, in quibus fallacia ipsa delectat, *quanquam ista*, inquit, *nec ignoranti nocent, nec scientem juvant*. Cæterùm cùm apprimè adeò, quod ille est quæstus de suis temporibus valeat nostris accommodari. cur non hûc quoque transferam. *Pudet me*, inquit, *in re tam seria, senes ludimus; mus syllaba est*,

eſt, mus autem caſeum rodit, ſyllaba ergo caſeum rodit. Putas nunc me iſtud non poſſe ſolvere, quod mihi ex iſta ſententia periculū imminet? quod incommodum? ſine dubio verendum eſt, ne quando ſi negligentior fuero, caſeum liber comedat: niſi fortè acutior eſt illa collectio, mus ſyllaba eſt, ſyllaba autem caſeum non rodit, mus ergo caſeum non rodit: ô pueriles ineptias! in hoc ſupercilia ſubduximus? in hoc barbam demiſimus? hoc eſt quod triſtes docemus & pallidi? hactenus ille. At, inquis, homines tamen qui verum reperire volunt, edocendi iſta ſunt, ne argutiis ſimilibus aliquando decipi poſſint. Quid verò ais? edocendi ſunt qui ad verum tendunt, imò qui ſeſe ad pueriles ludos dumtaxat componunt; nam ea quibus veritas eſt cordi generoſa ingenia hiſce cavillationibus nihil prorsùs commoventur. Et ſanè quidem ille qui contexit hujuſmodi Sophiſmata, veritatis cauſâ non facit, ut perſpicuum eſt: At finge quempiam qui ad illum veritatis amore accedat, ſi viderit illum id ſolùm curare, ut retibus hiſce implicet, quidni illum contemnat & fugiat; quidni alium quæriret à quo ſeria poſſit edoceri? Verùm niſi paratus ſim, tu me facilè capies? Quid ſi ergo tuas præſentiens argutias nihil planè tibi reſpondeam? an me capies etiam tacentem? atqui argues me ſtoliditatis quòd reſpondere nequeam? Ego verò te coarguam vanitatis ſimul & malitiæ, qui candidè nolis agere, cùm poſſis, ſilentióque meo declarabo quàm te flocciſaciam. Sed eſto cùm reſpondero, victoriam reportes? Egregiam videlicet laudem, ſpoliaque ampla retuleris, quippe qui me aperto marte, & cum candore procedentem, contra datas & acceptas leges dolo malo deviceris. Et verò tamen quo in genere certaminis ſuperior fuiſti! nimirum in vanis verbis, & cavillis, quorum nemo vir bonus eſt quem ſuppudere non debeat. Quanquam qui tibi facile ſit reportare victoriam? primum enim ſi compellam te planum facere quod dices, quonam tandem pervenies? Quæram quid intelligas per has voces, *Taurus*, *Mus*, & ſimiles? cogam mihi explices diſtinctè quid per ſingulas propoſitiones intelligi debeat: tum verò nonne ad manum erit ut te & vanum convincam & ridiculum faciam? Crede mihi omnia ejuſmodi machinamenta aranearum tela ſunt; neque enim irretiunt niſi culices debiliorum ingeniorum, de quibus triumphare indecorum eſt; animoſiora verò, vel nullo negotio perrumpunt ſi acceſſerint, vel accedere

cedere

cedere etiam prorsùs non dignantur. Quòd si se interdum implicitos sentiant, tunc quos nodos solvere digitis non possunt, contemptos ense dissecant; nisi quòd etiam plærumque succurrit unde par pari referatur, ut cùm Philoxeno Dialectico ad Dionysium Tyrannum dicenti, ego te convinco, nimirùm verbis, excepit ille, at ego reipsâ te, qui tuis relictis, me meáque colas. At roges quid cito? celebratur ecce rusticus, qui Filium ex studiis Dialectices redeuntem, artísque suæ periculùm facere volentem, excepit ut debuit, jusserat ipsi ut sex ova sorbilia pararet, duo sibi, duo matri, duo ipsi; apparavit ille solùm tria. Roganti Patri cur sex non coxisset, nonne inquit, cocta sunt sex? quomodo tandem, inquit Pater, ego enim video tantum tria? an non, pergit adolescens, ova numerando hîc sunt unum, duo. & tria; porrò unum, duo, & tria simul juncta faciunt sex. Tum demùm Pater, optimè tu quidem fili, ego igitur accipiam duo, Mater tua habebit unum; reliquis tribus tu fruere.

De Inventione Argumentorum non est quod multa hîc congeramus, suppositis iis, quæ jam dicta sunt. Etenim paucis liquidò constat non esse Dialectices invenire argumenta ad omnem quæstionem, sed singularum esse scientiarum ad quas quæstiones attinent. Et illicò quidem respondebitur tradere Dialecticam generales locos, ad quos respiciant, qui in aliis scientiis argumentis indigent. Verumtamen putas-ne Dialecticam unicam adeò esse oculatam, ut prospiciat, ac indigitet quidquid in cæteris est argumentorum, & virium? ut cæteræ excæcatæ nihil per se videant; ipsa verò tantum possit, quantum junctæ omnes simul? ut cæteris labascat solum, subsítque periculum ne in Epicureum illud decidant inane, nisi illas in loculos suos Dialectica receperit, & in tuto quasi collocârit? videamus ergo Grammaticam exempli causâ quomodo sustentet? Quæritur utrum hæc sit bona & Latina phrasis, Interdico tibi domo mea, ut Grammaticus probet esse quem Dialecticus nutum observabit? dices, opinor, ecquid enim aliud? fore ut si Grammaticus percurrerit omnes Dialecticæ locos perveniat tandem ad locum ab authoritate, ex quo admonebitur quærere num Classicus Author ita unquam loquutus sit, si quem verò reperiat, tum sententia illius nitatur ad probandum, quod intenditur. At primum ille quærebat argumentum; exaspectabat à Dialectica, quæ pol-

pollicebatur alicujus inventionem; ecce autem Dialectica non suppeditat, sed rursùs illum quæsitum remittit. Deinde putas, Grammaticus non erat hoc ipsum facturus inconsultâ Dialecticâ? nonne vel rusticissimus si fuisset illi proposita hujusmodi quæstio, censuisset linguæ Latinæ Auctores esse consulendos? Est ne ullus qui dubitans num aliquid sit Latinè dictum, ex solo communi sensu id faciendum esse non provideat? sed rursùs proponatur quæstio, Sit ne centrum circuli in altera duarum linearum rectarum, quæ intra ipsum circulum recta se intersecent. Quodnam è Dialecticæ locis erit subsidium Geometræ ut confirmet rem ita esse? Est-ne qui illos percurrat ad texendam hujusmodi, aut similem demonstrationem? remittet quidem Dialectica ad definitionem & circuli, & rectæ, & anguli recti. Remittet ad genus, ad speciem, & antecedens, &c. Colligat miser Geometra dissolutas scopas si possit, dispereat potiusquam semuniciam demonstrationis everrere valeat. Quæratur in Physica an rarefactione acquiratur quantitas, consule autem Dialecticos locos, ecquid, quæso, proficies? Quæratur in Medicina num pharmacha irritando, an eligendo purgent, eadem patebit infirmitas. Verumtamen quid Inductione prolixa est opus? Cùm si quis attenderit, videat perspicuè probationes, quæ habentur in scientiis, vel ne revocari quidem posse (nisi quis fortè per annum nugetur) ad locos illos Dialecticos, vel si revocari possint, neminem tamen ad illas habendas Dialecticam respicere. Quæso te enim cùm se localis hæc Dialectica efferat præsertim in judiciis, quæratur an Caius occiderit Mænium; an Titius sit ære obstrictus Sempronio? si quis afferat, Author illi Dialecticus erit, ut quærat testes & syngrapha, ut præcedentia, conjuncta, consequuta pervestiget, ut adigat ad jusjurandum, aliaque similia. Quasi verò quispiam adeò hebes sit ut sua Dialectica hæc non sit facturus. Expectabat à te miser ille, cui deficiunt testes, qui perdidit chirographum, ut ex divite tuo penu subministrares unde veritati posset fidem facere: Tu verò nihilo minùs, quàm venerat, dimittis jejunum. Equidem ut hoc fatear, observata sunt à viris peritis generalia quædam probationum capita, quæ percurri possint, ubi quidpiam confirmandum est. Attamen verò neque illa comprehendunt omnia probati-

probationum genera, quonam enim exempli causâ Theorematis hujus probationem referes. Numerus planus ductus in planum similem producit quadratum, sicque de aliis sexcentis, nisi forté cuniculos innumeros suffodias, & tentes, neque nisi pauca accommodari possunt determinatæ materiæ. cedo enim quantâ solertiâ probes, verbi causâ, Dialecticum esse utilem *à definitione, à divisione, à notatione, à genere, à forma, ab antecedentibus, à repugnantibus, à majori,* &c. neque ullum denique reperias virum cordatum, seriaque amantem, qui aliquid probaturus ejusmodi cellas adeat: videlicet bonitas & acumen ingenij, natura & fœcunditas materiæ subjectæ, experientia denique & exercitatio suppeditare rationes debent & firmas & appositas. Cæterùm enim si quem hosce locos artificiose retractantem videas, Deum immortalem! quàm frigida, quàm inconcinna profert?

Atque hæc quidem in præcipua utilitatum capita, quæ Dialecticæ putantur breviter perstrinximus. Specialiùs enim aperire inutilitatem illius farraginis, qua Dialectica tota intricatur *Categorematum, Syncategorematum, suppositionum, ascensuum, descensuum, ampliationum, distractionum, restrictionum, appellationum, statuum, æquipollentiarum, conversionum, exponibilium, hypotheticorum,* & similium, quæ sunt infinita, profectò vel admodùm inutile est, vel aliquid etiam in sequentibus attingetur, vel denique nemo frugi est, ac sanæ mentis, qui tot ineptiarum Artem non derideat, ut derisit sæpe Cicero Dialecticam illam Stoicorum, quos vocat spinas vellentes, & ossa nudantes, tum & Dialecticam à Chrysippo sic memorat scriptam, ut si quis, inquit, obmutescere cupiat, nihil aliud legere debeat. Quanquam, ô bone Cicero! putas qui in istis Dialecticis est eruditus, & exercitatus obmutescere tanquam piscem? ita me Deus adjuvet, ut illius potiùs est loquacitas, & verbositas invicta. Sed nimirùm est tantum verborum inutilium seges, nam ad eloquendum & bona & seria nihil est ineptius. Ex quo passim videre est innumeros garrulos è Scholis istis emergentes similes illi Stoico, qui ut est apud Gellium vocabulis haud facilè cognitis Syllogismorum, captionumque Dialecticorum laqueis strepebat, κυρίων τὰς γκαζύσας θεωρίας, aliosque id genus gryphos, neminem posse dicens, nisi se dissolvere, donec Herode Attico

ipsius Epicteti verbis ostendens id genus Hominum se in Theorematibus tantum nugalibus, & puerilium Isagogarum commentationibus oblectantium, neque frugis, neque operæ probæ esse, insolentissimus adolescens (sic illum vocat Gellius) obticuit. Neque vero est quod quis putet ejusmodi rebus acui discentium ingenia (sic enim vulgò dici audimus) adeò ut ipsis intellectis cùm sint spinosæ, ac difficiles, promptiores fiant ad ea capescenda, quæ faciliora, ac planiora sunt. Etenim cum humanum Ingenium non possit nihi non agere, verum quidem est quod ex istis assequetur aliquid, sed nimirum ut fœcundum solum non reddit ex semine parvo, nisi malam frugem, sic ingenium natum ad magna, ubi istis imbuitur, ad aliud nihil quàm ad rixas, contentiones, morositates præparantur. Quemobrem sic habe, ista ingenium non acuere, sed cogere ut sylvescat: neque verum ipsum præmovere, sed potius ita frangere, ut magno deinde labore sit opus, quo semel ita debilitatum ad res præclaras attollatur. Exinde enim perpetuo sunt opiniosissimi homines, quemadmodum M. Tullius vocat Dialecticorum Principes Antipatrum & Archidemum, vel certè viri facti cum sumus magnâ curâ enitendum est, ut tortuosa facta mens in rectitudinem asseratur. Nisi fortassis mirari licet naturæ benignitatem, quæ plærosque omnes ita dedocet ejusmodi nugas dum negligere & oblivisci voluerint, neque illis perpetuo teneri, ut demum se illas vidisse vel per somnium vix imaginentur. Quo sanè loco magis demiror, cum hæc non modo dediscamus, verum quoad usum prorsus relinquamus in ipso Scholæ limine, ecquis enim extra vel meminit, vel utitur aut in bonis Artibus capescendis, aut in causis perorandis, aut in ægrotis curandis, aut in populis exhortandis, aut in Legationibus fugendis, aut universè in agendis rebus hujusmodi ambagibus suppositionum, conversionum, & similium. Quid dico? imò quis est inter argutissimos disputantes, qui meminisse possit, ac præsertim in fervore certaminis mysteriorum artificiosorum, quæ vel illo uno incluserunt carmine,

Phœbifer axis obit Terras, athramque quot annis?

Demiror, inquam, cur vix ullus sit, qui non suos oculos fascino detineri malit, quàm agnoscere tandem, ac fateri inutilem esse ar-

artem, quæ nullius usus sit, cur ne adolescentes ingenuos ita compellamus conterere tempus, ac ea discere in Scholis, quæ egressis nihil profutura sint; quæ verò ejusmodi ætas sic parvipendi debeat, ut in rebus nihili per multos menses sit occupanda? sed nimirum ita fit, traditus per manus error abit in exemplum, & quia res non intelliguntur, vel habentur difficiles, idcirco & habentur in pretio, & creduntur scitu necessariæ, perinde ac si eadem futilia, & operosa esse nequeant, juxta illud

Ne iste magno conatu magnas nugas dixerit, adeo ut posit & hoc illud maximè convenire

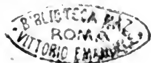
Turpe 'St difficiles habere nugas
Et stultus labor est ineptiarum.

Verum enodando hoc loco superest objectio superius proposita de instrumentis artifici ut expeditior sit ad opus peragendum necessariis. Paucis itaque respondeo expeditiorem quidem reddi artificem ad operandum cum instrumenta ad manum habet, quam cum illis destituitur. Nego tamen instrumenta quibus ad Scientiam comparandam instructus quis esse debeat; esse istas Dialectices, Dialecticorumve ineptias. Quid ergo, inquies, nulla-ne sunt? fateor aliqua quidem sunt, verum ex Dialectica ista non petenda, atque ut aperiam quid sentio, existimo instrumenta ad sciendum esse primo facilem Mentis naturam, nisi hæc enim suppeditet ingenium solers, judicium maturum, & memoriam firmam, frustra quis ad scientiam contendat. Secundo voluntatem bonam, quæ scilicet impigrum ad laborem faciat, quæ difficultates vincat, quæ quantum natura patitur humana absque regressu ullo progrediatur. Nisi enim hæc vigeat frustrà eximiæ illæ dotes Intellectus emineant. Tertio corpus temperate sanum, hoc enim si variis morbis, doloribusque divexetur, parum prosint cætera. Quarto copiam rerum externarum, ut scilicet quantum fieri potest quispiam victu, vestitu, cæterisque non indigeat, ne in illis comparandis locet tempus & operam, quæ studiis foret impendenda. Etsi enim aliqui, ut Cleanthes utrumque præstent, nemo tamen negaverit, quin scientiæ dumtaxat vacando, evasuri adhuc illustriores sint, cum & constet quam emergant difficile, quibus domi res est angusta. Quinto fidelem & doctum Magistrum, etsi e-

enim aliqui *αυτοδίδακτοι* celebrentur, constat nihilominùs quanto compendio præeunte ductore pervenire eò liceat, quò quæ via ducat, ignores. Sextò organa propria uniuscujusque disciplinæ, ut enim libros reticeam, quorum quam sit utilis usus, nemo est, qui non videat, cùm ij sint quasi muti præceptores, vix aliqua scientia, quæ ad facienda experimenta multis non indigeat? Eget Geometria pulvere ac Radio, Astronomia Organis, ut alis, atque ita de cæteris Hæc itaque ego existimo esse instrumenta ad scientias parandas utilia, atque necessaria, non frivola illa commenta, deliriaque Dialecticorum. Heinc etiam cum vulgò objicitur illud Aristoteleum, *absurdum esse simul scientiam & modum sciendi quærere.* Si per modum sciendi intelligat quæ videntur ex his necessaria, subscribam: Debet enim, exempli caussâ, cuipiam provideri de Magistro, de libro, de charta & calamo, quæ ad ludum literarium: de Regula, de circino priusquam ad Geometriam mittatur. At si per modum Dialecticas hasce quisquilias intelligat, ibo planè inficias. Et certè quis non videat pulcerrimas omnium scientiarum, ac plærumque etiam difficiles valde Mathematicas non absurdè quæri, & addisci absque præmissa, aut præacquisita Dialectica? Quot enim est in promptu testari summos Arithmeticos, Musicos, Geometras, Astronomos, qui ne primoribus quidem labris Dialecticam degustaverint? Sed quid propono Mathematicas? nonne etiam ante repertam hanc artem & Peripati, & Porticus aliarum quoque scientiarum Principes claruerunt? Physicæ Thales, Medicinæ Hippocrates, atque ita de cæteris. Quid dicam de Theologia? censebimus-ne Mosen, Prophetas, Apostolos, Sanctos illos Patres imperitos illius fuisse, quod Dialecticam ignorarint, vel neglexerint? Profecto quidem si reminiscerent arguculi satis non deessent ex nostris Theologis, qui eniterentur illos novis hisce verbis, & distinctionibus allaqueare, ducereque subtilibus suis argumentandi formis ad incommodum. Verùm ut generosi Canes, putas, catellorum istorum latratus non contemnerent? accipe omnium nomine quorsum totum istud genus Tertullianus rejiciat. *Inserunt*, inquit, *Aristotelem, qui illis Dialecticam instituit, artificem struendi, & destruendi versipellem in scientiis coactam, in conjectu-*

cturis duram, in argumentis operatoriam contentionum, molestam etiam sibi ipsi omnia retractantem, ne quid omninò tractaverit. Et quamvis opponi hic soleat Divus Augustinus, ut Dialectices peritissimus (quanquam hæriticus adhuc illam & didicerat & professus fuerat) qui interdum visus sit Dialectices usum commendare, ecce tamen quomodo illius inutilitatem his verbis conficiat, *Si quidpiam*, inquit, *dare volens præcepta deambulandi, moneat non esse cumque levandum pedem posteriorem, nisi cùm posuerit priorem, &c. vera dicit, nec aliter ambulari potest, sed faciliùs homines hoc faciendo ambulant, quàm animadverterunt cùm faciunt, aut intelligunt cùm audiunt. Qui autem ambulare non possunt, multo minùs ea curant, quæ nec expediendo possunt attendere. Itaque plærumque citiùs videt ingeniosus non esse ratam conclusionem, quàm præcepta ejus capit, tardus autem non eam videt, sed multo minùs quòd de illa præcipitur, magisque in his omnibus ipsa spectacula veritatis sæpe delectant, quàm ex eis in disputando, aut judicando adjuvamur.* Atque ut hoc obiter circa hanc egregiam Divi Augustini similitudinem adnotem, subiit sæpe meam mentem illa cogitatio, cur si oculus videt, auris audit, & singulæ ex cæteris facultates munera sua obeunt sine doctrina præcedente, ipse Intellectus non possit ratiocinari, quærere, invenire verum, & de illo judicare, quæ propria ejus munera sunt absque præsidio Dialecticæ. At ne longiùs tamen digrediar, volunt Dialecticam esse præsidium adversus Hæreticos firmissimum, siquidem qui Theologi illâ adversus Turcas jam utantur, non ita numerosi sunt, multasve eorum Myriades illius ope in dies non convertunt. Existimarum profectò artem optimam revincendi, reducendique Hæreticos esse implorationem gratiæ Divinæ, probam Catholicorum vitam, cognitionemque egregiam Scripturarum, Traditionum, Conciliorum, & Doctrinæ Sanctorum Patrum. Ex his nempe adhibito naturali judicio apprimè edoceri possunt, cùm Dialecticis argutiis, ut malæ cujusdam causæ suspicionem inducentibus à nostra fide potiùs avertantur. Memorabile sanè est quod Eusebius, & Authores Tripertitæ historiæ de simplici illo, ac innocente Patre circa cujusdam prætumidi, & peracuti Dialectici refutationem & conversionem ad Orthodoxam fidem memorant. Attamen jam hæc plus æquo trahuntur.

Eccl. Hist. lib. 10. c. 3. lib. 2. c. 3.

EX-

Exercitatio II.

Quòd in Vniversalibus, seu Prædicalibus tradendis variè peccetur.

QUandoquidem superiore libro distulimus in hunc locum de Porphyriana, seu Prædicabilium Isagoge differere, idcircò dispiciendum statim ab initio est, num pares in illa nævi, qui in Textu Aristoteleo appareant. Et forrassis quidem si quispiam de hoc opere ex pulcerrimis aliis, quæ adhuc supersunt Porphyrij monumentis judicare voluerit, pronunciabit facilè, non videri eundem esse hujus, cæterorumque Authorem. Verumtamen ne in hoc hæreamus, & utcumque res se habeat, in promptu est deprehendere, quàm variis maculis sit Isagoge ista respersa. Ac primum quidem circa ea, quæ deficiunt, cùm Libri subjectum ex omnium sententia sit prædicabile, nullam tamen initio videas traditam Prædicabilis notionem. Quænam verò est Hysterologia, seu perturbato ordinis, ut postquam capite primò de genere, & primo Prædicabili multa disputavit, divisionem Prædicabilis in individuum, genus. speciem, cæteraque instituat? Porrò & quis non videat quàm insufficienter hæc enumerentur! Quasi verò & subjectum non prædicetur quoque de accidente, ut dum dicitur aliud candidum est nix, aliud cygnus. Et causa de effectu, ut cùm dicitur hæc lux est Solaris. aliaque similia. Cùm autem duo tantum prædicandi modi afferuntur, quæso num satis sufficientur? Deinde verò cùm enim duo illi prædicari *in quid* & *in quale quid* assignantur, prior quidem generi & speciei, posterior differentiæ & accidenti, putas omnes & pro omnibus enumerati sunt? Colliguntur isti duo ex interrogationibus, quæ fieri possunt de aliqua re, quid sit? & quale quid sit? an non etiam quæri potest quantum quid sit? cujus quid sit? &c. atque ita plures, & pro pluribus colligi prædicandi modi. Prætereo absurdum videri cùm prædicatio accidentis tam diversa fiat à prædicatione differentiæ, cur nullum utriusque discrimen à Porphytio positum sit. Prætereo &

& ridiculum esse nullum prorsus prædicandi modum esse assignatum Proprio, nullum Individuo; prætereo alia innumera in sequentibus etiam attingenda. Circa ea quæ superfluunt, primùm supervacaneus & alienus est à Dialectica totus liber, si germanæ enim Dialecticæ partes juxta Aristotelem sunt inventio, & judicium, Isagoge hæc neutrius est; non Inventionis, neque enim hi sunt loci, ex quibus argumenta eruantur. Non Iudicij, quia isthûc non spectat argumentorum dispositio. Quod si dicas Inventionis, quod argumenta erui possint ex genere, &c. cur non etiam adscribebantur causæ affectus, &c. Si Judicij quòd ex his terminis seu vocibus coagmentari propositiones, & argumentationes possint, an non etiam possunt ex causis, ex subjectis, &c? Deinde testatur Porphyrius non congessisse se Aristotelea modò in hunc librum, sed & quæcumque ab antiquis prodita fuerant de his vocibus, adeò ut omnia bona, mala, mediocria videre liceat confarcinata. Hinc est putà quod ad decem usque conglobentur Speciei definitiones, quinque Differentiæ, quatuor Proprij, tres Generis, & tres Accidentis. Atque ut nihil dicam de Perissologia, quæ extat cap. de genere circa differentias harum vocum; cap. de Specie circa suprema, infima, subalterna ex generibus, speciebus, individuis; cap. de differentia circa varietatem, numerum differentialium, &c. Observo dumtaxat perissoiogiam, Tautologiamque tantam esse à capite de accidente ad extremum usque circa ea, in quibus hæ voces conveniunt, & differunt, ut nihil vanius posit cogitari. Communiones facit 21. differentias 40. & quod mirere, videtur adhuc sub finem quasi gratiam postulare, quòd non omnes, quas poterat enumeraverit. Et sic me tamen Deus amet, ut importunam farraginem nemo frugi percurrere posit, cui non moveatur stomachus. Quasi vero si traditis semel bonis, ac legitimis vocum definitionibus non illico innotescat in quo conveniant ac differant, quod & genus communitatem & differentiam cujusque à quibuslibet discrimen in definitione ob oculos ponat; absque eo quod necesse sit vel discentem vel legentem sic onerare & ludere.

Adhæc autem circa ea, quæ fallunt, omitto impietatem illam, quæ cap. de differentia, & in locis plusculis facit Deum animal ex genere

genere ſubſtantiæ corporeæ, atquæ animatæ, adeò ut cùm duplex diſtinguatur ſpecies Animalis Rationalis, ſub mortali conſtituatur Homo, ſub immortali verò Deus. Omitto & aliam illam cap. de accidente, qua aſſerit accidens extra ſubjectum nunquam reperiri; cùm ſcilicet juxta noſtram Fidem, accidentia Euchariſtica extra ſubjectum omne ſubſiſtent. Quæro ſolùm an non falſum ſit quòd ſolùm genus, non item differentia prædicetur *in quid*: ſi id quidem judicetur penes quæſtionem *quid ſit res*. Quiſquis enim quærit quid ſit homo, non modò petit ipſius genus, verùm etiam differentiam, definitionem putà integram. Ille verò qui reſpondet, non ſatisfacit, ſi ſolùm genus exhibeat, & abſurdè exſpectabit donec cogetur etiam qualis res ſit. Quin etiam non modò non facies ineptè, ſi quærenti quid ſit homo, reſpondeas eſſe animal rationale; verùm & aptè quoque reſpondebis quærenti qualis res homo ſit. Omitto autem ſi quis noſſe cupiat alicujus rei genus non quæſiturum quid ſit, ſed è quo genere, cujus generis, aut ad quod genus pertineat. Rurſus falſum quod infima ſpecies de pluribus prædicetur; hac de re tamen fuſius paulò pòſt. Falſum item quod in communitatibus & differentibus aſſerit ſublatis rationali & irrationali differentiis non tolli genus, animal: qui enim hoc poſito ſubſiſtere intelligi poteſt? Cogitari poteſt, inquit; eſto; quænam eſt iſta conſequutio, ut ſi ſublatis differentiis cogitari adhuc genus poſſit. Eadem porrò ſeu falſitas ſeu contradictio colligitur ex cap. de accidente, ubi poſtquam Porphyrius generatim definivit accidens quod adeſſe & abeſſe, ſeu quod eſt idem ſeparari, præter ſubjecti corruptionem poteſt, illicò accidens dividit in ſeparabile, ut eſt dormire, & inſeparabile, ut eſt nigrum eſſe in corvo; & quia ſtatim poterat objici propria definitio, ſubdit, poteſt intelligi corvus albus. An non prorsùs egregiè? cur non ergo definierat, quod poteſt intelligi adeſſe & abeſſe, non abſolutè quod adeſſe & abeſſe poteſt? Quaſi verò iſtud perinde ſit ac cogitari? Sed circa ea quæ contradicunt, prætereo quod Porphyrius contradicat ſæpe Ariſtoteli, ut cùm enumerat quinque Prædicabilia Univerſalia, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium & Accidens. Et Ariſtoteles tamen primò Topic. capite 3. enumerat tantùm quatuor, genus, definitionem, pro-

proprium, accidens (quo loco dicere non potes ſub difinitione contineri ſpeciem, hæc enim eſt definitum; neque etiam differentiam, pari enim ratione contineretur genus, ut alia difinitionis pars, quæ ſeparatim tantùm ponitur) Deinde cùm Porphyrius dicit Proprium non minùs univocè prædicari, quàm genus, & tamen Ariſtoteles 1. de part. an. capite 5. Univerſalia enumerans dicit illa eſſe aut analoga, aut genus, aut ſpeciem; ac proinde ſub analogis, non ſub univocis comprehendit Proprium. Cùm Porphyrius facit bipedem differentiam, &c. proprium hominis, &c. cap. de ſpecie facit corpus animatum genus Animalis, & Ariſtoteles tamen libro 4. Top. capite 5. ſic habet, *Fallunt nos interdum ij, qui totum ad partes transferunt, veluti animal ad corpus animatum,* atqui pars in toto nullo modo dicitur, non eſt igitur corpus genus Animalis, quandoquidem pars ejus eſt. Contradicit autem quoque ſibi ipſi Porphyrius, cùm exempli gratiâ eodem capite facit rationale differentiam genericam, putà ſuperiorem Deo & homine. Et capite tamen de differentia ſpecificam hominis, & maximè proprium facit. Cum definit differentiam id quod prædicatur de multis ſpecie differentibus, ex quo ſequitur ut omnis differentia generica ſit; & idem tamen dicit dari differentiam ſpecificam putà hominis, quæ per ipſum prædicari nequeat de ſpecie differentibus, cùm ſub ſe habeat ſolum individua. Cùm in communitatibus generi & proprio aſſerit eſſe commune æquè, ſeu non magis, non minùs attribui. Et capite de differentiarum inſeparabilium per ſe, ſeu ſpectantium ad eſſentiam & per accidens, ſeu quæ extra illam ſunt (cujuſmodi eſt Proprium) docet iſtas poſteriores augeri poſſe, & minui, verumtamen pauca hæc ſelecta ſufficiant.

Jam cùm Porphyrius meritò Iſagogen, nempe compendiariam ſcribens, abſtinuerit à ſpinoſis illis & obſcuris quæſtionibus, cohæreant-ne univerſalia per ſe, an ſint tantùm per animum; an ſeparata à rebus, an cum ipſis ſolùm exiſtant, cæteriſque ſimilibus? III.
Nonne mirum prorſus eſt Porphirizantes Ariſtoteleos ſupra Porphirium ſic ſapere, ut quæſtiones ejuſmodi tam petractent, & doceat prodeuntes ſolùm ex Grammatis aut Rhetoribus pueros cùm deberent potiùs Iſagogen illam compendioſiorem longè facere ac

proponere? Cæterum ut appareat quàm abs re tantæ hoc loco contentiones excitentur, cogita nihil esse aliud grandia hæc universalia, quàm quæ Grammatici vocant nomina Appellativa, verbi causâ hominem, equum, & quæcunque tribuuntur pluribus; quemadmodum individua nihil aliud sunt, quàm nomina propria, ut Plato, Bucephalus, & quæcunque uni soli rei dantur. Quid? inquies, accedis ergo ad vesanam illam opinionem Nominalium, qui universalitatem aliam non agnoscunt, quam conceptuum aut nominum. Ita sanè est, accedo, sed puto me accedere ad opinionem admodum sanam. Quæso te enim per Deum immortalem! tu qui naturas universales, easdémque reales tueris, quid animadvertis in Mundo, quod singulare non sit? singularissimus est Deus, singularia omnia ejus opera, hic Angelus, hic Homo, hic Sol, hic lapis, nihil denique reperire licet, quod singularis hæc res non sit? ubinam ergo gentium demonstrabis universalia hæc degere? Dicis exempli causâ humanám dari naturam, quæ universalis sit. At ubinam visitur universalis hæc natura? Ego quidem video hanc naturam humanam Platonis, illam Socratis, at hæ omnes sunt naturæ singulares. Tu si magè Lynceus es dicito ubi aliam pervides, quæ universalis sit. Cum dentur, inquis, tot singulares, reperitur ergo una communis in omnibus. Itane dicis? quomodo probas? mihi quidem satis est, ut habeam unam singularem; & tibi etiam quidquid dicas singularis una satis est; quod me attinet, ego nullam, quæ sit in te, & me eadem, communisque perspicio. Tu tuum habes corpus, tuam Animam, tuas partes ac dotes proprias; mihi quoque propria sunt. Ecquænam tandem est hæc natura, quæ in te simul, ac meipso sit? nisi fortè si tu ultra, ego citra parietem simus, paries abundè non discernat quidquid inter tuam, meamque naturam est, si quispiam autem te inter & me ensem duxerit, abscindere non valeat totam hanc communitatem? Certè enim concipere velim quomodo tu hanc hujusmodi communitatem concipias? an ut fornicem ambos includentem, an ut aerem utrumque vel ambientem, vel penetrantem, quo enim tandem modo concipis? Dicis & magno quidem cum applausu; nonne nemine cogitante natura humana est in multis? quæ reverà autem est in multis, nonne reverà universalis est? Ego fateor quidem naturam hu-

humanam nemine cogitante esse in multis, sed adjicio multiplicem. Tu volebas inferre unam, ut statueres universalem, at ego multiplicem dico, ut singulares tuear. Sanè verò nemine cogitante est natura humana Platonis, est natura humana Socratis, & multorum item, omniúmque aliorum singularium hominum. Et hoc ego demonstrare possum, videlicet triplicem esse naturam hamanam nullo cogitante, quot singulares sunt homines. Cedo autem cùm tu dicis unam, eandemque esse naturam humanam in multis, vel omnibus hominibus, quomodo ostendis aut probas? At, inquies, nonne dicuntur omnes homines ejusdem esse naturæ vel habere eandem naturam? Quo sensu ergo istæ loquutiones, & aliæ id genus sint veræ, ac admittendæ ut paucis accipias.

Observo Intellectum nostrum nihil primo intuitu videre in rebus, quod singulare reverà non sit. Porròcùm res variæ sint, ac multiplices, tum Intellectus illas inter se comparans, videt illas inter se partim cōvenire, partim dissidere; seu quasdam esse similes, quasdam verò dissimiles, idque per varios similitudinis & dissimilitudinis gradus. Quare & sepositis dissimilibus, quæ sunt similes in eodem, etiam ordine, eodemq; modo concipit, unde & eodem nomine donat: exempli causâ videt Platonem, Socratem, cæterosque particulares homines, etsi particulares quasdam habeant inter se differentias, adhuc tamen inter se esse adeò similes, ut quemadmodum unus ratiocinatur, ita alius; quemadmodum unus erectæ staturæ est, & bipes incedit, ita alius, atque ita de cæteris. Quamobrem ut propter particulares differentias (quia hic est magnus, ille parvus, hic pulcer, ille deformis, hic solers, ille stupidus, hic juvenis, ille senex, hic hujus, ille illius filius, &c.) ut inquit, propter hujusmodi particulares differentias Intellectus format particulares conceptus de singulis, & singulis etiam propria tribuit nomina, quibus discernantur: Ita propter similitudinem, qua iste refert illum & alios, & ille rursùm cæteros, Intellectus omnes homines ut pro una quadam re habens, conceptu uno, eodemque apprehendit, nomenque excogitat conceptus hujusce repræsentativum, quo omnes æquè insigniat. Istud autem est verbi causâ *Homo*. Eodem autem modo ex visis Bucephalo, aliisque consimilibus efformat conceptum communem, & excogitat generalem vocem equi, eodemque modo procedit in cane, in tauro &

ſimilibus. Deinde verò comparans hominem cum equo, tauro, leone & cæteris, diſcrimina quippe plurima obſervat, ut proinde nomina diverſa merita & ſortita ſint. Quia tamen adhuc inter illa ſimilitudinem obſervat, nam ut homo videt, audit, ambulat, imaginatur, ita equus, leo, canis, & ita de cæteris. Idcircò & ratione hujus ſimilitudinis efformato uno communi conceptu, invenit etiam ac tribuit commune omnibus nomen, videlicet *Animal.* Rurſus Autem animali & Plantæ propter ſimilitudinem in nutriendo, creſcendo, generando efformat communem conceptum, & tribuit nomen commune *Viventis*; ſic viventi & lapidi conceptum & vocem communem *Corporis.* Atque hoc modo ex corpore & ſpiritu abſtractus eſt conceptus, & impoſita vox *Subſtantia*; ex ſubſtantia & accidente & conceptus & vox *Entis*, quæ jam communiſſima eſt. Ita ergo univerſalia videntur eſſe afficta, & excogitata, adeò proinde ut una, eadémque particularis res propter varios cum cæteris ſimilitudinis gradus varia ſortiatur nomina, in quibus conveniat cum ſimilibus, & per quæ à diſſimilibus diſcernatur, exempli enim causâ Plato propter ſimilitudinem, quam habet cum Socrate & Demoſthene appellatur *homo*; & qui ſimilis in aliquo eſt equo & leoni, & appellatur *animal*, & quia cum arbore & herba, *vivens*, & quia cum lapide, & metallo *corpus*, & quia cum Angelo & Deo *ſubſtantia*, & quia demùm cum iis, quæ vocantur accidentia, quantitate, qualitate & cæteris *Ens.* Cùm & quia per vocem Platonis diſcernitur à Socrate, ita per vocem Homo ab equo, per vocem Animal à Planta, atque ita de cæteris. Quare & per hæc nomina non efficitur proptereà aliquid univerſale, eſt enim ſemper ut Plato, ita hic homo, hoc animal, hoc vivens, hoc corpus, hæc ſubſtantia, hoc ens; ſed cùm una res ſingularis ſit, declaratur inde quàm variè cùm cæteris rebus quidpiam ſimile, vel diſſimile habeat.

VI. Ut igitur id repetam quod propoſitum fuerat; cùm dicuntur omnes homines eſſe ejuſdem naturæ, vel habere eandem naturam humanam, ſenſus aliùs eſſe non poteſt, quàm quòd ſint ſimilis naturæ, vel quòd habeant ſimilem naturam, ſeu veriùs quòd habeant naturas inter ſe ſimillimas. At cur eadem tamen, ac una dicitur vulgò natura? Profectò non quòd reverà una, eadémque in illis ſit, ſed quòd concipiatur per modum unius, ejuſdémque propter ſimi-

similitudinem, ac uno eodémque conceptu exprimi valeat; at nunquid similitudo fundatur in unitate? Ita quidem Aristoteles; si tamen attendas potiùs unitas in similitudine fundatur. Cur enim Pla- & Socrates uno conceptu ut nomine exprimuntur, nisi propter similittudinem? Sic sanè & amicitia est unitas quædam, cujus fundamentum similitudo & sympathia quædam, non contrà. Sed hac de re plura cùm de Relatione. Dices nonne natura humana prædicatur de pluribus, ergo si prædicatur, inest? Diximus jam pluribus inesse naturam humanam, sed multiplicem; quamobrem & dicendum jam multiplicem prædicari. Quæso enim te cùm dicitur Plato est homo, an qui homo dicitur de Platone sit ipse Plato, an aliquis alius? Profectò alius non dicitur, quàm qui ipse est; similiter & cùm dicitur Socrates est homo, hìc homo non est alius ab ipsomet Socrate, quamobrem quia natura humana duobus istis convenit, non una est, sed duplex; at inquies, ergo nugatoria, & identica erit propositio, cum dicetur Plato est homo; prædicabitur enim idem de seipso. Respondeo omnem propositionem, ut sit vera, debere esse identicam, quia scilicet nihil de re prædicari debet, quod vel eademmet, vel in eadem non sit. Quæ verò identica nugatoria dicitur, ea solùm est quâ per prædicatum nihil aliud quàm per subjectum designatur, ut si quis dicat Plato est Plato, vel albedo est candor; at quando prædicatum aliquid amplius quàm subjectum designat, tunc nugatoria dici non debet. Cum itaque dicitur Plato est homo, per priorem vocem scilicet Platonis intelligo solùm hanc particularem rem, at per posteriorem nempe hominis, intelligo eandem rem ut habentem quid simile cum Socrate, &c. & si dicatur est animal, per animal intelligo ut sit aliquid amplius, atque ita consequenter. Vrgebis, si universalia sint tantum voces, aut conceptus, ergo cùm universale prædicatur de particulari, ac dicitur verbi causâ Plato est homo, sensus erit quod vox Plato sit vox homo, aut conceptus Platonis sit conceptus hominis. Ita quidem solet objici contra Nominales; at me Hercule injuriâ. Neque enim in propositionibus vel res ipsæ nudæ predicantur, vel sine rebus nomina. Intellectus nimirum est, qui propositionem & prædicationem de rebus instituit, ipsas concipiens & nominans. Concipit autem non uno modo, sed nunc particulariter & seorsim, nunc communiter & conjunctim.

Post-

Postquam igitur semel efformavit ex visis Platone, Socrate, &c. universalem hominis conceptum, & utrique indidit idem universale nomen ob id in quo sunt similes, tunc Platoni tribuit illum conceptum, & istud nomen, & Socrati similiter. Quare cum dicit, Plato est homo, non vult dicere quòd vox Plato sit vox homo, nec quod conceptus particularis Platonis sit conceptus generalis hominis, sed sensus solummodo est quòd hæc res particularis, quæ propter suas particulares differentias concipitur, & dicitur Plato, eadem propter similitudinem cum aliis concipiatur quoque sub universaliore ratione, ac proinde exprimatur universaliore voce, quæ est homo: cum sit tamen semper particularis aliqua res. Unde & tota universalitas est semper penes conceptum aut vocem absque eo, quod conceptus unus sit alius, & vox una, alia, cum & conceptus & voces sint rei, sed alio & alio modo conceptæ atque nominatæ. Ex quo proinde intelligitur non tolli scientias, definitiones & alia id genus, ut tamen solet objici, quasi nimirum conceptibus aut vocibus nulla res subesset. Quanquam de definitione, scientia, &c. plura dicentur inferius, ubi etiam ostendemus quàm absurdum esse videatur asserere quod universalia sint æterna incorruptibilia, ubique, &c. ubi de propositionibus sempiternæ veritatis. Sed hac de re jam nimiùm ne videamur imitari illos, qui hîc quæstiones non minùs multas & prolixas, quàm intricatas & vanas instituunt. Certè si velimus eas vel attingere dies nos longè deficiet.

VI. Sequitur paucis exploremus, num appositè assignent quinariam Prædicabilium, universaliorum-ve numerum. Præcipua hæc ratio assignari solet (cæteræ enim ejusdem sunt notæ & ad ipsam quoque revocantur) Quidquid universale est & prædicatur de pluribus, vel prædicatur in quid, vel in quale. Si in quid, vel de pluribus, & est *genus*; vel de pluribus individius, & est *species*. Si in quale, vel essentiale, & est *differentia*, vel accidentale, & tunc aut necessariò, & est *Proprium*; aut contingentur & est *accidens*. Attamen verò ut omittam quod paulò antè innuimus, plures longè esse modos prædicandi quam *in quid* & *quale*, adeò proinde ut plura longè facienda sint Prædicabilia. Quæro hîc solùm cur admisso quod aliquid possit duobus tantum modis rogari de aliqua re, & de eadem prædicari, quorsum Prædicabilia non plura, non pauciora sint?

Ecce

Ecce dicis, omne prædicabile esse vel in quid, vel in quale, siste ibi, habentur duo summa capita, vel genera Prædicabilium, neque plura requirenda sunt. At, inquis, utrumque caput est subdividendum: Ita ne? Ergo si tibi liceat capita prima subdividere, cur mihi non liceat secunda, cur non alii tertia? quæ potior enim ratio est ex quo primariam divisionem excedis, ut in secunda, quàm in tertia quiescas? nulla sanè est? Quid? quod prorsùs gratis subdividis prius membrum tantùm semel & iterato? saltem si ut Accidens subdividis in necessarium, & contingens, ita genus partieris in supremum & subalternum, ut partiri optimè potes, omnia satis æqua lance distribueris. Nam quod speciem absque ulla subdivisione relinqueres, solutio esset, quòd relinquas etiam differentiam. Porrò ipsius differentiæ pœnitet, tædet, miseret. Quorsùm enim si id quod prædicatur *in quid*, in duo partiris quoque id quod prædicatur *in quale quid?* nonne quòd Prædicabile in quid subdividas in genus & speciem ratio est, quod prædicetur vel de speciebus, ut animal, vel de individuis, ut homo: Prædicabile autem in quale quid nonne prædicatur vel de speciebus, ut sensitivum de homine & equo; vel de individuis ut rationale de Platone & Socrate? Sanè quidquid comminiscare, nihil aliud, quàm nugabere; cùm si seriò loqui velimus, nulla major de illo ratio, quàm de hoc cogitari valeat. Dic quantumlibet volueris, differentiam semper esse partem solum essentiæ sed ex genere & specie, illud partem quidem, at hoc totam individui significare essentiam. Reverà tamem utrumque effugium, non esset gratis confictum, patebit satis ex infrà dicendis, si genus quidem sit pars essentiæ speciei, speciem quoque esse solum partem essentiæ individui. Prætereo quorsùm accidens constituatur prædicabile distinctum à Proprio cùm illius genus sit? cur si accidens constituit unum prædicabile, substantia quoque non constituit? Prætereo & innumera alia, quæ urgeri possent. Dico autem solummodò, nullum esse ex his omnibus, quod seriò loquendo universale sit præter unum genus: siquidem quod à genere generale dicitur, idem est cum universali, quemadmodum etiam nihil aliud est universaliter: Quòd si vel species, differentia, vel aliud quidpiam censeatur nomine universalis, ea ipsa ratione erit etiam genus seu generale aliquid. Verùm ut id possit clariùs percipi:

aggre-

aggrediamùrque aliquid de his quoque vocibus ſpecialiter dicere inde exordiendum eſt.

VII. Genus & Species duæ voces ſunt, quæ ſeſe mutuò referunt non ſecùs ac Pater & filius; vel clarius ut totum & pars. Siquidem & genus eſt totum, quod plures habet ſpecies ſeu partes. Et ſpecies eſt pars generi ſubjecta, ut toti. Quia verò totum quoddam eſt integrum, ut Homo, quatenus habet partes integrantes, caput, pectus, ventrem, brachia, tibias, vel etiam corpus & Animam; idcircò notandum eſt genus eſſe quoddam aliud totum, quod eſſentiale ſuis partibus dici, & definiri poſſit, ſpeciem verò conſequenter eſſe, & definiri partem generis, hujuſmodi totum erit verbi cauſâ Homo, quatenus ſpectat ad eſſentiam Platonis & Socratis: hujuſmodi Animal quod eſſentiale quidpiam eſt homini & bruto; ac proinde etiam hujuſmodi partes erunt hominis quidem Plato & Socrates, animalis homo & brutum, ex clamabis illico, quid ergo homo erit genus; Socrates & Plato ſpecies hominis? ita ſanè res ſe habebit; verumtamen quieſce tantiſper, nihil aliud ad legitimam generis notionem requiro quàm ut ſit totum eſſentiale reſpectu ſuarum ſpecierum ſeu partium; nihil ad notionem ſpeciei quàm ut ſit pars generis. Contingere autem poteſt ut quæ ſpecies eſt pars generis proprias quoque ſibi partes habeat, quibus ſit totum eſſentiale. Porrò tunc illam dico non ſpeciei, ſed generis habere rationem. Sic cùm animal ſit genus hominis, dicitur homo ſpecies animalis, at cùm ipſe homo aliunde ſit totum reſpectu Platonis, eamobrem dici genus eſſe ejus, Platonem autem ſpeciem hominis, quia ſcilicet ad rationem ſpeciei eſt indifferens, quod habeat ipſa ſpecies, aut non; modò alicujus ſit generis pars. Hinc individuum voces, per me licet, illam ſpeciem, quæ jam in nullas dividitur ſpecies, ut Platonem, Bucephalum; at ego dixero præterea Platonem eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam cùm tu voces hominem ſpecialiſſimam ſpeciem; dixerim autem hominem genus ſpecialiſſimum, quod in ſua ſerie ſpecialius nullum genus habeat, ſed individuas ſpecies dumtaxat. Nunc ne tantoperè excandeſcas? nonne imprimis mirabile eſt, quod cùm ex omnium ſententia, aut ex communi certè, ac recepto loquendi uſu genus & ſpecies relata ſint, & genus à Porphyrio definitum ſit per ordinem ad ſpecies, ſpecies tamen illa adeò

adeò celebri definitione definita non fuerit cum ordine ad genus? atque ut intelligas, quàm ineptè id facere cum Porphyrio perseveres, cogita ubinam Gentium, aut apud quas aures sic locuturus fuerit, Homo est species Platonis, Equus est species Bucephali, quemadmodùm tamen debes dicere juxta illam tuam definitionem. Verè quidem ac perspicuè dices hominem esse speciem Animalis, at si dicas speciem Platonis, quis tandem te intelligat? Dices etsi non vulgariter, at Physicè tamen id videri posse intelligi. At, per Deum immortalem! quænam ista Philosophia est, quæ barbaris hisce & ineptis loquutionibus delectetur, cùm nulla cogat necessitas: Quid enim magis proficitur ex detorto hoc, quam ex plano sensu hujusmodi verborum & phraseon? an ne res clariùs proponuntur? Tantum abest, quin potius & obscurantur formulis hisce à communi usu recedentibus, & inutiliter prorsus addiscuntur, quæ de discendo statim sunt atque è Scolis egressi sumus. Quàm satiùs est, quæso, eos loquendi modos discere in Scholis, quibus deinceps & uti possimus in omni consuetudine, & quibus utentes Clarissimos viros audiamus & intelligamus.

Siquidem ne existimes apud vulgus solùm audiri Hominem v. c. esse Platonis & Socratis genus, Platonem & Socratem esse hominis species. Proferam ecce Poëtas, Oratores, Jurisconsultos, Philosophos, qui non alio modo loquantur. Apud Poëtas frequenter occurrunt hujusmodi voces, hominum, vel humanum genus, & Ovidius.

—— *Inde genus durum sumus* 1 Metam

Plautus vero,

Iupiter qui genus colis, alisque hominem,

vicissim autem,

—— *Mille hominum species, &c.* 2. Phil. post red.

Ex Oratoribus Cicero, *dum genus*, inquit, *hominum exstabit, & legem speciatim de mea salute promulgavit.* Quintilianus autem propterea quæstionem distinxit in generalem & specialem, quòd habita ratione personæ possit institui vel de genere hominum, vel de una aliqua specie, seu individuo homine, adeò ut ista eleganter dicatur esse generalis an homini ducenda sit uxor: hæc specialis, an Socrati? audire vis Iurisconsultos? Ecce circa stipulationes vocant pas-

ſum hominem genus, Stychum & Pamphylium ſpecies. Quæſo autem an non ad parem uſurpationem reſpiciant dum loquentes de mutuo dicunt in illo recipi non ſpeciem ſed genus. Certè enim per ſpeciem nihil aliud intelligunt quàm hanc v. c. individuam & particularem pecuniam, per genus nihil aliud, quàm pecuniam in genere, ſeu nempe eandem, ſeu ſimilem. Diſcrimen quippe inter mutuum & commodatum ſtatuitur, quod cùm in illo ſufficiat genus reddere; in hoc reddenda eſt eadem res individua atque nominata, quæ commodato accepta eſt v.c. idem equus, cùm non ſufficiat quemvis reddere. Quod ad Philoſophos ſpectat ecce divinus Plato non modo vocat frequenter genus hominum, verùm etiam docet quidquid ſpecies eſt, & partem neceſſario eſſe ejus rei, cujus ſpecies dicitur. Quo loco vides non accipere ipſum ſpeciem penes Individua ſeu partes quas habere poſſit, ſed per comparationem neceſſariam ad genus cujus pars eſt. Et Zeno apud Laërtium *lib. 7.* *Genus*, inqnit, *eſt plurium cogitationum, quæ auferri non poſſunt conceptio, Species eſt quæ ſub genere continetur, eſt autem maximè generalis, quia cùm ſit genus, genus non habet: eſt maximè propria, quia cùm ſit ſpecies, ſpeciem non habet ut Socrates.* Verum attende quàm hoc apertè eloquatur Seneca, *homo inquit, genus eſt, habet enim in ſe nationum ſpecies, Græcos, Romanos, Parthos, colonum albos, nigros, flavos; habet ſingulos, Catonem, Ciceronem, Lucretium.* Pergit autem *itaque quà multa continet, in genus cadit, quà ſub alio eſt in ſpeciem.* Hæc Seneca. Audi jam Martianum Capellam qui idem Dialecticus eſt, *hominum genus*, inquit, *quod Animalis forma eſt, nam & ſpeciem vulgo formam vocant, Berbaris & Romanis genus, & uſque eo genus eſſe poteſt, donec ejus formulas dividens ad individuum aliquod venias, ut ſi homines dividas in maſculos & fœminas, item maſculos in pueros, adoleſcentes, & ſenes; item pueros in infantes, & loquentes, item puerum ſi velis dividere in Catamitum, aut alium quempiam certa perſona puerum, non eſt genus quod jam ad Individuum pervenit.* Quanquam ecce alios quid cito, cum & adduci in medium poſſit Ariſtoteles, qui lib. 3. Metaphyſ. facit hominem genus individuorum, non ſpeciem, nam *ultima*, inquit, *genera ſunt in individuis, ut homo.* Ejus in eodem opere eſt illud, *hominum genus ratione vivit.* In lib. autem de longit. vitæ, *diuturnioris*, inquit, *vita eſt genus hominum, quàm equorum.* Atque ut hæc tandem ſufficiant, nonne

de Regno.

Epiſt. 58

Lib. 4. de nuptiis.

Cap. 1. 3 4.

Lib. 1. cap. 1.

nonne perspicuum jam est pueriliter nimis velle te Porphyrianis illis definitionibus adhærescere, cum non vulgus modò hominum, sed & Clarissimos quosque omnium Ordinum Viros etiam Aristotelem loqui longè aliter, quàm per illas edoceamur? Nonne vero etiam jam intelligis non abs re prorsus sumpsisse me nihil propriè esse universale, aut si velis etiam prædicabile præter genus; cum quidquid vel est essentiale multis partibus, vel de multis prædicatur, genus sit; quidquid est pars generis vel de quo genus prædicatur, species, adeo ut album quoque v. c. dici possit essentiale cygno cum de illo prædicatur, pro ut sic coloratus est; atque ea ratione non ineptè dicatur cygnus esse de genere alborum. Cæterum cum hoc Logicum seu genus seu universale illud ipsum fuerit quod Plato Ideam vocavit, opportunum fortè foret de Ideis hoc loco disserere; verum cum illæ potissimum ab Aristotele impugnentur in opere Metaphysico, non absonum videbitur in Metaphysicam transferre.

De Differentia & Proprio haud levior sanè ruina est. Differentia enim imprimis est tantùm nomen comparationis, idem sonans quod dissimilitudo, ut proinde opportuno jure, & ab Aristotele & à Cicerone similitudini opponatur. Quocircà differentia est universalium, seu Prædicabilium unum, debebit esse & similitudo. Dices fortè genus esse id quod similitudinem continet? at cur non excogitas aliquid quod differentiam contineat, non ipsamet sit differentia? Quanquam differentia ex natura sua opponitur universalitati, ac propriè tantùm uni convenit, quia per suam differentiam unumquodque differt à cæteris, quibus est genus commune. Quamobrem cum differentia identificetur speciei, non magis erit ex natura sua universale, quàm species, & si universale quidpiam sit, tum non differentia erit sed genus. Deinde cum differentia sit quidpiam comparativum seu relativum ad aliud à quo discrimen statuit, si ulla quidem ex tot Porphyrij definitionibus, legitima illa est maximè, qua faciunt differentiam id, quo singula differunt. At receptissima illa omnium definitio, qua dicitur id quod de pluribus specie differentibus prædicatur in quale quid. Quæso quid habet quo differentiæ natura exprimatur? sensitivum dicatur id quod in quale quid prædicatur de homine & equo, nihil dicis non commune, nihil affers, quod

VIII.

Lib. 1. Top. in Top.

explicet energiam differentia. Bene quidem si dicas esse id, quo animal vel homo & brutum differunt à Planta. Et certe non simpliciter dicitur differentia hujus ab illo. Hinc si quis quærat quale quid sit, qualitatem solum rogat, seu illa sit essentialis seu accidentalis, de differentia, ut differentia nihil interrogat. Quod si illam voluerit rogare, non quæret qualis sit hæc res, sed per quid hæc res differat ab illa, seu quidnam sit inter hoc & illud discriminis, aut alia simili ratione. Missum porrò facio quod neque per hanc definitionem differentia discernatur ab accidente & proprio, neque ex mente Porphyrij conveniat differentiis tum specificis infimis, tum individualibus, quarum videlicet nulla prædicari potest de specie differentibus. Quasi verò hominis & equi, Platonis & Socratis nulla sit differentia? Tertiò ergo quod Porphyrius definitione hujusmodi complexus esse videtur, est non tam differentia, quàm generalis rei forma, adeo ut quærenti qualis sit homo, non respondeas est Anima rationalis; optimè tamen dicere liceat, est Anima rationali præditus. Quid enim necesse est se adstringere ad illas prædicandi leges, quibus solis qui paruerit, necesse est penè obmutescat? At, inquies, differentia petitur ex forma. Esto, at ut formæ essentiales rerum nobis incognitæ sunt, ita erunt & differentiæ illæ maximè propriæ. Ecquid ergo necesse est abducere nos à latissimo, patentissimòque differentiarum campo, ut redigamur ad tantas angustias? Nonne satius est differentiam in quacumque diversitate ponere dummodò per illam satis sufficienter unaquæque res discernatur ab alia? Præclarè siquidem Martianus postquam definivit differentiam sufficientem ad id, quod susceperis discretionem, subjungit, ut si quæratur quid inter hominem intersit & equum, sufficit ut dicamus quòd homo bipes est, & equus quadrupes, ac ne ad duplicis dumtaxat differentiæ pro unoquoque genere, paupertatem adigamur, ut Porphyrius quidem adigere voluit, contendit ille unamquamque rem dissimiliter esse dividendam, qui possimus alias atque alias invenire differentias: *Nam si* inquit, *animal voluerimus dividere, possumus in sexus, quod alia sunt masculina, & alia fœminina; possumus in ætates, quod alia sunt ortiva, alia iuventutis, alia senilia; possumus in quantitates, quod alio*

alio sunt parva, alia magna, alia media; possumus in varietatem motus, quòd alia sunt gradientia, alia serpentia, alia natantia, alia volantia; possumus in habitaculorum diversitates, quòd alia sunt aquatilia, alia terrena, alia aërea, alia ut nonnul i dicunt, ignea; possumus in linguæ sonum, quod alia sunt loquentia, alia gementia, alia latrantia, alia vlulantia. Ecce quàm uberrima differentiarum suppetat seges vice illius duplicis, Rationalis & Irrationalis. Ut prætercam vel omnes vel plures in unam quandam speciem ita cogi, ut ex iis demùm appareat quemadmodum illa à cæteris differat, *nam masculina animalia*, inquit ille, *possunt & ab ortu recentia, parva & gradientia & terrestria, & bipedalia, & loquentia esse*, ex quibus tamen omnibus seligenda solum est ea differentia quæ accommodata sit suscepto negotio.

Atque ut ex istis de Proprio etiam aliquid concludamus, nonne mirabile est recenseri Proprium inter universalia, cum opponatur scilicet ei, quod commune seu universale est? Quomodo enim cohærere possunt, esse Proprium, & esse Commune? Quod si dicas Proprium aliquod specificum esse, ut risio in homine, quod proinde omnibus individuis humanis conveniat, patet profectò ex jam antè dictis, risum sic consideratum cum sit quidpiam generale, esse genus, non proprium. Quamodo enim dici possit proprium esse Socratis ridere, cum & Plato & Demosthenes & cæteri omnes rideant. Dici ergo ad summum potest proprium hominis generaliter considerati; atqui tunc universale non est, cum nonnisi quid unum respiciat. Hinc mirari etiam licet cur Porphyrio proprium id sit, quod universæ quidem accidit speciei, sed non soli. Quomodo enim proprium illud dici alicujus speciei potest, quod quidem ipsa habeat commune cum aliis? Et fortassis quidem id posset ad differentiam sufficere; nam bipedem esse ad hoc sufficit ut censeatur homo habere ab equo differentiam, at ut habere dicatur aliquid proprium & peculiare profectò non sufficit, cum videlicet idem Gallis, cæterisque avibus conveniat. Videtur istud consequens esse ad id quod docet citatus Capella, differentiam eo distare à Proprio, quòd differentia unamquamq; rem ab eo tantum distinguat unde quæstio est; Proprium vero ab omnibus, quia scilicet Proprium nulli prorsus alij debeat rei convenire. Dices hanc esse latè sumptam Proprii usurpationem, ut sunt

& illæ aliæ duæ, convenire ſoli, ſed non omni; convenire ſoli, omni, & quandoque. Proprium autem quale nos videmus exigere eſſe illud quarti modi, quo aliquid convenit & omni & ſoli & ſemper. Eſto igitur hac propria ratione dicatur aliquid proprium; at quæſo primùm cur ſaltem colligendo tot definitiones acceptioneſque Proprii nulla recenſita eſt, quæ caperet proprietates generum & individuorum? quid enim nihil ne his proprium? Deinde verò eſto tantum ſpecificum Proprium, quid hoc tamen ad hunc locum? ſunt inquis, rerum omnium proprietates aliquæ, quæ fluant ab eſſentia? Hoc eſto, ſed illæ tamen, quid ad Logicam attinent: nonne ſpectant vel ad Phyſicam vel ad Scientias alias, quæ eſſentias conſiderant? Reſpondebis fortè & ad ipſam Logicam ſpectare quatenus copulatæ ſubiectis prædicantur de ipſis; at verò cum hic Porphyrius de Prædicabilibus agat, nullo ex his quatuor modis definit Proprium per prædicari; non igitur de Proprietate hic diſſeritur quatenus ſpectat ad prædicationem. Deinpe Porphyrius proprium cum ſubjecto non comparat, ut profecto facere deberet cum ſit accidens neceſſarium accidens verò definiri cum ordine ad ſubjectum debeat. Comparat autem cum ſpecie, & ſanè quidem ridiculè, ſiquidem ſpecies ut talis eſt, non cum Proprio, ſed cum genere germanam habet comparationem. Et quamvis eadem ſpecies ſubjectum dici valeat, longè tamen diverſa eſt ſpecie & ſubjecti ratio. Dices fortè Proprium pertinere ad Logicam quatenus ſuffici poteſt in locum differentiæ, cum defectu definitionis deſcriptio inſtituenda eſt, quæ traditur videlicet per genus & proprietatem. Id cum dedero, fuerit potius hoc cum de definitione tractandum circa locos Topicos, hoc autem loco interſerere, quæ, precor, eſt neceſſitas? Omitto verò cum quarto modo Proprium definitur, nullo prorſus modo diſtingui à maximè propria differentia, ſiquidem & ipſa quoque convenit ſoli, omni, & ſemper, ac prout hæc quidem reciprocatur cum ſpecie, ita docet Porphyrius reciprocari proprium. Ut quid ergo hæc quarta Proprii definitio jactatur tantopere quæ nec ipſi quidem eſt propria? adiici poſſet aliquid de Porphyrianis illis exemplis, at expendi aliàs poterunt, præ-

ſertim

ſertim verò inferiùs celebris illa riſibilitas, cùm de Demonſtratione diſſeretur. Addo hîc ſolùm tertium modum confundi videri cum quarto per exempla oppoſita. Vel enim falſum eſt quòd ſoli & omni homini conveniat in ſenectute caneſcere, & maximè cum non omnis ad ſenectutem perveniat. Vel certè cum hoc dedero, ſi canis homo non aſpergatur, niſi poſtquam deterior ætas illi obtigit, concedere debes neque homini convenire riſum, niſi poſtquam natus eſt. Dices quidem hominem in utero etiam ſi actu non rideat, aptum tamen eſſe ad riſum: at ego etiam viciſſim dicam hominem in juventute, etſi nondum actu caneſcat, eſſe tamen aptum ad canos. Quod ſi de Zoroaſtre fertur, quod quo eſt die natus, riſit. Quot opponere ego poſſum, qui in pueritia quoque canos induant?

Reſtat & de Accidente non-nihil dicamus, quod cùm ſit genus reſpectu Proprii, mirum imprimis cur poſterius illo ut ex diſtincta ſpecie tractetur Certè cùm duplex fiat accidens, neceſſarium & contingens, illud autem proprium ſit, hujus quod poſteriùs tractatur una ſpecies traditur inſeparabilis, quod ſanè aliud non eſt ab eo, quod neceſſariò ineſt. Dic quantum voles cum Porphyrio, nigredinem corvi, quam vis eſſe accidens contingens, etſi inſeparabilem actu, cogitatione tamen eſſe ſeparabilem: Id tam perfectò non obſtat, quin illi inſit neceſſariò. Quid quod etiam cogitare licet hominem ſine riſibilitate, ut tu vis, cogitari poſſe corvum ſine nigredine. Cùm enim id non liceat cùm riſibilitas ſit extra hominis eſſentiam? Quin etiam millies cogitamus de homine, nihil de ejus aptitudine ad ridendum cogitantes. Corvus autem vix unquam in noſtram cadit Imaginationem quin nigrum apprehendamus; unde & tantò majore cum neceſſitate videtur eſſe Corvus aptus ad nigredinem, quàm homo ad riſum, quòd Corvus ſemper niger ſit, homo non niſi interdum rideat. Deinde mirum etiam videtur quorſum hûc tranſlata ſit iſta de accidente tractatio, cùm tota ſit Phyſica vel alterius certè ſcientiæ. Hæc enim quid ad Logicam! Videmus certè etiam à plæriſque integram ejus diſputationem in Metaphyſica inſtitui. Dices quidem ut circa Proprium, ad Logicam etiam pertinere quatenus eſt quoddam Prædicabile. Verùm ut taceam genus eſſe quatenus multis commune eſt, nonne augere admirationem debet, quòd ex tot col-

collectis definitionibus, nulla sit qua accidens definiatur per prædicari. Et talis quidem hoc loco fuerat necessaria; at istæ omnes quæ traduntur, alienæ penitus sunt. Vt hoc autem sanè concedam posse multa, quæ in hunc locum accidentia congeruntur pertinere ad Logicam sub aliis nominibus, attamen ea erunt partis Topicæ, seu inventionis argumentorum: siquidem esse album, nigrum, doctum, sapientem, fortem, temperantem, aliáque similia, ut meliùs *Adjuncta* dicuntur quàm accidentia, ita propriè sunt loci adjunctorum. Eadem ratione lignum exuri, urbem expugnari, hominem cædi, Catonem propria interire manu, non accidentia, sed meliùs *Eventa* aut effecta dixeris; unde & propriè ad locum Causanum, Effectorúmque reduxeris. Dices quidnam igitur propriè appellatur accidens? Respondeo propriam ac germanam, imò & Aristoteleam accidentis usurpationem esse, ut significet ac sit idem, quod fortuitum, & casu eveniens, ex quo etiam fortuna & Casus dicuncuntur causæ per accidens. Ac ne putes nobis solùm facere communem & receptum loquendi usum (qui deberet tam sufficere) ecce Aristoteles in Metaphysicis & non uno quidem loco, Accidens vult esse id, quod neque necessariò, neque ut plurimùm contingit. Vnde & pluribus contendit de accidente nullam dari Scientiam, quod nullam certam ac determinatam causam habeat. Exempla proinde accidentis affert fodiendo scrobem reperire Thesaurum, navigando Æginam capi à Piratis, aliaque similia. Quàm hoc, quæso, longè abest ab eo, ut dicatur accidens Corvum esse nigrum, cùm & semper, & proinde ex causa necessaria eveniat ut Corvus sit niger? Cedo verò, ecquis est, cui sermonis proprietas sit cordi, qui intelligat cùm dices colores, odores, sapores, figuras, aliaque hujusmodi esse rerum accidentia; qui non meliùs dixerit nigredinem esse inseparabile adjunctum, quam accidens Æthiopis? Verumtamen si attenderis, res videbitur satis manifesta. Dices hîc solum quantitatem, figuram, colorem, saporem, soliditatem, fluiditatem, & quæ alia sunt panis & vini accidentia dici in Mysterio Eucharistico (in Concilio Tridentino non accidentia; sed species dicuntur) hac autem in re non ego is sum, qui quas voces Ecclesia Orthodoxa probat, ego improbem. Attamen dicere possum hujusmodi voces in Ecclesia recipi defectu aliarum, quas dubio procul recepisset, si Doctores

Scho-

Scholastici, ex quibus illæ desumptæ sunt, loquutiones alias, quàm Porphyrianas probavissent, neque enim Ecclesia ita est alligata verbis, ut existente re integra pro libitu assumere, vel rejicere non possit. Et quanquam audio frequentiùs à Sacris Authoribus Sacramentales species, quàm accidentia appellari, adhuc tamen existimo vel ex eo Ecclesiam sapienter probare vocem accidentis, quod ita existere separatim à subjecto neque ex necessitate, aut ex causa naturali, neque ut plurimum, seu in omni, ut propterea omni pane & vino id eveniat. Nimirùm & hoc quoque modo Ecclesia potiùs respicit ad germanam vocis significationem, quàm ad Doctrinam Porphyrianam, juxta quam nunquam accidens extra subjectum reperitur. Verumtamen hactenus de his.

EXERCITATIO III.

Quòd ineptè decem Categoriæ, ut Rerum Classes distinguantur.

QVam celebris semper apud Aristoteleos hæc Categoriarum, Prædicamentorum, seu Summorum Generum distributio habita sit, nemo est, qui nesciat, hæc enim est tota suppellex, qua Lycæũ instructum est, in quem divitias suas omnes Peripatetici congesserunt, Hînc pro decem Categoriis ita constanter dimicant, ut si quis unam subduxerit, Palladium exportatum putent. Nimirum hæc sunt quasi decem propugnacula ac Turres, quibus nitatur Philosophiæ salus, adeo ut pro illis decertandum sit haud segniùs, quàm pro aris & focis. Quocirca mirum videri non debet si vix ulla unquam vox ipsis Categoria frequentior, adeò ut lepidissimè olim Demonax in Herminum Peripateticum, qui in ore semper habebat decem Categorias, ita luserit, ***equidem, arbitror, Hermine te non indignum decem Categoriis*** (jocus nempe est ex ambiguo vocis, quod Categoria significet vel Prædicamentum, vel accusationem) Ἑρμῖνε, ἔφη, ἀληθῶς ἄξιος εἶ δέκα κατηγοριῶν. Verum ut seriò dicere de re ipsa aggrediamur, satis opinor circa Textum Aristotelis insinuavimus alienam esse à Di-

quibus & alii totum, & isti adhuc multum tribuunt. Primò igitur, inquiunt, tot sunt Categoriæ quot sunt interrogationes, quæ de prima aliqua substantia, ut Socrate fieri possunt; hujusmodi autem interrogationes sunt omninò decem; ecce enim de Socrate quæri potest primò quid sit; & ecce *Substantiam*. Secundò quantus sit, & ecce *Qualitatem*. Quartò quò referatur, ecce *Relationem* Quintò quid egat, ecce *Actionem*. Sextò quid patiatur, ecce *Passionem*. Septimò ubi sit, ecce *Vbi*. Octavò quomodo sit, ecce *Situm*. Nonò quo tempore sit, ecce *Quando*. Decimò quomodo indutus, ecce *Habitum*. Quæso autem quomodo ausint qui se jactant Philosophos, deductionem hujusmodi pro ratione venditare? Volunt omnes Categorias distinguendas esse per ordinem ad primam *Substantiam*? Quomodo ergo erunt Classes rerum omninò distinctarum, si tantam cum una connexionem habeant? Quorsum nam quæcumque sit inter illas distinctio, atque constitutio ex interrogationibus petitur? Cedo tandem & quorsum plures de eadem prima *Substantia* fieri nequeant interrogationes? Quid enim de eodem Socrate quærere mihi amplius non licet an sit? per quid sit? cujus causâ sit? cum quo sit? &c. Alia igitur ratio, quæ videatur firmior hæc afferri solet. Quidquid est vel est substantia vel accidens, si *Substantia*, hæc constituit primam Categoriam, si accidens, hoc vel absolutum, vel respectivum, vel mixtum est; si absolutum, aut sequitur materiam, éstque *Quantitas* faciens secundam Categoriam; aut formam; éstque *Qualitas*, quæ constituit tertiam. Si Relativum, est *Relatio*, hujus autem est quarta Categoria. Si mixtum, vel est aliquid in fieri, quod quidem prout est ab agente appellatur *Actio*, ecce autem quintam Categoriam; pro ut in patiente recipitur, *Passio*, ecce verò sextam. Vel est modus quo res constituitur, aut in loco tum simpliciter, éstque *Vbi*, statuens septimam; tum cum ordine partium, éstque *Situs* creans octavam; aut in tempore, & est *Quando*, nona Categoria; aut in possessione vestis, vel ornatus, éstque *Habitus*, extrema omnium Categoriarum. Rursus & alia ratio sic contexitur (ne in singulis sigillatim rejiciendis tempus conteramus) Omne Ens vel est per se & propter se; vel in alio & propter aliud; si prius, est *Substantia* prima Categoria; si posterius, *Accidens*, cujus novem summa capita ita colliguntur, Accidens necessarium est ut substantia det, accipiat-ve esse, aut ut esse conservetur: si prius sunt duæ Categoriæ, *Accidens* nempe qua esse

tem in habitum, potentiam, &c. quo usque lubuerit? sed & pari quoque ratione cùm tu pro tuo jure subdividas Acccidens, quid vetet quominus meo jure utens Substantiam subdividam in incorpoream & corpoream? Incorporeæ verò quot sunt vel Hierarchiæ vel Ordines tot distinguam Categorias; corpoream rursus subdividam in viventem, & exanimem, sicque in infinitum pergam? lubrica sane via hæc est, & ut iis contingit, qui semel se præcipitavere in declivem locum, ita difficile est reperire ubi pedem figas, ubi consistere recusans in jugo illo substantiæ, & accidentis bicipiti dedis te in pronam, & latè patentem subdivisionum viam? cur enim consistentia sit in decimo potius, quam in vigesimo vestigio? video quid responsurus sis. Dices enim subdividendum quousque occurrant genera univoca, prima verò esse hæc decem; cætera quippe quæ ab Ente ad ipsa usque interferuntur esse solùm analoga. Attamen primò quorsum hæc potiùs, quàm illa univoca sunt? Quid enim? nonne si substantia convenit univocè omnibus substantiis, quia illis tribuitur & secundum idem nomen, & secundum eandem generalem per se existendi rationem, accidentibus, quod illis tribuatur & secundum idem nomen & secundum eadem generalem rationem inexistendi? Etsi enim non idem sit modus inexistendi omnium accidentium, cùm aliud ut loquuntur sit ad *aliud ab*, *aliud circa*; neque etiam est idem modus per se existendi omnium substantiarum, cùm aliæ per materiam subsistant, aliæ sine materia; verum ut hæc varietas ad differentias pertinens non tollit univocationem; ita nec illa accidentium diversitas tollere debet, cum ad differentias attineat. Certè enim seu relationi, seu actioni, seu alij perinde ac quantitati, qualitati & aliis, eadem communis competit accidentis notio. Deinde verò cur accidens absolutum non conveniat univocè absolutis omnibus? cur conveniat solum analogicè quantitati, & qualitati? Dicito quidquid volueris, eandem egò analogiam deprehendam in quantitate respectu continui ac discreti; neque enim ista duo magis univocè in quantitate conveniunt, quàm in absoluto quantitas, & qualitas; ostendam & dubiò procul non convenire univocè qualitatem suis illis quatuor speciebus. Et maxime quidem cum velis genus omne univocum per duas differen-

ſurripere. O bellas ſane Categorias. O claſſes rerum admirabiles! nonne qui illas poſſederit, dignus tibi videtur imperio? cum ego decem ſumma capita, ſeu rerum genera audire illuſtrem quandam diſtributionem rerum omnium præſtolabor, exiſtimabam res omnes ſic eſſe digeſtas ut ſub quibuſcumque generibus & præclara omnia & diverſa poſſem obſervare. Ecce autem primò in his nihil amplius reperio, quàm audirem puer dum mihi enumerarentur Adverba illa temporis, *nunc*, *hodie*, *cras*, aut loci, *hîc*, *iſthic*, *illic*. In illis quam terminos duarum aut trium officinarum. Deinde verò omnia video ſic remanere confuſa, ut Categoriæ omnes includantur vel in uno Acari, cùm in illo ſint ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, &c. adeòne verò præclarè res diſtinctæ ſunt, quæ in tam exiguo corpuſculo permiſcentur? Quam celebres quæſo poſſunt eſſe nundinæ, quæ mercium omnium varietatem in hoc oſtentent ſpatiolo! niſi non ibi imaginaris categorias eſſe quaſi vicos, urbes ut Provincias, è quarum una egrediens, ſperes ſtatim aliam occurſuram, in qua diverſiſsima omnia, & præclariſſima exhibeantur! Profectò ſi categoriæ futuræ erant inter ſe primò ut loquuntur diverſæ, ſi rerum omnium confuſionem debebant prorſus tollere; ea fuerat rerum ſervanda diſtinctio ut nihil unius pertineret ad aliam. Id Stoici melius vidiſſe & obſervaſſe videntur, cum id quod eſt primò diviſerunt in corporale, & incorporale, ſubſtantia nempe fuit dividenda in varios quaſi ordines. Nam accidentia quod attinet, illa nihil amplius ſunt, quam ſatellitium quoddam ſubſtantiæ. Unde prout variæ claſſes varias ſubſtantias continerent, ita & propria ipſarum continerent accidentia. Scilicet in magnis hoſpitiis ſatis loci reperitur pro famulis abſque eo, quod illis paranda ſint diſtincta palatia. Dices Categorias non dici primò diverſas, quod contineant res omnino diſtinctas, ſed quod varios modos concipiendi res. Eſto ergo, at dicuntur tamen Categoriæ non ſeries & claſſes rerum, ſed conceptuum ſolummodo; quamquam neque eſſe poſſunt ſeries conceptuū prorſus diſtinctorum. Accidens enim quomodo concipies, non conceptâ ſubſtantiâ? quomodo ſitum, aut figuram; quæ eſt qualitas, non concepta quantitate, atque ita de cæteris? Utcumque ſit vides immerito Categorias dici rerum claſſes, inter ſe primò diverſas, & maxime

ret instar nimirùm illius urbis lucernarum Lucianicæ. Dicito enim Categorias esse classes realium entium? At cùm Dialectica per te non tam consideret res reales (quia sunt nempe aliarum scientiarum) quàm varios concipiendi & prædicandi modos. quæso te, cùm dicis Chymæra est figmentum, cæcitas est privatio, exercitus est multitudo, taurus est nomen, &c. nonne hæ perinde sunt propositiones, ac illæ, Socrates est homo, corpus est substantia, virtus est habitus, longitudo est quantitas, &c. Dicis autem in his Categoriam paratos tibi exhibere & concipiendi & prædicandi modos. In illis ergo quid exhibet, siquidem & concipis, & prædicationem instituis? Dicunt aliqui hæc omnia poni indirectè, & reductivè; atque hi quidem humaniores sunt: reducunt enim ut oves errantes, quas alij extra caulas abigunt, at considerare tamen debent immeritò dici exclusa, ex quo reducta sunt, cùm municipio nempe fruantur. Alij dicunt nonnulla poni participativè, ut Deum, ut Cælos, cùm effectu scilicet Dei & Cælorum ad Categorias jus habeant; hic honor quodammodo redundare censetur in causas. Porrò cùm minutiora illa ut figmenta, ut privationes rejiciunt, non admodùm miror, facilè enim omnia, qui delicatiores sunt præter pavonem, rhombumque fastidiunt; & aliunde Categoriæ sunt illius quasi legiones, in quibus soli sunt veterani, flos juvenum, delecti prima virorum. At cùm video ter maximum Deum, Angelum, Cælum, exercitum, aliaque similia excludi, rapior omninò in admirationem, quòd cùm nullus sit Principum, qui non dulce habeat Provinciarum fines propagare, isti volentes sic sese coarctent, ac citra ullam necessitatem generosos quoque ramos, ut ex procera sylva resecent.

VI. Omittamus cætera ne res abeat in infinitum, ac ut etiam de substantia difficultatem hanc attingamus, expendamus quàm apposite Deus vulgò excludatur à Categoria substantiæ. Primùm non video cur si Deus locum in hac Categoria non habeat, collocari possit in loco causarum apud Topicos, in classe Accidentium apud Grammaticos, in serie moventium apud Physicos, & ita de cæteris. Quæ enim potior est ratio? Quippe ut verè Deus est causa ac propterea inter causas, & prima quidem meritò habetur? ita verè est substantia, ut proinde inter substantias numerari valeat, &

quidem tanquam prima ſubſtantia, quia ſcilicet Deum potiore ratione, quàm Socratem, quàm Bucephalum, quàm hunc lapidem primam ſubſtantiam appellaveris, quidnam igitur eſt ſubſtantia? nonne vulgò definiri ſolet ens per ſe exiſtens, & id quidem ſatis ſufficienter niſi negare contendas accidens ipſi oppoſitum ſufficienter definiri ens exiſtens in alio? Sanè verò nomine ſubſtantiæ audito, nihil ſubit aliud cogitare, quàm ens ſubſiſtens, vel exiſtens, per ſe. Deus porrò ter Maximus nonne verè, ac propriè ſubſiſtit? nonne reverà exiſtit per ſe? Quid dico? nonne ſolus Deus eſt, qui verè ſubſiſtit per ſe cùm ſolus ſit independens, abſolutus, & ab omni ævo idem immutabiliter perſeverans; cætera verò omnia non ſubſiſtant niſi quatenus in manu potenti, brachioque Excelſi, ut ſcriptura loquitur ab illo reguntur, adeò ut ne momento quidem ſubſiſtere poſſent, ſed redirent in nihilum, aut antiquum Chaos, ſi tantillum manum ſubduceret? Ecquis ergo jure non miretur illud, quod primum ac præcipuum locum habere debebat in Categoria ſubſtantiæ, entiumve per ſe exiſtentium ab illorum ſerie rejici? Dices ſubſtantiam quidem in genere ac prout opponitur accidenti ſufficienter definiri ens per ſe exiſtens, at ſubſtantiam Categoricam definiri una adhuc voce addita, ens per ſe exiſtens finitum, ſcilicet propter illam conditionem, juxta quam quidquid in Categoria recipitur, finitúm eſt. At quidquid ſit, bene res habet, ſi definitio ſubſtantiæ in genere poſſit Deo convenire; hæc enim eſt, quæ verè conſtituat Categoriam ſubſtantiarum; quam enim tu facere vis, non tam Categoria eſt, quàm pars, aut membrum Categoriæ: ſiquidem cum dicis ſubſtantiam finitam, unam tantum ſpeciem uſurpas ſubſtantiæ. Cedo verò, quid te cogit illam conditionem finiti Categorico enti affingere? nempe ut in particulari poſſis deinde excludere Deum à Categoria ſubſtantiæ. At deſiſte apponere illam conditionem, deincepſque Deum ſine periculo in Categoria comprehendes. Quid præſcribis Categoriæ tam anguſtos limites? permitte ipſi potiùs, quàmmaximam licet amplitudinem; ne & tu cogaris multa incomprehenſa relinquere, & quiſquis alius pari jure conditiones apponat, ex quibus appoſitis hoc vel illud rejiciat, ſicque Categoria demum ut nudata plurimis riſum moveat. Ecce nimirùm exemplo tuo alius apponit conditionem

onem corporalitatis, alius corruptibilitatis. Cur igitur isti non possint pari jure, Angelos, Cælosque rejicere, cùm pari jure ac tu suppositiones faciant. Et si quis alius supponere velit tanquam conditionem ens Categoricum debere esse inanime, quorsum tu illi objicies quòd immeritò viventia excludat? Ut enim tu dices substantiam Categoricam esse ens per se existens finitum; ille alius ens per se existens finitum corporeum; alius per se existens finitum, corporeum, corruptibile, sic iste definiet ens per se existens finitum corporeum corruptibile non vivens. Cur enim tibi illud, his ista non liceant? Neque enim finitudo, aut infinitudo, magis facit ad rationem substantiæ, quàm corporietas aut incorporeitas aut conditionum cæterarum ulla. Et scio quidem te posse illud & quidvis aliud supponere: id enim cui non liceat? at absurdum est facere suppositiones non necessarias.

Dices necessariò ita fieri, quòd infinitæ Naturæ repugnet includi in Categoria. Scilicet tu Categoriam imaginaris, quasi carcerem, in quem nihil possit ingredi sine jactura libertatis. Nonne vides Categoriam nihil esse aliud, quàm negotiationem Intellectus nostri ad eandem classem referentis omnia, quæ aliquo eodem conceptu generali apprehenduntur? anne Intellectus propterea injicit quasi compedes infinitæ Dei naturæ, ut in Categoria quasi reluctantem detineat? aut putas fortè Categoriam esse velut classes, quibus mens nostra, ut alter Vulcanus tantum Martem irretire, ludibrioque dare contendat? cum Intellectus Deum ponit in Categoriæ substantiæ, nihil aliud quam concipit ipsum, ut per se existens, quomodo etiam cæteræ substantiæ dicuntur existere, an si aliunde Natura Divina infinita est, conceptus hujusmodi adimit ipsi infinitatem? certè non magis quam infinitatem addit lapidi dum concipit ens per se existens. Quod si id putes consequi, cur pateris quoque Deum habere locum in loco causarum; perinde enim timendum est ne ibi inclusus immensitatem suam amittat, & Briareo quodam sit opus, ut quibus ibi detineatur, perrumpere possit vincula. Pari modo ferre non debes Grammaticum ponere Deum inter nomina, siquidem Deum quatuor literis, ut quatuor domus angulis definiat. Quid quod ne infinitum quidem nomirare audendum est, siquidem infinitas coarctatur paucis istis literis, ac syllabis. Cogita igitur, ô bone, Ca- VII.

tegoriis includi non res ipsas, sed conceptus rerum & nomina solum; adeò ut res in sua natura sive infinita relinquantur; nos verò finitis semper exprimamus conceptibus, & vocibus; alioquin enim si tu putes res ipsas in Categoriis includi, indica mihi ubinam sint? ostende mihi ubinam sit Categoria ista substantiæ, quæ totum Cælorum ambitum contineat? monstra mihi si potes ipsam in rerum natura cum digestis illis suis loculamentis, quibus hæc & alia distincta excipiat. Crede mihi, has Categorias neque supra Cælum, neque in centro Terræ, neque in Aere, neque alibi invenies, sed solùm vel mente conceptas vel voce expressas, vel in charta exaratas (eo modo quo vulgò depingunt Porphyrianam arborem) contueri licebit: ut proinde nihil sit timendum infinitæ Dei naturæ, nisi timendum asseras quòd concipiatur, quòd nominetur, quòd scribatur. At inquies, quidquid est in Categoria, limitatæ naturæ est, vel enim est aliquid commune, vel aliquid individuum. Si commune, aut id per differentiam ad individuum contrahitur; si verò individuum, eo ipso contractum quid est, ac proinde limitatum. Respondeo tamen, quidquid est Categoria eo ipso quid est, non propterea limitari, sed retinere semper naturam, quam habet seu limitatam, seu illimitatam, neque enim immutationem ullam ab Intellectu Categoriam fabricante patitur, sed solùm excipitur ut res quædam ab aliis distincta pro genio Categoriæ. Quamobrem nego limitatum esse ex natura sua, quod est in Categoria, potiusquam illimitatum. Cùm autem opponis illud esse vel quid commune, vel quid Individuum, concedo, at simul tamen pernego neutrum posse esse infinitum. Primò enim cum bene multi magni nominis Doctores fateantur posse divinitùs infinitam cùm magnitudinem, tum magnitudinem dari; nonne potest quantitas dividi in finitam & infinitam tanquam in duas species, ac deinde infinita nonne potest subdividi in magnitudinem infinitam, ac in finitum numerum, ut sit proinde illis quid commune? Secundò autem ex hoc nonne sequitur ut possit quoque in quantitate reperiri infinitum individuum, ut infinita quædam linea. Neque dicas non esse hanc infinitatem secundum essentiam, sed secundum extensionem solùm, siquidem quidquid hoc sit (de quo paulò post) satis est ut jam intelligamus non re-

pug-

pugnare ut aliquid sit seu commune, seu individuum, in Categoria existens simul infinitum sit. Vnde quod dicis contrahi, non facit ut imaginemur contradictionem infinitatis, ut si infinita linea ad Categoriam reducta contraheretur quasi ad punctum, sed sensus solummodo est, quod Intellectus noster concipiat infinitum aliquod distinctè ab aliis rebus. Et contrahi genus per differentiam nihil aliud est, quàm concipi speciem, cujus fuerit conceptum genus. Neque enim est aliud contrahi genus infinitæ quantitatis ad infinitam magnitudinem, quàm concipi ipsammet magnitudinem infinitam, quasi condistinctam ab infinita multitudine sub eodem genere quantitatis. Quæ enim alia contractio est, aut quod torcular esse putas, quo genus prematur, dum per differentiam dicis contrahi?

Dico igitur ex his infinitatem Divinam nullam propterea con- VIII. tractionem. vel limitationem pati. Quare & ad illud etiam quod alio modo objiciunt, id quod ponitur in Categoria limitari per genus & differentiam; Respondeo similiter eatenus dici limitari, quatenus exprimi potest duobus conceptibus, altero communi, & altero proprio, absque eo quod propterea ulla vis ipsis inferatur, adeo ut minùs latè pateat, quàm patere appeteret. Quis porro neget Deum concipi modò conceptu quodam communi? neque enim dici potest vel ens, vel substantia, quin concipiatur ut quidpiam habens cum cæteris rebus commune. Quis conceptu etiam proprio? neque enim dici potest independens, Creator rerum, beatissimus, &c. quin ut peculiare quid apprehendatur: Atqui illud genus est; hoc autem differentia. Verùm per neutrum, aut per utrumque Deus, propterea limitatur. Sed quæcunque ibi potest esse limitatio penes actionem Intellectus est, quæ neque infinita est, neque infinitè potest apprehendere infinitum Deum, quem bene tamen apprehendit tum ut habentem nomina communia cum cæteris rebus, tum ut habentem differentiam, per quam sit una quædam res à cæteris omnibus distincta. Dices, sequeretur ergo ex his posse Deum definiri, cùm ab omnibus tamen admittatur esse indefinibilem? Respondeo imprimis non esse consequentiam necessariam, quatenus non possumus quidquid est in Categoria ob differentiarum ignorationem definire. Deinde dico Deum

Deum in tantum posse definiri, in quantum est cognoscibilis. Et quidem quod Deus seipsum perfectè definire possit, quis neget? nos autem quod attinet, nonne quærenti quid sit Deus? responderi solet esse summum ens, infinitum, perfectissimum, & summè beatum, vel substantiam independentem, sapientissimam, creatricem, &c. Hoc vero quid aliud est, quàm Deum definire? Neque enim alio artificio definimus cæteras res, quàm afferendo aliquid commune, quod sit genus, tum quascunque maximè proprias proprietates possumus, quæ faciant differentiam. Dicitur autem vulgo Deus indefinibilis, intellige tamen nobis, & perfecta definitione, quod scilicet non liceat nobis ipsum perfectè cognoscere? Rogabis quonam verò modo quæ essentia infinita est habere potest certum genus, certamque differentiam? at imaginare genus & differentiam non esse duas entitates in ipsamet re, sed Intellectum esse nominatim, qui illa discernat propter similitudinem, & diversitatem, quam habet cum cæteris rebus modo super exposito: adeo proinde ut essentia rei possit esse simul infinita, & præbere tamen ansam Intellectui apprehendendi in se & genus & differentiam, quæ valoris sint infiniti. Siquidem & differre potest ab aliis essentiis per seipsam, seu per aliquid quod sit infinitum, & convenire in attributis aliis, seposita infinitate. Hinc etiam quod vulgo objiciunt repugnare simplicitati naturæ Divinæ compositionem hujusmodi ex genere & differentia, nullo negotio solvitur, cùm & nulla à parte rei compositio sit, & maxima Theologorum pars distinctionem rationis admittat inter attributa Divina, qua nulla major admittenda est inter genus & differentiam. Rursus ad id, quod urgetur continere Deum perfectiones omnium generum seu Categoriarum, ac proinde omnes transcendere; Concedo quidem continere Deum eminenter perfectiones omnium generum, at hoc non obstare quin possit unius determinati esse generis, quemadmodum Sol licet contineat eminenter, & plures substantias & omnia ferè omnis generis accidentia corporea, in genere tamen substantiæ determinatio collocatur. Vnde & cum instant transcendere Deum omnes Categorias; Respondeo transcendere non ut prædicata illa communia, sed tanquam omnium, quæ in Categoriis reponuntur nobilissimum, absque eo quod proprerea

rea omnibus excludatur. Quemadmodum licet Rex dignitate præstat omnibus Regni incolis, qui in variis civitatibus sunt, non obstat hoc tamen quin & ipse unus homo sit, & in aliqua civitate resideat.

Scrupulum adhuc injiciunt nonnulli, quod non videatur posse abstrahi conceptus ullus, qui Deo & creaturarum sit communis & univocus, cujusmodi tamen videtur ad Categoriam exigi. Verumtamen ut taceam si non sit univocatio, debere analogiam abundè sufficere, quod antè insinuavimns; ut taceam item Scotistas fateri univocè Deo & creaturis convenire, dico ut nihil recedam ex Principiis communibus tam nomen, quàm definitionem substantiæ verè ac formaliter convenire Deo, & creaturis, quare & convenire ipsis substantiam sive conceptum substantiæ abstractum univocè. Neque verò dicas ibi reperiri dependentiam per quam tollatur univocatio, inveniatur analogia; siquidem causalis hæc dependentia id non facit, alioquin dicam hominem non esse quid univocum ad Sophroniscum, & Socratem, cùm ibi sit dependentia. Urgebis, erit igitur conceptus quispiam abstrahibilis Deo ipso superior? sed quidni sit? cùm nemo neget conceptum entis esse Deo superiorem. At quàm absurdum est inquies, subjicere Deum, & facere quidpiam superius Deo. Hui! amice, hucne contendebas? inverte ergo Categoriam, ut Plato ille non erubuit arborem inversam ex homine facere; sic enim quod est in Categoria summum, fiet infimum, poteritque Deus demùm remanere superior. Quid enim te prohibeat, cùm tota hæc superiorum, & inferiorum distractio res ipsas non tangat, sed Intellectus solummodò illas machinetur, ut propositiones, quas vocat directas contexat: procul autem dubio idem faceret si inverso ordine subjecta propositionum superiora imaginaretur, prædidicata verò inferiora. Quod si id nolis, cave unquam dicas, Deus est bonus; sed dicito bonus est Deus, ne priore modo loquendo Deum subjectum facias. Instabis, quomodonam tandem ponetur Deus in superiorum, aut inferiorum serie; neque enim videtur posse poni, vel ut genus, vel ut species, vel ut individuum. Non enim primò genus aut species, quoniam hoc modo plures sub se vel specie vel numero distinctos Deos contineret, quod dicere est impium. At nec secundò, ut individuum, siquidem individu-

um omne ponitur sub aliqua specie, illa autem species esse non potest, quin propter tale individuum vel sit vel esse possit aliud. Porrò neque est neque esse potest alius Deus præter unum. Respondeo tamen ut neque in hoc terminos communes, receptosque prætergrediar, respondeo, inquam, Deum esse maximè individuum. Quod dicitur autem individuum collocari sub aliqua specie, verum est, cùm & esse prius alia individua, & gradus specificus latiùs patet quàm individualis, at verò secus res se habet in proposito; idem est ac si nullus esse posset equus præter Bucephalum in Mundo. Ut enim tunc gradus Bucephali & equi essent prorsùs unus & idem, illæque duæ voces Sinonymæ forent, sic in re præsenti cùm dicimus Deum infinitam substantiam, hæc duo sunt tantum sinonyma, neque ibi sunt duo gradus, alius alio patentior, seu non est specificus distinctus ab individuali. Ponitur itaque Deus immediatè sub genere substantiæ summo, vel sub genere substantiæ incorporeæ. Sed dices individuum definiri à Porphyrio, id quod ponitur sub specie. Vt Paradoxicas tamen quas afferre possem responsiones prætercam, dico definiri etiam individuum à Porphyrio id, quod de uno solo prædicatur, quare & nisi illa quadret, istam saltem Deo, ut individuo convenire. At jam multa nimis hac de re.

X. Sequitur ut celebris quoque difficultas seligatur de Quantitatis essentia, quæ sic explicatur à nostris, ut cùm nulla esse videatur quantitate evidentior, nulla jam dici possit obscurior. Et fateor quidem Eucharisticum quod Fides nostra tuetur Mysterium aliquam posse huic materiæ difficultatem conciliare. At si possimus optimè ineffabile Mysterium tueri, & notionem quantitatis claram nihilominus retinere, cur id eligendum non sit? primùm igitur cùm sit in confesso quantitatis essentiam in extensione consistere (de continua enim & corporea difficultas excitatur) videtur mihi hæc extensio nulla alia esse, quàm hæc rerum extensio, quæ oculis patet, quæque mensurari, dividi, & considerari solet secundum longitudinem, latitudinem ac profunditatem, & quæ rursùs ejus est naturæ, ut rem extensam sic faciat commensurabilem loco, ut singulis ejus partibus totidem loci partes respondeant. Multa hic dico, sed si velis breviùs, nihil aliud dico quantitatis essentiam, quàm extensionem externam, ut vocant. Enim-vero quæso ex te quidnam aliud concipimus quantitatis nomine audito, quàm ejusmodi extensionem? Volunt quidem

dem communiter distingui aliam extensionem, quam internam nominant, in qua constituta sit quantitatis essentia, & cujus hæc, quam asserimus nihil sit aliud quàm proprietas. Attamen quæso per Deum immortalem, qualisnam est ista interna extensio: Dicunt esse positionem partium extra partes in ordine ad se? adeò ut in homine v. c. positum sit caput extra collum, collum extra thoracem, thorax extra brachia, &c. porrò ex hac positione sequi deinde ut proprietatem positionem partium extra partes in ordine ad locum, quæ sit extensio, quam nos dicimus. Verùm cùm ponuntur partes extra partes, aut eo ipso commensurationem cum partibus loci accipiunt, aut non: si primum, una est tantum, eaque nostra opinio; si secundum, tum revera nulla est extensio; quare & nulla quantitas. Hîc non multum tergiversantur, sed dant statim sic posse has duas extensiones separari, ut rejectâ externâ, interna adhuc perseveret. Et si quæras possit ne corpus quantum v. c. mons sic spoliari sua ista externa magnitudine, ut ad punctum mons totus confluat, & nihilominus suam adhuc internam extensionem ac proinde etiam quantitatem retineat; hoc ipsum est quod profitentur, ac defendunt pro aris & focis. Verumtamen quæso bona fide quamnam extensionem in puncto concipias? quam-nam magnitudinem in eo, cujus pars nulla? Dices remanere adhuc extensionem partium in ordine ad se: at quomodo potest esse ordo partium, ubi nec superius nec inferius, nec ulla omninò alia positionum differentia est? sunt ordinatæ, inquis, partes inter se: at quomodo potiùs non sunt confusissimæ inter se, quæ in tam angustum spatium coaluerunt? Dicis montis verticem esse adhuc extra medium, & medium extra radicem: at quonam modo hoc esse potest cùm & vertex & medium & radix & aliæ omnes omninò partes simul ac in Atomo sint, neque liceat designare ut dicere possis hic verticem esse potiusquam radicem, medium, potiusquam verticem? Recurris semper istud esse ex eo quòd mons nullam partium positionem in ordine ad locum habeat. Mihi tamen crede, si sit ulla partium extensio in ordine ad se, non fit hoc absque eo, quod illæ sic positæ sint ut una hanc, alia illam loci partem possideat, adeò ut si situalem hanc & ordinatam in loco extensionem sustuleris, non possint partes ullum ordinem retinere inter se, sed necessariò prorsus confundantur. Et recurre

quantum volueris, ſic enim vincas per me licet, at quidquid effutieris, non evinces tamen opinor, ut ſi quis ſerio attenderit, magnitudinem, extenſionem, quantitatem ullam valeat in puncto agnoſcere.

XI. Oppones, quid ſi hoc nos Sacra Fides aſſerere cogat? ſanè ſi cogat, ego ſtatim, lubentiſſimùſque idem tueor; non quidem quòd quantitatis ullam ibi umbram naturali judicio pervideam, ſed quod conſtanter arripiendum mihi propoſuerim quidquid Fides Orthodoxa dictat, nihil cunctando quod ridiculum, aut incredibile videatur. Cæterùm autem ſi Sacra Fides hoc ipſum non determinârit, cur vis imponam mihi jugum, quod præſtabilius ſit excutere? cur vis gratis & abſque ulla credendi neceſſitate crucem figam Intellectui, quem ſufficit cogere in iis, quæ neceſſaria creditu ſunt? Dices teneri nos credere Chriſti corpus eſſe ſub Euchariſticis ſpeciebus cum tota eadem quantitate, quam habet in Cælo, adeò ut ſi in Cælo fuerit altitudinis v.c. quinque pedum, ejuſdem eſſe debeat ſub exili quoque fragmento hoſtiolæ. Age tamen, quomodo id probas? habes-ne Concilium, Decretum, aut ullam omninò Eccleſiæ determinationem, qua teneri me ad illud credendum perſuadeas? Concilia ſunt, quæ profitentur verum Chriſti Corpus & Sanguinem in Sacramento Altaris ſub ſpeciebus panis & vini veraciter contineri, tranſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate divina: & quæ explicatius adhuc pronunciant *Anathema*, ſi quis negaverit in ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento contineri verè, realiter, ſubſtantialiter Corpus & Sanguinem unà cum Anima, & Divinitate Domini IESU CHRISTI (quod habet Concilium Latenraenſe ſub Innocentio III. de Fide Catholica can. 1. & Concilium Tridentinum ſeſſione 3. can. 1.) Quare & ego hiſce Decretis ſubſcribo, & conſentio. Fateor ſcilicet in hoc Sacramento contineri veram, realémque ſubſtantiam Corporis Dominici, quod credere ex Conciliis contineri tranſubſtantiatione, & ſubſtantialiter; at cur tenear credere contineri quoque ibi veram quantitatem corporis cùm Concilium nullum dixerit contineri quantitativè? quid quod aſtringi potiùs videmur ad credendum quòd nulla ſit ibi Corporis Chriſti quantitas;

titas; quòd in Atomo consistat; quòd perinde invisibiliter, ac indivisibiliter sit, ac sunt res merè spirituales incorporeæ, & minimè quantæ; quòd hujus tanti Mysterij difficultas, & altitudo in eo consistat maximè, ut admiremur quamodo substantia tanti corporis denudari extensione, occupationéque loci sensibilis valeat. Dices cùm Concilia pronunciant esse ibi corpus substantialiter, subinferendum necessariò esse etiam quantitativé, quòd substantia corporea trahat unà quantitatem per concomitantiam. Verum tamen si de tractione & concomitantia naturali loqueris; nonne pari necessitate & externa extensio, & loci occupatio, & similia sunt subinferenda? At quoniam fatendum est virtute supernaturali præscindi hîc aliquid, quod naturàli tractione concomitetur, cur illud sit potiùs aliud quidlibet, quam ipsamet quantitas, quæ cum substantia corporis extensionem non habeat, censeatur arceri à concomitantia substantiæ talis corporis? Sanè hoc longè minus molestiæ creat Intellectui esse in hoc Sacramento substantiam magni corporis redactam ad Atomum, quòd quantitate destituta, destituta quoque extensione sit, quàm quod retenta sua quantitate in individuo maneat collocata. Objicies quidem denegandum potentiæ Divinæ non esse, quin quantitatem sine externa extensione conservare valeat. Attamen hîc non quæritur quid vel possibile sit, vel impossibile factu, sed solùm quid reipsa fiat. Cum verò subscribentibus Doctoribus bene multis affirmare liceat posse substantiam divinitus conservari sine quantitate, quid ni id liceat assumere? At inquies, Corpus Christi Domini non est in Eucharistia sine capite, brachiis, cæterísque partibus, quomodo autem hasce partes intelligere liceat sine aliqua extensione, ac proinde sine quantitate? quomodo defendere liceat non effici inde aliquid planè homogeneum, & absque ulla penitus organica distinctione, ac dispositione partium? Quomodo liceat figuram, colorem, cæteraque hujusmodi, quæ quantitatem consequantur, Accidentia imaginari? Quomodo tandem aliud, quàm ens monstrosum, & præposterum liceat omninò concipere? Ut quid tamen ista nobis objiciantur specialiter cum eadem solvenda sint communi senten-

tia propter coëxiſtentiam partium omnium glorioſi Corporis in ſpatiolo, quod ſenſibilem omnem extenſionem, diſtinctionem, ſubjectationem, diſpoſitionem fugiat. Omitto quod reſponderi poſſet ex multorum placito, entitativas partes ſupereſſe;, quæ ſubſtantiæ citra ſubſidium quantitatis conveniant, quæque iſtis incommodis denodandis ſufficere poſſint. Prætereo quod adjici poſſet, eſſe ibi partes omnes reverà ſecundum ſubſtantiam, at non habere eam extenſionem, diſtinctionem, &c. quæ habent in Cælo, quod perinde ac in cælo non ſint ibi ſecundum ſuam quantitatem, aliáque ſimilia. Placet autem cùm utcunque hoc Myſterium accipias, humanæ mentis captus excedatur referrequidquid in ipſò mirum, ac inimaginabile, ſi modus ipſius foret nobis perveſtigabilis, exiſtimas tu meliùs poſſe ſecundum ſententiam communem intelligi quomodo nulla ſit ibi confuſio partium corporis, cùm eædem omnes ſint in eiſdem omnibus Hoſtiæ partibus; ac proinde in apice caput ſimul et tibia. Ego neutro vel nullo modo video id poſſe percipi, quare & ſolùm adorandum cenſeo incomprehenſibilem Dei majeſtatem, & potentiam, Authorem puta operis tanti cujus ego intelligendi, perſcrutandique ſim incapax. Eſt in Myſterio Euchariſtiæ Corpus & Sanguis Chriſti Domini, hoc eſt mihi ſatis. At quonam modo ibi eſt? an ſedens, an ſtans? quid molitur? &c. hoc ignorare me fateor neque volo ob Fidei reverentiam inquirere: hoc unum ſcio: eſſe ibi Corpus Chriſti, & eſſe quemadmodùm vult. Ut quid autem divinæ ipſius potentiæ nom dem, ut modis ibi innumeris, mihíque incognitis exiſtere valeat. Sed alibi Deo volente plura hac de re.

XII. Circa de Relationem hoc unum obſervare & mirari licet qua ratione entibus realibus adnumeretur. Ac ne quis ſtatim initio Relationes divinas objiciat, fateor me de illis non loqui; nam & nolunt communiter illas eſſe prædicamentales, & revera alterius longè rationis ſunt, quàm cætera, ſiquidem eſt verum per illas conſtitui perſonas divinas, adeò, ut cùm in rebus creatis, paternitas v.c. ad productionem filij in patre jam antè conſtituto conſequatur, paternitas tamen divina intelligatur primam perſonā conſtituere antequam & ut filius produci poſſe intelligatur. Loquor igitur de quacumque alia, quæ mihi ſanè nihil ampliùs videtur, quam id quod vul-

gò denominationem extrinsecam nominant. Hæreamus in unica cùm par sit de cæteris ratio. Similitudo est Relatio, quæ parieti albo advenire dicitur quoties alicubi gentiū construitur alius paries albus. Ejusmodi verò relationem volunt esse reale ens, quod cùm antea non adesset, parieti de novo adsit, & quod ubi alius paries denigrabitur, aut dissolvetur, pereat. Attamen, quæso, bona fide intuere quendam parietem album, cùm alibi alios albos extrui, diruive intelligis, ac tum si ejusmodi Relationis entitatem accidere videas, aut abscedere; Phyllida sanè solus habeto. Deum immortalem! nonne hoc est simile portento! est paries albus in Gallia, dealbatur alius apud Indos, ecquis hic eodem momento renunciat quid illic agetur, ut hic paries statim novam entitatem, ut lætitiæ indumentum induāt? Quid si in variis Mundi partibus dena millia parietum alborum, ut fieri potest, simul construantur, an non miser hic paries, ut Vestalis illa obruetur tot superjectis montibus? Quid quòd debet perpetuò esse obrutus, cùm innumeri penè sint parietes albi, ad quos singulos singulares relationes convestitas habeat. Quid dico? nonne & relationes habet dissimilitudinis ad omnes parietes nigros, rubeos, cæterorùmque colorum? Amplius addo, nihil est in Mundo seu substantia, seu acidens, seu spirituale, corporeum, seu vivens; seu innanime, &c. ad quod idem hic paries relationem aliquam similitudinis, diversitatis, aliásque non habeat. Annon putas igitur Herculeum laborem illum sustinere, qui tot entia sustineat, nisi fortè ut tenues umbras relationes concipis, quarum nullum penitùs sit pondus, aut potius hic paries perinde se habeat, ac illa.

Ulmus opaca, ingens, quam sedem somnia vulgo Virg. 6
Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent. Æn.

Excute ergo & somnium, & somnum, ut nihil aliud in pariete videas, & intelligas, quam unam albedinem. Sanè verò sunt & bene multi, qui cùm velint albedinem esse similitudinis fundamentum, tuentur relationem non habere entitatem realem distinctam ab albedine, sed esse ipsammet albedinem, non absolutè tamen sumptam, sed prout albedinem aliam respiciat. Quæsierim tamen ex ipsis an albedo sit duplex entitas, an una? aut cum

 adest

adeſt ſola abſoluta entitas, quî pauperior & minutior ſit, quàm cum adeſt relativa? Volunt eſſe in patiete novum quid reale, cùm parietem novum reſpicit, quem ut terminum connotet? Prætereo quibus oculis parietem reſpiciat, aut qua cretâ connotet? quæro ſolùm quomodo nova iſta entitas ipſi appingatur? neque enim faber, qui parietem dealbat in India, producere ſimul illum poteſt in pariete in Gallia jam exiſtente. Et paries hic ita poteſt eſſe ſolitarius ut aliud agens aliquid accipiat, præter araneam non habet: Relatio porrò telis aranearum eſt infinitè ſubtilior. Reſpondent non produci quidem per realem mutationem, quæ ab agente extrinſeca ſit, ſed pullulare ut loquuntur per naturalem reſultantiam, intrinſecam-ve demanationem. Et mirum dictu quomodo tam ſuperciliosè iſtud defendatur! Quære enim quid hic vocent iſtud pullulare, quomodo preſſa relatio ſubſultet, quæ ſit interna illa ſcaturigo ex qua ſponte fluat? quis ſit modus dimanationis? quomodò latens relatio ſub pariete audiat & intelligat dealbari patietem in India, ut proinde ſtatim ac citiùs, quam è terra fungus erumpat, emergat, proſiliat, aliaque ſimilia, quàm eris auſterus ſi riſum contineas? Quid facias verò cùm aliquos jactantes audieris Relationem eſſe minimæ entitatis, ut entium cæterorum inſtar produci proinde non debeat, cum eſſe non aliquid, ſed ad aliquid; & rogatos num iſtud ad aliquid ſit reverà aliquid, inſiſtentes in eo, ut vallo tutiſſimo videris quod non ſit aliquid, ſed ad aliquid: an riſu dignum, an potius commiſeratione putabis? Dixi porro ejuſmodi omnem relationem, quam vocant realem, nihil videri amplius, quàm extrinſecam denominationem, quæ ipſis eſt ſolum relatio rationis, ut cum paries denominatur dexter ab animali, quod ipſi dexteram obverterit. Sanè enim non amplius commutatur paries ob converſionem dextræ partis animalis, quàm ob extructionem alterius parietis, ipſíque prorſus perinde eſt ſeu animal connectat lævam, ſeu alius paties denigretur. Verum quid in re immorer, quæ tantillula egeat attentione?

XIII. De Qualitate, & hoc ſolum attingendum eſt, cur ejus proprium eſſe dicatur, ut magis, minuſque ſuſcipiat; cæteris quippe Categoriis vel idem juris non tribuunt, ut ſubſtantiæ & quantitati, vel

vel si tribuunt, beneficio qualitatis alicujus faciunt, ut relationi, & actioni cum si ex duobus albis unum dicatur tertio magis simile, aut ex duobus calidis, unum magis calefaciat, id fiat propter intensiorem albedinem, aut calorem, quæ nimirum qualitates sunt. Age ergo, cur id solius qualitatis proprium & tanto quidem cum rigore faciunt? Cedo enim ut difficultas coarctetur ad unam substantiam. Cedo inquam, cur & substantiæ idem juris non concedamus? supponamus scilicet hoc loco formas, quæ dicuntur rerum naturalium esse verè substantiales, seu substantias aliquas, etsi suo loco ostensuri simus esse solum accidentia, ac fortassis etiam qualitates sed alterius generis, supponamus tamen, inquam, esse verè substantias; quid obest quominus dicantur suscipere magis & minus, perinde ac albedo, calor, qualitatésque cæteræ? Quæso te enim quid aliud est suscipere albedinem magis & minus, nisi quòd cum supponatur albedo quædam maxima, qualis v. c. nivis, aliquod subjectum censeatur esse tanto magis album, quanto propius ad illam summam albedinem accesserit, ac tanto minus, quanto remotius? quo eodem modo magis & minus calor suscipit, supposito enim summo aliquo ut ferri candentis calore, judicamus aliquid esse vel nimis calidum prout pluribus gradibus accedit ad illam, vel recedit. Nam & distinguunt plures gradus in hisce qualitatibus per quos à minimo usque ascendatur ad maximum, & econtrà descendatur; cum & aliundè hîc præsertim locum illud Axioma habeat, *Summum in unoquoque genere est mensura cæterorum.* Neque enim alio modo videmur discernere calidorum variorum calores, nisi comparando ad aliquem summum, cujus perfectionem juxta plures vel pauciores gradus, seu quod est idem, magis & minus à diversis calidis participari intelligamus. Porrò cur idem in substantia seu formis substantialibus imaginari non liceat? accipiamus quippe in æquivoco v. c. genere formam substantialem, seu Animan Bucephali tanquam omnium præstantissimam; nonne cæteræ Animæ aliorum equorum tanto magis vel minus perfectæ, & generosæ censebuntur, quanto vel magis vel minus ad illam accesserint? nonne vero & ex duobus equis uno valde generoso, altero prorsus degenere illum isti antipones, & quidem non ob aliam rationem, quâm quod perfe-

perfectionem equinam ille magis, hic minus possideat? hoc autem quid est aliud quàm formam substantialen equi suscipere magis & minus? Dices fortè primò, hoc magis & minus esse secundum Qualitates, nempe robur, celeritatem, dispositionem membrorum, aliaque similia, non secundum Animam, sive formam substantialem. Attamen verò quæso ex te undenam insint in equo hujusmodi Qualitates? certè non ex materia, quæ prætterquam quod iners est, sine illis perseverat in equino cadavere, igitur ex ipsa forma; at si forma secundum se & in sua substantia perfecta magis vel minùs non est in uno equo, quam in alio, undenam est hæc differentia, seu major vel minor perfectio harum qualitatum? nonne de scaturigine judicatur ex rivulis? nisi fortè putas omnes fontes æqualis esse bonitatis licet rivulos ex se fundant bonitatis valde disparis? Neque verò dicas id peti ex magis vel minus dispositis organis, nam cùm formæ illæ dicantur educi de potentia ex qua simul elaborantur hujusmodi organa, profectò ut materia magis vel minus disponitur ad perfectionem organorum, ita etiam ad perfectionem ipsarum formarum disposita erit. Quare prout organa magis, vel minus perfecta sint, formæ quoque ipsæ secundum suum esse substantiale magis vel minus perfectæ erunt: Quæ enim causa esse potest ut ex malè affecta, ac disposita materia emergat forma tantæ perfectionis quantæ est illa, quæ ex optimè disposita exoritur? Taceo scilicet quòd seclusis qualitatibus, organisque nullum tibi superfit indicium quamobrem in tanta Equorum diversitate formæ omnes inter se æqualis perfectionis sint, unde enim id conjectaris? Ego qui tribuo inæqualitatem, argumentum habeo inæqualitatem proprietatum: at tibi quidnam suppetit hujusmodi æqualitatis? Dicere enim quod substantia magis, minùsque non suscipiat, est absurdè petere principium. Sed te fortassis remoratur, quòd cùm dicamus hunc parietem esse magis album, quam illum, non dicamus tamen hunc equum esse magis equum, quàm illum, licet dicamus magis velocem, magis robustum, &c. Veruntamen imprimis non video cur non liceat dicere generosum equum magis esse equum quàm degenerem, & maximè cùm sensus sit supposita perfectione naturali, quæ in equo exigitur illum plures,

plures, hunc pauciores possidere gradus hujus perfectionis. Et quidquid sit de usu hujusmodi phraseon introducto fortè ex approbatione Aristoteleæ sententiæ, parum est dum constet de re. Nam & usus etiam non fert ut dicamus hanc albedinem esse magis albedinem quàm illam, cùm reverà tamen constet posse contrarium asseri, & maximè cùm per illam sit, & dicatur aliquid magis album, quàm per hanc. Quod enim dici posset essentias rerum in Individuo consistere, examinendum occurret in ipsis Metaphysicis. Dices iterum hoc magis & minus accipiendum esse penes eandem vel qualitatem vel substantiam, adeò ut intelligamus eundem calorem v. c. cùm sit vehementior, intendique, dicitur accipere magis; cùm vero decrescit & remittitur, accipere minus. Quod idem tamen intelligi, dicique non possit de substantiali aliqua forma, ut de Equina Anima. Verùm id quoque intelligi, ac dici quî nequeat? nonne ut calor aquæ igni admotæ initio est insensibilis, ac deinde sensim augescit, evadat tandem maximus; eodem modo Anima equi est initio debilissima, succedente vero tempore ita invalescit ut robustissima tandem sit? nonne & ut calor ille defervescente aqua lentescit, ac Anima quoque ita senescente equo languescit? attende quæso, & videbis omnia esse paria: ut proinde eadem Anima intelligi ac dici possit magis, minusque suscipere. Credere enim Animam æqualis esse semper perfectionis secundum se videtur nimis ridiculum. Ad id autem quod dici posset incrementum & excrementum esse solùm penes proprietates, visum jam est quid dicendum sit. Dicere verò quod substantiæ non possint esse varii gradus, quales finguntur esse qualitates, est merè gratis, & principia potendo ratiocinari. Nam & seu per radicationem majorem (quod sanè quid sit explicari non potest) seu quocumque tandem alio modo intelligas fieri additionem gradus ad gradum, cùm qualitas suscipere magis, seu intendi dicitur, eodem planè modo fieri posse circa substantiam comperies. At plura tamen in Physicis, cùm de Formis, cùm de Elementis, cùm de Anima disputabitur.

Ad cæteras Categorias venio, de quibus mirum dictu est, quàm multa inquiri generatim soleant, cùm nonnulli scilicet defendant ipsas constitui per aliquid absolutum, alii per aliquid relativum, aliqui per aliquid mixtum; item nonnulli per relationes extrinsecùs XIV.

advenientes, aliqui per relationes secundum dici,cæteri per reales modos, &c. Quasi verò si ista sint genera summa, & primò diversa habere debeant aliquid commune præter Ens, aut ipsum certè accidens? Quasi actioni v. c. & situi, itémque quando & habitui rationes illas generales facile sit tribuere; Quasi si ista sex habeant aliquid commune ad unam tantum Categoriam pertinere non debeant, vel si non pertinent quatuor illæ Qualitates, species non debeant quatuor speciales constituere Categorias; quæ enim minor ratio est? an habitus & figura in una aliqua ratione communi magis conveniunt quàm actio, & passio; quàm ubi & quando? quasi tandem admodùm solers ista Philosophia sit, ut proinde actio definiatur modus adveniens rei, qui explicetur per *esse ab*; passio modus, qui explicetur per *esse in*; Ubi modus, qui per *esse circa*, aut alicubi, &c. Nisi fortè existimes explicari quid sit iste modus ita generaliter sumptus? Quære enim quid per modum hujusmodi intelligant, & dispeream nisi perpulcrum spectaculum tibi exhibeatur. Sed nimirùm nosse vis undenam venerit in mentem nostris hisce Philosophis comminiscendi aliquid commune postremis sex Prædicamentis? Cùm viderent Aristotelem singulis capitibus explicuisse singulas superiores Categorias, existimârunt ipsas esse omninò inter se distinctas, atque adeò non disputârunt quid commune posset illis quatuor attribui; at quia viderunt sex postremas coactas esse in unicum Caput, illudque sanè brevissimum, ea de causa conjectârunt debere ipsis quidpiam commune speciali jure convenire, jamque etiam illud multorum imaginationem divexat, quòd postrema hæc genera denominari soleant, dicique specialiter sex postrema Prædicamenta. Ecquam precor aliam rationem conjectari impromptu est? an non verò censes hanc esse per-quàm lepidam? In particulari quid necesse est convellere singulas? cùm potiùs miserandum sit quod in rebus tam parvi momenti, tam miserè ingenia torqueantur. Seligamus unicam. v.c. *ubi*. Quid ergo tandem putas esse *ubi*? certè nihil aliud, quàm Adverbium seu vocula, qua interrogamus quo in loco aliquid sit. Hæc enim duo, ubi & in quo loco synonyma sunt. Isti vero interrogationi responderi solet juxta varias locorum differentias, quas satis superque nôrunt, explicantque Grammaticuli. Quæso te ergo

ergo cùm significatio & intelligentia particulæ hujus interrogativæ adeò sit perspicua, quorsum sic spoliatur nota interrogationis, ut tot tamque intricatas difficultates induat? Ecce enim aliqui volunt ubi idem esse cum loco; alij volunt esse quidpiam intrinsecum passivè relictum in corpore ex circumscriptione loci; nonnulli esse formam extrinsecè denominantem rem, quæ alicubi esse dicitur; quidam spatium, quod concipitur repleri à corpore, cæteri modum intrinsecum ex natura rei distinctum à corpore *Vbicato*, quem aliquo sensu liceat *Vbicationem* dicere. Rursùs nolunt quidam ubi convenire rebus spiritualibus, nolunt alij accidentibus, nolunt alij multis rebus, nisi actiones in ubi eliciant. Quid omnia tamen commemorem? hoc unum adjicio & per omnes phrases, quibus isti de ubi loquuntur, perspicuum esse si attenderis usurpari ubi pro loco; nam habere suum ubi, esse in suo ubi, habere præsentiam ad ubi, & similes locutiones perinde sonant, ac si dixeris habere suum locum, esse in suo loco, &c. & aliunde barbarè ac sine ullo fundamento aut necessitate, introductas esse hujusmodi formulas loquendi; quas quidem augeri videas si ut substantia prædicatur de omnibus substantiis, qualitas de qualitatibus, actio de actionibus; ita velis ubi prædicari de omnibus ubi. Quis certè ferat, aut intelligat si dixerit quis, esse in foro est ubi, esse domi est ubi, &c. Verumtamen de his hactenus.

EXERCITATIO IV.

Quòd futiliter multa proponantur de Propositionibus.

QUid dicô multa? an non potiùs plurimà? an non etiam infinita? non igitur in referendis, ac longè minùs in refellendis singulis immorandum est, sed prætermissis innumeris nugis, capita pauca seligenda sunt. Ac primùm quidem circa constructionem ipsius Propositionis; volunt ipsam constare subjecto, attributo, & copula, ut in hac Propositione, ***Homo est animal, Homo*** est subjectum, I.

quia ſcilicet ut fundamentum reliquo ædificio ſubjicitur, & quaſi ſubſternitur; *Animal* eſt attributum quia nempe attribuitur, ſeu quaſi ſuperponitur, & ſuperædificatur ſubjecto, *Eſt* verò ipſa eſt copula, quaſi cæmentum videlicet, quo partes illæ compinguntur. Porrò & eam eſſe volunt tum partium, tum ordinis ipſius neceſſitatem, ut ſive aliquid deſit, ſive tranſponatur, ædificium totum collabaſcat ut jam ædificium non ſit. Age itaque cùm aliundè velint Enunciativam orationem (quæ ſola Dialectica Propoſitio ſit) eſſe eam, quæ conſtet alicujus rei affirmatione aut negatione; ſi quis cum Poeta exempli causâ dixerit *Eſt Deus in nobis*, an non veram, legitimamque Propoſitionem efficiet? Quid enim? nonne enunciabit? nonne affirmabit aliquid? ubinam tamen ſubjectum, ubi attributum, aut copula interiacens? Dices orationem hanc, ut vera fiat Propoſitio, ita reſolvendam eſſe, *Deus eſt exiſtens in nobis*, adjicieſque illud in nobis ſuperfluere, eſſeque ut appendicem minimè neceſſariam ad illius integritatem. O Poetam ergo inelegantem, qui ſic loqui non didicerit! Quique quod mente conceperat, propoſuerit ita perverſe! ſiquidem illa oratione non ſit ſatis clarum quòd Deus in nobis ſit, niſi bis eſſe dicatur; quippe cùm eſſe & exiſtere eandem habeant ſignificationem. At quid ego te coarguo, elegantiſſime Poetarum? Iſti, iſti coarguendi ſunt, qui Latinitatis ignari quidquid in ipſa corrigere volunt, penitùs pervertunt, & contaminant. Neque enim ſi aliqua phraſis ſit examinanda, ad Terentium, Livium, Ciceronem, Authorem-ve alium, in quo puritas Latini ſermonis eniteat, confugiunt, ſed reſpectant ſolummodò ad leges quaſdam barbaras, quas confinxere ipſi in Scholis, adeò ut inde non poſsit non olere barbariem, quidquid ad illas amuſsim dirigitur. Et cedo quidem cur dici velint Deus eſt, non verò eſt Deus? non aliam ſanè opinor ob cauſam, quàm quia in lingua vernacula Nominativus ille caſus aliundè Verbo poſtponeretur: neque enim Gallico noſtro v. c. idiomate phraſis illa probaretur, *Eſt Dieu en nous*; ſed illa ſolùm, *Dieu eſt en nous* (prætereo autem proprietatem Gallici ſermonis aliam verſionem exigere) quia ſcilicet vernacula lingua cui aſſuefacti ſunt quamque frequenter uſurpant, poſtpoſitionem illam caſus Nominativi non patitur, idcircò exiſtimant & Latinam linguam

guam præpostere eandem pati. Auget verò malum, & errorem Grammaticorum regula, qua *Omne Verbum personale, & finiti modi exigere ante nominativum* dicitur. Cùm enim Grammatici illud ante se adjecerint solùm & disciplinæ gratiâ, & ex accommodatione ad captum illorum, quibus alia lingua familiaris, & nativa est; isti tamen id sic accipiunt, ut pro lege inviolabili Latinitatis habeant. Quasi verò, *Amat me Pater*; non tam Latinè dicatur, ac *Pater amat me*? aut quasi phrases similes apud Authores passim non occurrant? Cedo rursus quando tanti faciunt vernaculam linguam, qua proprietate aut necessitate correctionem illam in ipsam transferant? an ne Gallicè v. c. loqueris si dixeris, *Dieu est estant en nous*? toleraretur quidem phrasis, si diceres, *Dieu va demeurant*; at deesset ibi verbum, *est*, sine quo tu nullam esse vis legitimam Propositionem. Miserum te ergo, qui Gallicè aut non esse aut non nisi ineptè esse Dialecticus potes! sed ineptissimum te, qui Latinè loquuturus ita pervertis, ac detorques phraseis Latinè loquentium!

Verum circa hæc tria adhuc inquiro primùm cur necesse sit Verbum, *est*, ita resolvere, ut dicatur *est existens*? an non satis esset dicere *existit*? nam quod cætera verba resolvant per verbum, *est*, hoc modo, *militat*, *est militans*, *amat*, *est amans*, &c. tolerari potest. At quod verbum resolvatur in *est*, & *existens* quæ absurditas? Ut generaliùs tamen loquar, ad quid necessaria est hujusmodi resolutio? Quid enim? ubi ille dicit *Militat omnis amans*, non satis clarè loquitur, sed eget te interprete, ut sensus iste eliciatur, *Omnis amans est militans*? Quid quod contrarius plærumque sensus resolutione hac elicitur; Dicat enim quis *panis coquitur*, resolves tu, *panis est coctus*, an uterque idem dicitis? nonne videre est per illum indicari coctionem præsentem, per te verò præteritam? sed fuerit nempe apud Græcos resolutio ista facilis; Participiis quippe omnium temporum & conjugationum abundant; quare & potuerit Aristoteles resolutionem hujusmodi & docere, & usurpare apud eos, qui Græcè & scirent & loquerentur. At verò cùm varij sint variarum linguarum lepores, cur isti Latinè loqui, & docere affectantes, ita sunt addicti Aristoteli, ut ipsius non modò sententias sed Græcismum quoque amplectantur, & retineant?

an poteſt quidquam fieri, dici, cogitari ineptius? at inquies cùm neceſſe ſit ut omnis Propoſitio & copulam, & attributum habeat, oratio hæc, *Deus eſt*, nullum habet attributum, hæc verò, *Cæſar militat*, neque habet copulam, neque attributum diſtinctum. Verùm amabo undenam ducis hujuſmodi neceſſitatem? an ut loquutio planior ſit? an ut veritas magis cognoſcatur? ſi neutrum, quæ neceſſitas? certè non alia, quàm ut regulis in Schola fictis obediatur, Cæterùm enim nihil planius eſt phraſibus illis irreſolutis. Verùm iſti charitate ducti verentur ne ſecundæ hæ voces, *eſt*, *militat*, ac ſimiles altera ex parte rigeant, niſi tertium aliquid, quo utrumque foveantur, adjaceat. Hinc eſt enim quod ſi Plato v. c. ſic ſubjectum, illum ut in lecto recubantem habeant, cui ſi adjungatur, *eſt*, dicant non eſſe Propoſitionem niſi *de ſecundo adjacente*; at ſi adjiciatur attributum, *doctus*, tunc Propoſitionem abſolutam dicant, ut quæ *de tertio adjacente* ſit. Secundùm, cur minus liceat dicere, *exiſtens eſt Deus*, quàm *Deus eſt exiſtens*, vel *bonus eſt* Deus, quàm *Deus eſt bonus*? Certè enim quamvis id, quod attributum vocas præponatur, ſubjectumque verò poſtponatur, ſenſus tamen non eſt minùs clarus, nec veritas minù perſpecta. Quid quod majorem ſæpe habet emphaſin hujuſmodi tranſpoſitio? Cùm ex Platone enim dicitur, *bonus eſt* Deus, & *lucere non tangitur*, vehementiùs quodammodo exprimitur bonitas divina, quàm ſi Dialectico cum rigore diceretur, *Deus eſt bonus*. Et dices quidem hujuſmodi inverſas Propoſitiones poſſe aut debere per Converſionem reſolvi; at ut paulò antè quærebam, quænam eſt hujuſmodi reſolvendi neceſſitas? imò verò quænam eſt perverſitas in tanta rectitudine à perſpicuitate loquendi? ſed putas nempe rem eſſe monſtroſam, perinde ac ſi tectum domus ſupponeretur fundamento, aut hominis caput ſub pedibus eſſet. Quaſi verò non ſit attendendum quid ſermonis proprietas ferat, tumque cenſeatur quis veram Propoſitionem effeciſſe, cùm luculenter quod in mente habebit propoſuerit, quocumque tandem ordine verborum id fieri contingat? Sanè verò quis ſanæ mentis continere riſum poſſit, cùm audierit, ut ego audivi, propoſitionem hujuſmodi, *Animal eſt omnis homo*, inter diſputandum ideò negari, atque improbari, quod eſſet prepoſte-

ra,

ra, cùm dici potiùs deberet, *Omnis homo est animal.* Tertium, cur illud in nobis dicatur esse superfluum, miniméque ad Propositionis integritatem necessarium. An Ovidius satis clarè proposuisset, quod agitabat animo, si dixisset solùm, *est Deus*, vel ut isti volunt, *Deus est existens*? non sanè, quia mens non erat significare quod Deus esset in se, vel existeret in Mundo, sed quod esset, aut existeret in ipsis Poetis. Non fuisset igitur perfecta & integra Propositio si illud in nobis non fuisset appositum. At risu dignum quòd Propositionem Sceleton faciunt aridulum, perindeque illam exhibent Animi sensa perhiqentem, ac si qnis Pictor effigiem formosæ puellæ repræsentaturus, solam, quam pingunt imaginem mortis collocaret ob oculos. Crede mihi, Propositio sic propterea dicitur quòd Animi conceptum proponat, ac proinde nulla vox est, quæ ad perfectionem & integritatem Propositionis non pertineat, si ad exactè ræpresentandum conceptum necesseria sit. Et retexe quotquot volueris in Geometria exempli causâ Propositiones, nihil planè Geometricum dices, si adeò simplex fueris, ut ad illaw simplicitatem volueris omnia reducere.

Quid porrò hic adjiciemus circa id, quod imaginantur subjectum & attributum scopas esse dissolutas, accedereque Intellectum, qui fasciculo quasi colligens verbo, *est*, ut senio vinciat? quippe Intellectus potiùs Propositionem faciens dissolutionem, quàm compositionem videtur efficere. Et de Propositione quidem negativa dubium esse non dicerem si duo extrema aliquam connexionem inter se haberent. Cùm dicitur enim, *Homo non est lapis*, non potest concipi lapis removeri ab homine, qui nullo modo propinquus erat; sed demus quod isti concedunt, remotionem quandam esse, dissolutio seu quasi disiectio extremorum concipienda est, cùm per illud, *non est*, subjectum in unam partem, attributum in aliam quasi conjiciatur; hoc autem si ita sit, quæso te hac in Propositione, *Homo non est lapis*, quæ sit copula? nulla sanè est, sed potiùs disjunctio, cùm, *non est*, interveniens non liget extrema, sed solvat. Ex quo obiter colligere est falsò tria illa, subjectum, attributum, copulam, ad Propositionem requiri. Esto tamen, & affirmativa, ut ista, *Homo est animal*; nonne ex iis, quæ sunt disputata circa Universalia manifestum est hominem, & animal

mal quod dicitur homo, Intellectu non cogitante, unam eandemque esse rem, nullam-ve in re esse distinctionem unius ab altero, nonne rursus necesse est, ut Intellectus de hac re Propositionem faciens duos de illa conceptus efformet, unum sub ratione propria, alium sub ratione communi? divisionem igitur quandam, seu dissolutionem facit rei secundum se indistinctæ; quare & illud verbum, *est*, non tam copulat, quàm disjungit, neque dicas Intellectum factos duos conceptus unire per verbum, *est*, non enim facit unum ex duobus, sed & distinctos relinquit, asserens utrumque eidem rei convenire; & si duos gradus pro eodem haberet, Propositionem falsam faceret. Verumtamen quoniam istud potest videri minùs Metaphysicum; quæro aliunde istud verbum, *est*, ubinam jactatam illam copulationem faciat? an scilicet in re ipsa, an in Intellectu, an in voce, an in scriptura? Et profectò non in scriptura, cùm enim scribo, *Homo est animal*, spatiolum inter ipsum & voces, *Homo*, ac *Animal* interpono, ne connexio aliqua trium istarum vocum sit. Sed neque in voce, nam cùm postquam dixi, *Homo*, dico, *est*, jam ampliùs vox, *homo*, non est, ut arrepta vox, *Animal*, quam illicò prolaturus sum, ipsi copuletur, imò & cùm deinde dico, *Animal*, vox ipsa, *est*, quæ fuerat copulativa jam evanuit. At neque in Intellectu, nam cùm in Intellectu non sint nisi conceptiones, sive conceptus formales rerum, ut loquuntur, non verò res ipsæ conceptæ, seu objectivi conceptus, ut vocant; perspicuum est quod mox antè diximus, conceptiones relinqui distinctas, quippe ne cùm dicitur, *Homo est animal*, sensus sit, quòd conceptus hominis sit conceptus Animalis, quod quidem qui concederet, idem concedere deberet per eandem Propositionem, vocem hominis esse vocem Animalis. Postremò verò copulatio non fit in ipsamet re: notius enim est quàm ut dici debeat humanitatem Animalitati alio longè glutine conjungi, quàm hoc verbo, *est*, quod etsi nunquam fuerit scriptum, prolatum, cogitatum, nihil profectò minùs fuerit homo futurus animal. Dices copulationem quidem in re fieri aliter quàm per verbum,

est,

est, rei prorsus extrinsecum; at indicari nihilominus hujusmodi connexionem per verbum, *est*, seu illud in mente, seu in ore, seu in scripto sit. Bene igitur, amici, res habet; ac dic proinde verbum, *est*, esse non copulam, sed copulæ indicium aut signum. Et ridiculus quidem ego videri hîc possim, qui in istis sic hæream, nisi utcumque deservierint evertendo dogmati, quod non modo futile, sed impium quoque videri potest.

Ecce enim docent hanc Propositionem, v. c. *Homo est animal*, IV.
sempiternæ esse veritatis ex eo, quod verbum seu copula, *est*, tanta necessitudine hominem cum Animali conjungat, ut sit nexus insolubilis etiam virtute divina. Unde & docent non modo paucis millibus annorum antequam esset cum hominibus Mundus, sed ab ipsa usque Æternitate veram fuisse hanc Propositionem, *Homo est animal*. Sane ut hoc concedamus, Aristoteli condonandum, qui ut Mundum credidit æternum, ita ab æterno admisit fuisse homines; at nobis tamen quænam potest legitima esse excusatio, qui & Mundum ac homines credimus solùm existere à sex millibus circiter annorum, & profitemur ab æterno nihil penitus exstitisse præter Deum? Cedo autem cùm nullus existeret homo, quomodo verè dici potuerit hominem esse animal? siquidem si non erat homo, nequidem ille erat animal, nam ut esset animal debuit quoque esse homo, adeò proinde ut si falsum dicturus fuisset, qui dixisset *Homo est*, & iterùm qui dixisset *Animal est*, non potuerit verum dicere conjunctim, *Homo animal est*. Dices primò per Propositiones quidem de secundo adiacente significari existentiam, nam cum dicitur, *Homo est*, sensus est quòd homo existat, seu de facto sit in rerum natura & productus extra causas degens: at per Propositiones de tertio adiacente non importari existentiam, sed conversionem solummodò attributi cum subjecto, quæ vel necessaria sit, ut cùm dicitur, *Homo est animal*; vel contingens, ut cùm dicitur, *Homo est justus*. Verumtamen ut per Propositiones de secundo adiacente significatur distinctè & clarè subjecti existentia, ita per Propositiones de tertio eadem existentia supponitur, ac tacitè saltem indicatur. Siquidem dicere non potes hominem esse aliquid, quin supponas hominem esse; & quantumcunque verbum, *est*, usurpes, ut attributum subjecto convenire prædices, non potest tamen non indicari præsens convenientia, atque adeò

existentia. Et certè nisi supponas, intelligásque subjectum existere, quidnam dices illi reverà attribui? Dices attributum illi connecti, illi convenire, at quomodo potest aliquid connecti, aut convenire subjecto, quod nullum sit? Esto verò *est*, copula, at quomodo connectet extrema nisi illa extiterint? sed & cùm nihil aliud sit, quàm copulæ nota, aut signum; quonam modo cùm ex vi propriæ significationis signum sit rei præsentis, significare poterit rem non præsentem rem non existentem? Dices iterùm exinde solum indicari inseparabilitatem subjecti ab attributo, adeò ut sensus alius non sit quàm quod si aliquando subjectum exstiterit., futurum sit ut attributum ille connectatur: Unde ista Propositio, *Homo est animal* ante Mundum conditum ideo fuit vera, quòd indicaverit hominem ita connecti cum Animali, ut impossibile fuerit existere olim hominem, quin illi esset Animal. Attamen verò expectandum erat donec subjectum, videlicet *Homo*, existeret ut fieret vera Propositio, alioquin enim dicendum erat, *Homo erit animal*, non verò, *Homo est animal*, sed nimirùm istud præsens ita est cordi hominibus istis, ut eas quæ sunt de futuro, aut præterito Propositiones veras esse nolint, nisi explicentur per præsens. Respondebis neque veras esse nisi resolvantur per præsens, adeò ut ista, *Plato docuit*, idcircò solum vera sit, quod verum fuerit aliquando dicere *Plato docet*, quemadmodum ista, *AntiChristus erit filius perditionis* vera ex eo, quod olim verè sit dicendum *AntiChristus est filius perditionis*. Attamen verò quorsum tibi dicere id liceat, mihi verò non liceat assumere Propositionem de præsenti ideo solùm esse veram, quod resolvi possit in Propositionem de præterito? Ecquid enim est cur dici non possit veram ideò esse hanc Propositionem *Ludovicus regnat*, quod olim verum fuerit dicere, *Ludovicus regnavit*, neque enim dicas veritatem magis pendere ab actuali existentia, siquidem ego opponam pendere magis à possibili, cùm & priùs sit rem posse existere, quâm actu existere, & multæ sint res possibiles, quæ careant tamen existentia; contrà vero nulla res habeat existentiam, quæ non fuerit possibilis. Ut illam tamen in tempus præsens resolutionem concedam, nonne credes inde colligi, ut distincta sunt tempora, resque ipsæ distinctis sint temporibus, ita verbum, *erit*, *est*, aut *fuit*, usurpandum esse ut veritas Propositionum possit consistere; atque adeo non minùs falsam esse hanc Propositionem *Adamus est*

come-

comedens lignum vitæ, quàm sit ista, *Plato docebit Aristotelem*. Dices denique quoties de essentia aut germana proprietate alicujus rei agitur, nonne vulgari sermone usurpamus tempus præsens, etsi subjectum non existat, ut dum quærenti quid sit rosa hyemis temporis; respondetur rosa est flos; vel qualis sit nix; respondetur tempore æstivo, nix est alba, &c. Et non nego quidem familiares esse hujusmodi phrases, at sensum tamen vulgarem alium non esse quàm quod res talis esse soleat, cum existit. Nam & cùm rosa non existente, dicit quis *Rosa est flos*, perinde est ac si diceret, *Rosa cum existit est flos*: nisi quippe hic fieret sensus, Propositiones falsæ fierent. Oppones, quid si nihil aliud afferat communis sententia? Respondeo fore inter nos controversiam de nomine; at verior tamen ne communis sententia relationem hujusmodi ad existentiam improbet. Nam & res existentes seu particulares non admittunt Propositiones sempiternæ veritatis; & propositionem hanc, *Rosa est flos* volunt esse veram seu extiterit rosa, seu non extiterit; istam, *Homo est animal*, prolatam ab æternitate absolutè ac sine ordine ad futuram existentiam veram fuisse prædicant. Verum plura ad hanc rem cùm in Metaphysicis contra essentiarum æternitatem disputabimus, illa quippe materies est isti cohærens.

Admoneri tamen adhuc hisce rebus jam videremur decantatæ, ac celebris illius difficultatis de futuris contingentibus, nisi jam superiore libro præmonitum foret non deesse quoque ex Peripateticis, qui hac in parte Aristoteleam non tueantur sententiam. Utcumque sit & quia licet ex eo tempore constituissem nihil hîc adjicere circa hanc materiam, rogatus sum tamen deinceps aliquando explicatiorem sententiam meam facere. En addo paucis quid videri possit. Difficultas est *An duarum Propositionum singularium contradictoriarum contingentium & futuri temporis altera sit determinatè vera, altera determinatè falsa.* Assumantur exempli gratia istæ duæ Propositiones *Petrus cras curret*, *Petrus cras non curret*, illæ sunt primò singulares, hoc est de singulari subjecto, videlicet Petro. Secundò contradictoriæ quatenus una affirmat, altera simpliciter negat eandem rem. Tertio contingentes, cum Petrus pro libertate currere possit, vel non currere. Quartò de tempore futuro crastino putà tempore. Quæstio jam est non utrũ aggregatum ejusmodi Propositionũm hoc modo propo-

ſitum, *Petrus cras curret, vel non curret*, ſit verum, dicunt, vulgò Propoſitionem ita accipi in ſenſu diſiuncto, cùm, ut opinor, melius diceretur in conjuncto, compoſito, ſed an alterum dumtaxat membrum determinatum, putà iſtud, *Petrus cras curret*, ſit verum, & oppoſitum falſum; dicunt vulgò Propoſitionem ita accipi in ſenſu diſiunctivo, melius fortè in diſiuncto; vel potius an neutra ejuſmodi Proppoſitionum ſeorſim ac determinatè accepta ſit vera, & neutra ſimiliter falſa. Porrò cùm Authores hîc mirè inter ſe digladientur, videtur tamen mihi quæſtio eſſe propè de nomine. Obſervari enim poteſt, & admitti hæc diſtinctio, aliud eſſe propoſitionem aliquam eſſe veram aut falſam ſecundum ſe, hoc eſt rem, quæ enunciatur per talem Propoſitionem reverà ſic ſe habere, vel non habere ut enunciatur; aliud vero illam eſſe ab aliquo cognitam, aut non cognitam ut talem; quippe cùm ut res enunciata ſe habeat poſſit eſſe alicui notum vel incognitum. Cum itaque nonnulli Authores tuentur ex duabus hujuſmodi Propoſitionibus alteram eſſe determinatè veram, alteram determinatè falſam, illi videntur accipere priori modo; neque enim exiſtimant veritatem rei enunciatæ pendere ex eo, quòd à nobis cognoſcatur, ſed ex eo, quòd ſecundum ſe ſit, vel fuerit, vel futura ſit uti enunciatur; nam ſi quis jam lucente Sole, dicat, *Dies eſt*, Propoſitio erit vera quamvis cæcus id neſciat. Etſi dicam, *Floruit Homerus ante Platonem*, verum dicam licet tu id minus ſcias ob ignorantiam temporum. Unde & concludunt, ſi ex duobus unus dixerit Petrus cras curret, alius Petrus cras non curret, alterius propoſitionem eſſe veram, & alterius falſam, etſi quæ eſt mentis humanæ caligo incognitum nobis ſit utriuſnam Propoſitionis enunciatum debeat accidere; fundari porro iſtorum opinio in Ariſtotele poteſt, cujus hæc eſt ſententia, *Non ab eo quod dicitur* (adde & aut cognoſcitur) *ſed ab eo quod res eſt, vel non eſt Propoſitio eſt vera vel falſa.* Cum rurſus alij defendunt neutram harum Propoſitionum determinatè veram eſſe, neutram falſam, illi poſteriore modo videntur accipere. Quippe cùm veritas propriè in Intellectu reſideat, quatenus illius cognitio ac proinde enunciatio eſt exiſtentiæ rei conformis, idcircò volunt niſi in Intellectu fuerit alicujus rei determinata conitio, neque eſſe poſſe determinatam veritatem. Unde ſi quis dixerit,

xerit, *Petrus cras curret*, dicunt neque hoc verum esse, neque falsum, quia scilicet Intellectus ignorat verum-ne, an falsum sit, quod idem dicunt circa illud, *Petrus cras non curret*, cùm intellectus pariter nesciat, debeat necne contingere. Atque ex hac opinione derivatum esse videtur commune illud Effatum, *De futuris contingentibus non datur certa scientia.* Vides igitur cùm ex Authoribus priores loquantur de veritate secundum se; posteriores de veritate nobis cognita, de nomine potiusquàm de re videri controversiam posse.

Cæterùm autem cum ex istis posterioribus plurimi existiment Aristotelem non satis bene defendi, nisi negent ullam esse veritatem secundum se, & absolutam hujusmodi Propositionem; ea propter priorum sententia videtur mihi præferenda, quod & planior sit, & prout exposita est, & aliunde Fidei Orthodoxæ magis conformis. Ac primum quidem inquiro, istane Propositio *Aristoteles docuit* veritatem absolutam, determinatam, & secundum se habeat. Dicent, opinor, habere quia res enunciata verè extitit, imò non potest non extitisse. Quæro igitur quorsum ista *Antichristus desæviet* veritatem quoque absolutam & determinatam non habeat, cum res enunciata habitura quoque sit veram existentiam? neque enim ad veritatem requiritur præsens existentia, alioquin falsum esset illud, *Aristoteles docuit.* Sanè ut illa Propositio est determinatè & secundum se vera, quæ enunciat fuisse quod fuit, & esse quod est; eodem modo illa vera est, quæ enunciat fore, quod erit. Dices hoc fortè concedendum de Propositione illa, *Antichristus desæviet*, quia scilicet illam Intellectus per revelationem cognoscit; at non idem dici posse de illa v. c. *Petrus cras curret.* Verumtamen primò circa istam, alterum accidet ex duobus, vt scilicet Petrus currat, vel non: si currat, igitur Propositio jam enunciat determinatè quod evenit, atque ita vera peterminatè est: si non currat, falsa jam determinatè est, quia enunciat quod non eveniet; neque eo recurras nesciri à nobis utrum eventurum sit. Si nostra enim ignorantia nihil obstat, veritati præteritorum ac præsentium, futurorum cur obstabit? Urgeri hoc loco posset illud Aristoteleum *Inter contradictoria nullum dari medium*; ita nimirum posset argui hæc propositio, *Petrus cras curret*, vel est determinata vel non: si primum, habetur quod intenditur; si secundum, similiter: neque enim

dices neutrum, ne inter Contradictaria cogaris medium admittere. Rursus posset hoc aliquorum instari Dilemmate, si post unam horam dixero *Petrus cras curret*, vel verum determinatè dicam, vel non: si primum, habetur intentum; si secundum, quæro an negatio, qua inficiaris me verum dicturum, sit vera an non, si non sit vera ridiculus es, & absurdè negas; si vera, evici quod intenderam, nimirum veritas jam est de contingenti futuro post horam. Sed his omissis quæro deinde circa eandem Propositionem, *Petrus curret*, revelet tibi illam Deus, non mihi? uterque vero deinceps illam pronunciemus; an tu verum dices, ego falsum? an tu enunciabis rem determinatè futuram, ego indeinterminatè? tu quidem esse de illa certior poteris, quam ego; at aliud est Propositionem esse certam, aliud veram; veritas quippe alicujus rei simplex & unica est; at varij sunt certitudinis & incertitudinis gradus, cumque ad certitudinem Propositionis habendam requiratur forma quædam Intellectus adhæsio, ad veritatem exigitur solùm ut Propositio sit rei conformis, quomodocunque tandem, & à quocunque efferatur. Dices Propositiones revelatas esse tantùm veras ex vi certæ cognitionis, quam Deus habet illarum, porro autem Deum cognoscere illas non ut futuras, sed ut præsentes, quippe Deo nihil futurum, nihil præteritum, sed sunt omnia præsentia. Verumtamen primò sequente libro declarabimus cognoscere reverà Deum præterita, ut præterita, & futura ut futura, & sufficit nobis jam quod Deus usurpet verba temporis futuri, ut censeamus illum futura cognoscere & revelare. Neque enim existunt adhuc, sed reverà futuræ sunt, quo momento Deus cognoscit, & revelat exituras. Deinde verò quidquid sit de modo, quo Deus futura cognoscit, ille tamen destruit differentias temporis, neque obstat quominùs aliquid secundum se dicatur futurum. Quare & minus destruit ac obstat ipsius revelatio. Quocirca perinde se habet Propositio temporis futuri ad veritatem, seu enuncietur revelata, seu alio modo cognita. Nam neque alio modo erit vera hæc propositio, *Eclipsis erit proximo mense*, si Astrologus illam efferat, & alio si Rusticus cui Deus eandem revelârit, etsi uterque de illa diversimodè certus sit.

Quod hîc objici & præsertim ex Aristotele potest, liberum arbitrium

bitrium attingit. Dices enim si vera jam sit ista Propositio, *Petrus curret*, ergo Petro imponitur currendi necessitas : nam si liber esset ad non currendum, & de facto non curreret, non esset vera Propositio, hînc quidam hîc imaginantur quandam fati necessitatem ab æterno usque traductam, nam quomodo verum est hodie, Petrum cras cursurum, eodem fuit ante mille annos, adeòque & ab omni ævo, additur proinde tolli libertatem, ut cui necessitas opposita sit, & consequenter virtutes, vitia, leges, præmia, supplicia, consultationes, deliberationes, & similia. Attamen verò juxta vulgarem Necessitatis distinctionem respondeo ex veritate illius Propositionis, *Petrus cras curret*, nullam inferri necessitatem simpliciter, sed ex suppositione dumtaxat, hoc autem nullum esse absurdum, neque enim necessitas ex suppositione cum ipsa libertate pugnat. Supponitur enim Petrus sese cras liberè determinaturus ad currendum, atque hoc supposito, vera est jam hæc propositio, *Petrus cras curret*, unde & aliunde hæc veritas, quia sequitur liberam voluntatis determinationem, dicitur non antecedentem, sed consequentem necessitatem inducere, quomobrem & vera fuerit à mille annis, & ab omni ævo illa Propositio, nulla tamen inducitur fatalis necessitas, quæ scilicet intelligit antecedere liberam voluntatis determinationem, ipsísque inferre vim. Unde neque sequitur corruere virtutes, leges & similia. Manet nimirum semper libertas, quæ ad talia exigitur. Quæres fortassis ad majorem hujusce rei elucidationem quod vulgo solet inquiri, an vera existente illa Propositione, *Petrus cras peccabit, possit Petrus non peccare, an non possit?* (quæri id solet de negatione Sancti Petri prædicta à Christo; sed perinde est.) Respondeo absolutè posse; ex suppositione vero, quam facis, non posse non peccare; hoc est si attendatur præcisè Petrum toto illo tempore antecedente prædictum; ille verè liber est ut possit peccare vel non, quando vero supponis ipsum potius determinaturum se ad peccandum, quàm ad non peccandum, profecto quoniam hoc est jam veluti præteritum, ad præteritum ut loquuntur non datur libertas, idcirco non peccare non potest. Eamobrem si inferas igitur non erit liber antecedenter : nego. Ille enim prorsus liberè ad peccandum se determinabit, consequenter vero quid obstat, nã neque est liber ad pecca-

tum,

homo est justus, esse contradictoriam, sed hanc potiùs, *quidam homo non est justus*: cùm hæc illi non sic repugnet ac illa, & oppositio contradictoria ex Aristotele potissima sit. Ut taceam si contradictoria oppositio admittatur inter istas Propositiones particulares, *Plato est justus*, *Plato non est justus*; non apparere cur negetur inter illas, *Omnis homo est justus*, *nullus homo est justus*. Nescio cur has duas particulares, *Plato est justus*, *Plato non est justus*, nolint esse potiùs subcontrarias, quàm duas illas, *Aliquis homo est justus*, *aliquis homo non est justus*; nisi dicant illas priores carere signo particulari, *Aliquis*, vel, *aliquis non*; cùm tamen vox ipsa, *Plato*, sit omninò particulare signum ejus hominis, de quo fit Propositio; voces verò, *aliquis*, & *aliquis non*, sint omninò indeterminatæ, & quasi universales, ut pluribus accommodabiles. Nescio cur non exsibilentur qui oppositionem indefinitarum adjiciunt, ut *Homo est justus*, *homo non est justus*? At fallor, cùm suspici debent, ut qui quatuor quasi Elementis, hanc quintam addant essentiam. Jam Oppositionibus præmissis quantâ, quæso, insolentiâ Æquipollentias superextruunt? Ecce, qui Grammaticæ student edocentur duas negationes æquivalere affirmationi; ecquis Latinè tantisper est doctus, qui id nesciat? Dialectici porrò brevem hanc, & facilem præceptionem sibi arrogantes, amplificant, ut Latinitatem si quæ supersit, penitus invertant. Taceo enim quorsum tot Regulas multiplicent pro varietate oppositionum. Taceo quid necesse sit postquam aliquis dixerit, omnis homo est justus, negationes multiplicare ut eadem res significetur, certè iis, qui veritati, non garrulitati student. Taceo cur isti, aliquis homo non est justus, æquipollentem illam facias, non omnis homo est justus, etsi enim eundem sensum particularem habere possit, habere nihilominus potest, & universalem, quemadmodum etiam ista, *Nonnullus homo est justus*, quæ sit isti æquivalens, *Aliquis homo est justus*; & ita de cæteris. Moneo solum quis id intelligat dum istam, *Non aliquis homo non est justus*, æquipollentem facis illi, *Omnis homo est justus*; aut quis jam putet & Latinè loqui, si ut dicas, *Nullus homo est justus*, æquipollentem hanc extuleris, *Non aliquis homo non est non justus*. Cedo enim ecquis

L unquam

unquam sic locutus est, aut quæ potest utilitas esse hujuscemodi loquutionis, detorsionisque phraseon? Circa Conversiones quid dicam? nisi quod ea species quæ dicitur Contrapositio istam negationum farraginem magis intricat ob extremorum trrnspositionem. Volunt enim hanc Propositionem, *Omnis homo est animal*, ita esse convertendam, *Omne non animal est non homo*; istam verò *quoddam animal non est lapis*, sic *quoddam non lapis non est non animal*; quæ profectò nauseam jam pariunt.

VII. Sed roborandus est stomachus ut ferat adhuc molestias eorundem accidentium attributorum Modalibus. Mirum! postquam Modalium quasi arcem contentam esse voluerunt quatuor hisce propugnaculis, necessarij, impossibilis, possibilis, contingentis; non modò assignaverunt ipsis inter se collatis eundem & earundem cum simplicibus oppositionum numerum, verùm & uni, eidemque modo beneficio negationum quadripartitam attribuerunt vim; hac verbi causâ ratione, *Necessarium est*, *necessarium est non*, *non necessarium est*, *non necessarium est non*. O solertiam! sed illam ostentant non modò cùm oppositiones pro ratione Adverbiorum, vel nominum variant; itemque pro ratione vel modi seorsim, vel dicti seorsim, vel modi & dicti conjunctim; & rursus cùm juxta Aristotelem illas explicant artificiosis illis vocibus, *Amabimus*. *edentuli*, *iliace*, *purpurea*, quibus tamen istas jam videas substitui, *Maturè*, *declina*, *jurgantis*, *impetum*, quasi trias vocalium sit tetraede potior. Ut quid tamen in explicandis & refellendis sim patiens, qui in referendis tantam naturæ vim facio? Quod spectat ad Æquipollentias, quid circa easdem voces non nugantur? At lepidius nihil est quàm aliquos videre sudantes, ut ostendant istas modales æquipollere inter se, *Non possibile est Socratem non esse hominem*, & *impossibile est Socratem non esse hominem*. Quasi scilicet particula *in*, addita possibili non idem faciat, ac non possibile. Debent ergo dicere, & istas esse ipsis æquivalentes, *Haud possibile est Socratem non esse hominem*, *minime possibile est Socratem non esse hominem*. Ecquid enim differunt minùs particulæ istæ negativæ inter se quàm illæ, ut non distinctas Propositiones, & æquivalentes ex eis efficiant? bellissimum sanè exquirendæ veritatis artificium! quemadmodum si quis cla-

rè

rè Propositionis hujus veritatem perspectam non habeat, *Necesse est omnem hominem esse animal*: illicò substituunt hanc quæ illi æquivaleat, *Non possibile est aliquem hominen non esse animal.* De Conversionibus id solùm adjicio, quod quæ est per contrapositionem una adhuc negatione fieri soleat implicatior, ecce enim ut convertas hanc Propositionem, *Non necesse est quendam hominem non esse justum*, sic dicendum est, inquiunt, *Non necesse est quoddam non justum non esse non hominem*; nisi fortè jam tandem hæc non ex præsenti disputatione nos vel nolentes abigunt; quasi quispiam vir sanus, ac frugi satis sit ineptiis istis devorandis. Quid enim ampliùs commemorem Regulas illas innumeras, quibus praxim Modalium suffulciunt? Quid quod docent de Modalium pronunciatione in duplici actu *exercito*, & *signato*? Quid alia sexcenta, quæ si vel per capita recensere voluerim, meritò habear ineptissimus? illa igitur consultò prætereo, ut & prætermitto quæ adjici possent circa eadem accidentia accommodata Propositionibus, quas vocant exclusivas, exceptivas, & similes, nam isti verbi gratiâ solum *Socrates est doctus*; itemque isti, *omne mobile præter Cælum est corruptibile*, & contrarias, & subcontrarias, & subalternas, & contradicentes excogitant, applicantque cætera, quæ vulgò de simplicibus Propositionibus traduntur. Sed & reticeo quæcumque effutiunt de conditionalibus, conjunctivis, disjunctivis, reduplicativis, aliisque id genus, ut quæ licet aliquam subtilitatis præ se feraut speciem, Grammatices tamen, seu Latini sermonis peritum remorentur potiùs, quàm promoveant, illudque etiam quod Plinius habet de Diodoro sapientiæ Dialecticæ professore, qui pudore interiit lusoria quæstione non protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta.

EXERCITATIO. V.

Quòd Demonstratio non exstet qualis vulgò depingitur.

I. CUM Aristoteles velit Scientiam esse evidentem, certamque rei notiam, quæ Demonstratione pariatur; Demonstrationem verò esse syllogismum, qui procedat ex Principiis, seu Propositionibus universalibus, primis, immediatis, &c. & in istis Principiis contineri definitionem, quæ sit medium, quo extrema conclusionis quasi nectantur; ac denique Sensum esse fundamentum totius ædificij, ut cujus experimentis principia illa nixentur; age quia sequenti Exercitatione de ipsa Scientia dicturi sumus, prosequamur nunc cætera. Ac ut exordium ducamus à Sensu, nullum dubium quin Aristoteles ipsum quasi basin Demonstrationis habeat. Varia loca passim occurrunt quæ istud confirment; at indicare illum sufficit, qui exstat primò posterior. ibi enim apertè docet Demonstrationem esse ex universalibus, universalia non nisi per inductionem colligi; Inductionem autem non fieri nisi per Sensum, quæ etiam sæpius repetit. Quid quod Aristoteles in judicio de rebus ferendo non modò vult causam non esse quærendam ubi sensus fidem facit. Nam octavo Phys. Dicere, inquit, *omnia quiescere, & hujus causam investigare prætermisso sensu, impotentia quadam mentis est*, quod etiam genus divisionis habet, libro primo de genere & alibi, verùm etiam vult & sensui magis, quàm rationi credendum; & tum demùm esse rationi fidem adhibendam cùm conformis sensui fuerit. Ac ne putes me quidpiam fingere, cito ecce ipsissima verba quæ habentur libro tertio, de gen. an. concludens enim ea quæ de Apum generatione per ratiocinationem dicuntur, Si *quando*, inquit, *satis cognita habebuntur, tunc sensui magis erit quam rationi credendum. Rationi etiam fides adhibenda est, si quæ demonstrantur conveniunt cum iis, quæ sensu præcipiuntur rebus.* Qui sanè locus, si quisquam alius planè conficit Sensum esse qua-

Cap. 16. seu Text 33.

Cap. 3. Text. 22

Cap. 8. Text. 58

quaſi tribunal ad quod præter Ariſtotelem à ratione etiam provocetur, ſeu quaſi normam ac libellam ad quam ipſa quoque demonſtratio examinetur. Jam cùm ego exiſtimem nihil dici meliùs ab Ariſtotele potuiſse, non eſt mihi mens iſta impuugare, ſed obſervare ſolùm contendo, cùm ſenſu fulciatur Demonſtratio Ariſtotelea, ſenſuſque ſit admodum fallax & incertus, quantæ certitudinis eſſe poſſit Demonſtratio ac proinde ſcientia, quæ exinde gignitur? Quaſi verò firmum ædificium ruinoſo fundamento poſsit ſuperextrui. Et de Senſuum quidem fallacia, ac incertitudine, ſequente Exercitatione dicetur uberius. Hic illud enim ſeligere juvat, quod per ipſum quoque Ariſtotelem in confeſſo eſt.

Igitur Ariſtoteles diverſimodè falli Senſum docet, ut colligitur præſertim ex ſecundo de An. ex quarto Metaphyſ. ex libro de coloribus, & alijs locis. Et primò quidem quia unus ſenſus uſurpat munus alterius, verbi cauſâ externus interni; hinc tam ſæpe fallitur viſus cùm judicat quieſcere quæ movētur, moveri quæ quieſcunt; ut dùm quis navigat, aut vehitur curru, dum & imaginatur littus, aut arbores recurrere; dum quis Lunam, nubes &c. intuens illas quieſcere, hanc diſcurrentem apprehendit. Sic fallitur etiam viſus cùm guſtus aut tactus objecta uſurpat, ut vel exemplo ſunt aves, quas Zeuxis picturâ fefellit, atque ita de cæteris. Secundò quia debita diſtantia ſenſum inter & objectum non accipitur. Hinc falsò viſus à longè Turrim judicat rotundam, quæ quadrata eſt, & Solem habet quaſi pedalem, qui ſuperare tamen Terram tot vicibus dicitur. Hinc procul apparent nigra, quæ tamen ſunt fuſca, & hujuſmodi cætera. Tertiò quia medium eſt infectum, ſic fallitur viſus dum Luna affingit ruborem, pallorem, aut alium colorem, qui eſt ex vaporibus interpoſitis, ſic dum rebus viſis, eum colorem, qui eſt proprius vitri, per quod conſpicit. Huc pertinet diverſitas medij, ratione cujus baculus alioquin rectus, apparet tamen recurvus ſi partim in aere, partim in aqua extiterit, & nummus in aqua judicatur major, & vicinior, quàm extrà, &c. Quartò quia organum eſt intemperatum, unde falluntur, qui bile laborantes vident omnia flava, qui ſangui-

nis suffusione omnia rubicunda, item qui febre occupati judicant amara, quæ alioquin sunt dulcia, sicque de aliis pluribus. Hisce ergo præcipuè modis censet Aristoteles falli sensum posse. Quare exquiro quomodo per sensum Demonstratio certa acquiratur? & maximè cùm certi esse non possimus an cùm per sensum quidpiam experimur, organum ipsius sit exquisitè temperatum, an medium ritè affectum, an distantia debita, &c. Ecquis enim appendit omnes temperamenti varietates, ut dicat nobis quæ exacta sine alteratione sit? Quis sic aerem perpurgavit, ut quando ille sit prorsus illimis declarare valeat? Quis sic est emensus omnes partes spatij ut cùm procul constituto non appareret res quanta & qualis esset, accedendo verò fallacia posset corrigi, ostendere possit in quo puncto constitutum esse oporteat, ut fallacia jam nulla sit?

Dices primò unam sensionem per aliam postea corrigi. At vel tu de eodem sensu loqueris, vel de diverso; si de eodem, vel ille habet omnia eodem modo disposita, putà organum, objectum, medium: & tunc cùm similem prorsus sensionem debeat elicere, quomodo illam corriget per hanc, quæ eadem egeat correctione? vel non habet, & tunc quid habet sensus unde discernat hanc esse potiùs veram sensionem, quàm illam? nonne in utroque statu verè operatur? nonne quidpiam percipit? unde ergo conjectari potest falli se nunc, non aliàs? & maximè cùm memoria & ratiocinatione careat? si de diverso, qui fieri id potest, cùm varij sensus tribunalia varia sint, quæ de rebus omnimò diversis cognoscere debeant? an oculi est percipere sonum, an auris colorem? neque dicas esse quædam objecta communia, ut quantitatem, figuram, motum, quæ uno sensu malè percepta possint alio meliùs percipi? Quisque enim sensus suo modo percipit, ac sentit, & cùm ille plus juris in hunc, quàm hic in illum non habeat, non potest unus veritatem & rectitudinem sensionis magis arrogare quàm alius. Dices secundò cùm hæc vera esse possint de externis sensibus nudè & per se spectatis, adhibendum sensus interni, ac potissimùm Phantasiæ judicium. Videlicet sensus internus habet quidpiam juris in externum, ut proinde sensione sua sensionem externam corrigere valeat. Attamen cū sensus internus alias species non accipiat quàm trajectas

per

per externas, cumque nihil ſit in Phantaſia quod per externum ſenſum non tranſierit, nihil in ſenſu interno unde externum corrigat, neceſſitate enim quadam adſtringitur, ut cum viſu hoc modo percipiat, cum tactu verò alio, neque habet unde jus uni ſenſui detractum alij concedat, alioquin tertia quadam ſpecie indigeret. At illam unde accipiet? neque dicas fantaſiam habere in ſe quandam vim diſcernendi utra-nam duarum ſenſionum ſit vera: ſiquidem vel nihil habet ſupra ſenſus externos quàm vim cognoſcendi univerſaliorem, putà quod omnium externorum objecta percipiat, cùm externus qualem ſingularem obeat pronunciat; vel ſi habet aliquid, illud non eſt magis deſtinatum ad correctionem quàm ad fallaciam ſenſuum externorum. Nonne enim per Phantaſiam ita ſæpe illuditur, ut videre nobis videamur, & audire quæ reverà non ſunt? Quomodo ergo fantaſia ſenſum externùm corriget, quæ illi perſæpè imponit? Dices tertiò utrumque ſenſum per rationem demùm corrigi? Verùm quia nihil eſt in Intellectu quod priùs non fuerit in ſenſu, cumque neceſſe ſit intelligentem converti ad fantaſmata, atque idcirco ratio intelligere nihil poſſit, niſi quod & quatenus exhibetur à fantaſia, & ſenſu quidem externo hauſtum; quonam quæſo modo ratio tam fantaſiam quàm ſenſum externum corrigere poterit? neque dicas rationem præſtare id poſſe quatenus habet facultatem reflectendi ſeſe ſupra ſuos actus, atque ita reflexo actu judicare poſſe de fallacia hujuſmodi; ſiquidem quantumcumque ratio vel Intellectus reflexè agat, indiget ſemper nihilominùs fantaſiæ ſatellitio, adeò ut neceſſe ſit Intellectum & fantaſiam circa idem ſimul operari, cùm igitur fantaſia nuſquam poſſit operari, niſi circa ea, quæ ſenſu externo perhauſta ſunt, neque poterit Intellectus. Igitur ſi aliquis error in ſenſibus fuerit, non corregitur per Intellectum, quantumcumque reflexé agat; & maximè cum qua neceſſitare fantaſia eſt alligata externo ſenſu, Intellectus ſit alligatus fantaſiæ, niſi etiam adhuc major quædam dependentia eſt (de hac vita loquor) cùm fantaſia poſſit operari non actu operantibus ſenſibus externis, non poſſit autem Intellectus non cooperante fantaſia. Sed de his plura alibi.

Venia-

II. Veniamus nunc ad Definitionem, quam fieri medium Demonstrationum vel omnium, vel potissimarum notius est quàm ut vel dici, vel probari debat. Ostendamus verò nullam posse haberi definitionem, qualem cum Aristotele Peripatetici depingunt, quæ scilicet alicujus rei naturam clarè explicet ea ratione, qua ipsi contendunt. Imprimis igitur docent definitionem constare debere ex genere & differentia. At primum quod spectat ad genus, si ut clarè & perfectè constet quid sit definitum, clarè & perfectè constare debet quælibet pars definitionis; oportet clarè & perfectè innotescat quid sit ipsum genus, aliquin enim quomodo inclaresceret definitum per definitionem, nisi tota definitio, ac proinde partes ejus singulæ, nominatim verò ipsum genus, expertes essent obscuritatis? Porrò ut genus clarè innotescat seu cognoscatur perfectè quid, vel cujusmodi sit (debet enim introspici ut obscuritas omnis reveletur) non potest hoc alia ratione, quàm per definitionem præstari: definitio enim sola est, quæ intim. m rei cujusque naturam in aperto collocat, & apertam facit. Igitur generis istius oportebit nosse proprium genus cum sua differentia, sic secundi hujus generis ut perfectè cognoscatur habenda erit definitio, ac proinde aliud genus, sic istius aliud; atque ita in infinitum, quod absurdum est, nisi fortassis consistendum in aliquo esse dicas, (& hoc quidem non minus absurdè) quod explicare nescias quid sit. Exempli causâ, quaram quid sit homo? ac esto proinde homo definitum; tu definiens statim respondebis pro genere animal, non quiesco, sed quæro rursus quid sit animal? ut enim antea hominis, sic jam Animalis intimam naturam perspectam non habeo, respondebis esse vivens; sed & rursus quæro quid sit vivens? neque enim ejus naturam percipio, respondebis esse corpus; quæro etiam quid sit corpus? quoniam & ejus natura est mihi incognita, respondebis esse substantiam, verum & ego hic quoque ignorantiam professus quæro quid sit substantia? respondebus esse ens, & quid sit Ens ex te quæro, neq; enim intelligo. Tu verò iam quid hic facies? an non sudabis tanquã ad extremas redactus angustias? Entis quippe nullum potes assignare genus, cùm nihil Ente agnoscas superius; nam si

si superius agnosceres in infinitum esset progrediendum. Non potest igitur clarè & perfectè cognosci Ens, cùm ipsius non possit perfecta tradi definitio. Si hoc verò sit, quonammodo clarè & perfectè noscetur substantia, quomodo consequenter corpus, quomodo vivens, quomodo animal, quomodo ipse tandem homo, de quo difficultas prior excitata fuerat?

Omitto hic innumeras alias circa genus difficultates; hanc vnam solùm attingo. III. Docent genus inter definiendum vsupari proximum debere, cùm Aristoteles tamen ipse vix vnquam proximo vtatur, vt aliquoties circa eius textum superiore libro observavimus, vt definiendo syllogismum species motus, &c. sed demus debere esse proximum? quæro qui sciant proximum esse, potiusquam remotum? Dicunt per Analysin seu superiorum divisionem, substantiam enim v c. dividendo, ac subdividendo ad animal tandem pervenitur quod sit proximum & immediatum genus hominis. Verùm vt omittam Analysin illam fieri non posse, nisi sit facta synthesis, seu compositio ex inferioribus (quam tamen frustrà tentari à Peripateticis infrà ostendemus) quomodonam sciunt animal proximum genus esse hominis per substantiæ subdivisiones? postquam enim dixerunt, substantia vel est corpus, vel spiritus; corpus est vel vivens, vel inanime; vivens vel est animal, vel planta; progredi mihi vlteriùs subdividendo non liceat, animal vel est gressile vel volatile, &c. adeò vt vel gressile vel bipes vel aliquid aliud sit genus hominis proximi? Dices gradi, seu moveri posse esse solùm accidens hominis; at nonne etiam videre seu sentire posse esse etiam accidens hominis? certè Aristoteles definiendo Animam, non sensionis magis quàm motionis dicit esse principium. Vt quid igitur gradus animalis per quem homo sentit, potiusquàm gressilis psr quem graditur proximum est illius genus? Verùm esto animal verum & proximum genus, quæro ex te habeat ne dumtaxat locum generis, an verò etiam differentiæ? Dices, opinor, solum generis; genus quippe & differẽtia diversa prorsùs munera in definitione sortiuntur. Si quærã igitur ex te per quid homo differat à planta? non dices, opinor, quòd sit rationalis, ineptè videlicet plantam irrationalẽ dixeris; respondebis igitur quod sentiat, vel animal sit, & si non dicas, verum tamen est igitur ipsum quoq;

M genus

verum est esse in vnaquaque re differentiam per quam ab omnibus aliis rebus secernatur. Vt igitur alicuius rei differentiam perfectè noscamus, debemus perfectè nosse omnes alias res. Si aliquas enim ignoremus, aut minùs bene cognoscamus, quomodo sciemus an & per quid res proposita differat ad illis? nonne fortassis ea, quæ nos latebunt ad convenientiam potiùs, quàm ad differentiam facient? Dicere certè non possumus hanc esse hujus rei differentiam ab illa, nisi in illa cognoscamus aliquid non esse, quod reperiatur in hac Quomodo verò cognoscimus non esse aliquid in illâ, nisi omnes ipsius recessus etiam intimos evolverimus? Proponatur homo v.c. is reverà per aliquid differt ad omnibus aliis rebus, quæ in Mundo sunt. Assignas tu illi pro differentia specifica & sufficienti quod sit rationalis, dicisque hominem per illam differre ab omnibus aliis animalibus. Esto, at vt sufficienter inde discernatur ab omnibus animalibus debes perfectè atq; intimè cognoscere omnia Animalia. Si te enim aliqua lateant, vnde scire potes illam esse differentiam sufficientem & legitimam? Dices quia cætera omnia debent esse irrationalia. Ita-ne verò, debent esse? & quorsum ita debent esse? quia scilicet vel piger es, vel in illis noscendis caligas? alia ne precor causa est? nisi verò tu ineptus esses, maximèque irrationalis, qui tot animalibus invisis, inauditis, mximaque etiam ex parte ne suspicione quidem cognitis ita securè præscribis cujusmodi esse debeant. An in cæteris certè Animalibus præter hominem sit ratiocinatio, | & ratio, examinabimus alibi, faciemùsque probabile quod verè ratione vtantur. Nunc sufficit vt remittam te ad tuum ipsum Aristotelem lib. 2. de Anima textu 146. ex eo enim deducta est famosa illa vt loquuntur in Scholis propositio, quod ponens differentiam inter aliqua duo, cognoscit vtrumque sub propria ratione, vt intelligas te, cùm ponis differentiam inter hominem & animal degens in India, debere cognoscere non modò hominem, sed & illud quoque animal sub propria ratione, hoc est secundum intimam & peculiarem naturam. Sed quidquit sit de animalibus, nonne fatebere hominem differre ab omnibus plantis, lapidibus, metallis, mineralibus, Elementis, Cælis, Angelis, Deo ter-

maximo, imò ab omnibus etiam ſpecibus Accidentium, Quantitatum, Qualitatum, Relationum, &c. qua ſunt infinita? pari igitur ratione noſſe perfectè debebis hæc omnia; niſi enim penetres omnium & ſingulorum naturas, quid ſcies in homine eſſe per quod ab illis differat? nonne forſan aliquid aſſumes per quod cum illis conveniat?

Sed ne in hoc diutiùs hæreamus, quæro aliundè quomodo in differentiarum cognitionem veniant? cognoſcere certè nullam poſſunt niſi intermedio ſenſu, quo ſcilicet Inductione facta omnium ſingularium colligatur deinde communis differentæ ratio. Sed præterquam quòd ſingularia omnia non licet percurrere, nihilque propterea tutò elicere vniuerſale, vt paulò pòſt declarabitur, ac vt præteream omnem ſenſus cognitionem eſſe fallacem (quod eſt paulò antè inſinuatum) adeò proinde vt illius operâ non poſſit valde certa haberi differentiæ notitia. Nonne ſenſus immoratur in ſolis accidentibus vel per Ariſtotelem? quomodo ergo differentiã quæ eſſentiæ pars intima eſt, penetrare poterit? Dices fortè Intellectu non ſenſu cognoſci rerum differentias. Verùm cùm nihil ſit in Intellectu quod prius non fuerit in ſenſu per eundem etiã Ariſtotelem, quonammodo Intellectus pervidere poterit quod non tranſierit per ſenſum? neque enim dicas tranſire eſſe etiam deliteſcentem ſub accidentibus. Si enim ſic occulta tranſeat, debet ergo illã deinceps Intellectus revelare vt poſſit agnoſcere; quæſo to quorſũ ignoretur magnetis, torpedinis, aliorùmque huiuſmodi ſeu differentia ſeu eſſentia? nonne illa ſub accidentibus latens noſtros ſenſus haud rarò pervaſit? Quid iſtorum dico? an ne alterius cuiuſquam rei naturalis ei familiariſſimæ, nimirùm equi, canis, pomi, nucis ferri, ſilicis eſſentiã adhuc novimus, cùm accidẽtia tamen illorũ, adeò ſæpe nota fuerint? Quid enim, quia Equum hinnientem aut currentem ſæpe vidiſti, explicare propterea potes cuiuſmodi ſit illud hinniendi, aut currendi principium? non quæro quemadmodum hinnitus ille formetur, quomodo curſus excitetur, quæ ſit applicatio internæ virtutis ad organa, & quorſum ex tali applicatione talis effectus conſequatur; quæro ſolùm cuiuſmodi imagineris equi Animam, cuius ſubſtantiæ? quàm tenuis aut craſſe? quomodo ſeſe inſinuantis, aut permeantis tam varias partes? quomodo ſenſum illis

lis tribuentis? quomodo imaginantis? adhæc quorsum tale caput, tales pedes exigentis? quorsum renibus, vesica, & similibus commodè carentis? quorsum ad hanc veriùs ætatem & non aliam vitam producentis, & alia innumera, quæ rogare est cuiq; imprómptu. Similia inquiro de anima pomi, cuiusmodi scilicet energia quæ ex tantulo granulo primùm radices deorsum fuderit, sursum autem & truncum & ramos tam varios eduxerit? quæ deinceps tanta providentia & alimentum traducat ad extremos vsq; ramos, & tanta solertia partibus singulis distribuat quantum satis est, quæ ex eadem, & vnimoda vt videri potest substantia, & viridia folia & flores, partim rubicundos, partim candidos efficiat, Quæ folia eodem semper modo & cum eodem nervulorum numero, ac ordine formet, flores eadem semper ratione componat, fructus eadem forma emittat, cum tali cortice, cum tot granis, cum pediculo longè alio modo quàm pyris adhærescente, & similia, quæ infinita sint. Verùm percurre omnia, & singula opera naturæ, dispeream nisi minima res miraculis maximis attendentem te stupore corripiat. Continere me non possum quin hic transcribam quod eleganter D. Basilius habet in hunc modum, *Dicat mihi aliquis quæ sit formicæ natura? an spiritu & anhelitu vita ipsius contineatur? an ossibus corpus distinctum sit? an nembris & ligamentis eius compositio firmata? an musculorum & glandularum munimento nervorum natura contineatur? an medulla à sincipite vsque ad caudã vnà cum spina verticulis extenditur? nervosa membranæ ambitus qua moventur concitatoriam vim immittant? an sit in ipsa iecur, & vas fellis susceptorium in iecore, renésq; ac cor, & arteria & vena, pelliculæq;, ac intercepta? an nudũ sit animal, aut pilosũ, solidipes sit, aut multifidos gressus habeat? quanto tẽpore vivat & quis sit ipsius generationis modus? quamdiu gestetur fœtus, & quomodo neq; pedestres omnes sint formicæ, nec omnes alatæ; sed aliæ quidem humi repunt, aliæ per aërem feruntur?* Hactenus D. Basil.

Quæ profectò cùm ita se habeant, hoc est cùm rei nullius natura, seu differentia cognoscatur, quid est cur gloriemur habere nos definitionem, quæ res omnes differentiarum explicatione patefaciat? Dices non ignorare nos rerum omnium differentias, nam vnius saltem rei videlicet hominis differentiam cognoscimus, illa enim est, esse rationalem. At primò bene dices saltem, si-

hac de re plura aliàs. Nunc quod magis est rei præsentis quæsierim solùm ex te quomodo putes Rustico ac Philosophiæ tuæ ignaro planam fieri hominis naturã, vbi paucis verbis illi dixeris esse animal rationale? Vt enim taceã quot explicanda occurrerent illi circa animal, cùm non magis foret Animalis, quàm hominis cognita natura, in quam-nam caliginem putas deducẽdus esset, cùm inquirenti quid per rationale intelligeres, tot verba essent multiplicanda, & de singulis tot interroganda, vt dies illum & te lux omninò deficiet. Neque enim dixeris definitione semel assignata nihil esse ampliùs quærendum, siquidem cùm tu vel gratis, vel juxta præoccupationem dare mihi verba possis, quæ ego possim non intelligere, quorsum mihi vlteriùs te rogare non liceat, vt illud ipsum tandem quod tu intelligis, intelligam? & præsertim in hac materia, cùm adeò difficile sit vel uno, vel paucis verbis abstrusam adeò rem explicare cujusmodi est essentia, quæ eadem sit, & cognosci debeat radix & causa tot proprietatum cum ratione, qua illas fundit, vel adjunctas habet, &c.

Quanquam quid est quod existimem pauca illa verba, quæ exigi, aut sufficere ad definitionem volunt, perspicua esse, & familiaria? vnam quipem ex Regulis definitionis esse volunt, vt definitio sit re definita clarior; at cedo nihilominùs quomodo huic edicto pareant? Exemplum vnum seligamus. Res definienda esto Motus, ecce quæ tradi soleat Aristotelea Motus definitio, *Actus Entis in potentia, quatenus in potentia*; Deum immortalem! stomachus ne est qui ipsam valeat concoquere? Quærebatur ecce explicatio rei satis familiaris, illa verò sic est implicata, vt jam ampliùs non appareat. Quis precor enim vel Rusticus est, qui Motus nomine audito, aliquam statim non efformet motus intelligentiã? Ecquis verò quãtumvis acutus, & solers Philosophus est, qui nisi præmonueris de Motu te loquuturum, conjectari valeat hanc esse motus definitionem? Taceo proinde quàm egregiè natura motus inde explicetur, cùm definire rursus oporteat quid sit actus, quid Ens, quid potentia, quid quatenus, quid in potentia; & cùm singula exposueris explicandæ rursus occurrant singulæ partes definitionum, quarum deinde aliæ definitiones dandæ sequantur absque vllo termino. Hoc autem adjicio, satiùs longè mea

sententia

tibi potius adstipulet, quàm tot magnis viris. Quæro an sis saltem crediturus Porpyrio, cui fidere tantopere soles in libro Prædicabilum. Is igitur in illo libro Deum facit rationale animal, unde ut hominem à Deo discernat, vocat animal rationale mortale, cùm scilicet Deus animal rationale immortale sit. Hinc etiam Martianus Capella hanc solam plenam appellat hominis definitionem, homo est animal rationale mortale; *Addendo enim*, inquit, *mortale, separavimus à Diis, addendo rationale, separavimus à feris.* Quanquam neque addita illa *mortalis* particula sufficere videretur ut homo differret à Diis, si vera essent, quæ Plutarchus de morte Panos retulit. Dices ulteriùs neque esse credendum Porphyrio, quòd fuisse videatur Platonicus, potiusquàm Peripateticus, & Martianum quod attinet videri ipsum Aristoteli in multis repugnavisse. At præterquam quod isti sunt in illis operibus maximè Aristotelei, ipsi ne saltem Aristoteli adhibiturus es fidem? is igitur ut vidimus superiore libro appellavit Deum sempiternum animal; cùm verò irrationale non potuerit intelligere, necessariò intellexit esse animal rationale. Hinc Jamblichus libro 2. de Secta Patygoræ refert hæc verba Aristotelis, *Animalis rationalis aliud quidem est Deus, aliud autem homo, aliud verò ut Pythagoras.* Quocirca te per Genium Aristotelis rogo, num Aristotelicè loquendo illa sit hominis definitio sufficiens. Dices prætereà Fidei potiùs quàm Aristoteli hac in parte standum; docet videlicet Fides Deum, Dæmonem ve seu Angelum cum bonum, tum malum non esse animal seu corpoream, sensibilem-ve substantiam. At primùm ut hoc ego ulnis ambabus complectar, ita peto ut discernas & ab Aristotele & ab omni Philosophia, quoties alicujus rei definitio rogabitur ut illam petas ex Evangelio. Neque enim dicas cæterarum rerum definitiones haberi posse naturali lumine, hominis verò non posse; siquidem qua temeritate præsumet homo quid cætera sint, propriè & exactè nosse naturali lumine, si eodem lumine seipsum cognoscere nequeat. Deinde verò quid curris ad Fidem, cùm ecce unus ex præcipuis Fidei columinibus Beatus videlicet Gregorius rem prorsus conficiat? cùm is enim libro Moralium super Job 32. ita loquitur, *Nullum est rationale animal nisi Angelus & homo.* Quid aliud eloquitur quàm & Angelum esse, &

hominem ſolum non eſſe rationale animal? Dices adhæc fortè hunc & alios Patres & Animalis & rationalis abuti nominibus. Sed ut prætercam te potius quàm illos abuti, admittes-ne Faunos & Satyros Capripedes & cornutos Animalia propriè, ac ſine abuſione dici, an non? admittes dubio procul eſſe; quippe & corporei ſunt, & Animalium partibus gaudent, & ſenſibiles actiones eliciunt. Quæro deinde rationalia ne an irrationalia concedes? ſi dicas eſſe irrationalia occurrit Beatus Hieronymus, qui in vita Beati Pauli primi Eremitæ referens Divo Antonio apparuiſſe Satyrum, rationalem ſanè illum fuiſſe probat, cùm hoc modo loquutum inducit, *Mortalis ego ſum, & unus ex accolis Eremi, quos vario deluſa errore Gentilitas faunos, ſatyros, & incubos vocans colit. Precamur ut pro nobis communem Deum depreceris quem pro ſalute Mundi veniſſe cognovimus.* Non hic Plinium cito, aut alium quem poſſis habere ſuſpectum, Hieronymum cito, virum ſanctitate, & doctrina in Eccleſia Chriſti univerſa celeberrimum. Satyrus igitur haud dubiè rationale eſt Animal; non igitur ſolus homo animal rationale eſt; niſi fortè dicas Satyros homines eſſe, quod ut dixeris abſurdè ita ſaltem oportebit duas hominis diſtinguere ſpecies, aliam nempe retinentium generale nomen hominis, aliam verò Satyrorum. Omitto hic neque omnes homines videri Animalia rationalia cùm tam multi ratione priventur; neque Animalia cætera dici debere irrationalia, quippe cùm ratione utantur. Sed hac de re ex profeſſo in Paradoxis Phyſicis.

V. Nunc cùm velint principia Demonſtrationis eſſe Propoſitiones univerſales, oſtendendum eſt nullam tutò colligi, aut haberi poſſe Propoſitionem univerſalem. Primum igitur ſi ſit aliqua propoſitio univerſalis, illa non poteſt alio modo, quàm inductione colligi, ut patet ex antè citato Ariſtotelis loco 1. poſteriorum, itemque ex 6. Ethicorum, aliiſque locis, & res manifeſta eſt. Atqui Inductione colligi non poteſt Vniverſalis propoſitio, ſiquidem percurri priùs & enumerari non poſſunt omnia ſingularia ratione quorum propoſitio dicenda ſit univerſalis. Ratio eſt quia ſingularia innumera ſunt, ex quo docet Porphyrius fruſtrà tentari enumerationes rerum ſingularium. Vnde ſi velis inductione colligere hanc exempli cauſâ propoſitionem, *omnis homo eſt animal,* quis non

non videat factu impossibile ut percurras & ennmeres homines omnes singulares non modo quotquot jam sunt, sed etiam quotquot pridem fuerunt, quotquot erunt in posterum, & quotquot tandem esse possunt? Neque dicas non omnium specierum innumera esse individua v. c. Solis, aut Phœnicis, atque adeò non ubique tentari rem impossibilem. Quod enim spectat ad Solem, is cùm in Mundo sit unicus, ineptè es de illo facturus Propositionem universalem, qualis est v. c. ista, *Sol est lucidus*. Quod si dicas plures Soles virtute divina possibiles esse, ac ratione possibilium Propositionem illam colligi, recidis in difficultatem, quam nitebraris effugere, siquidem possibiles Soles innumeri sunt, & ignoras quam diversos Deus producere valeat, quemadmodum cæterarum rerum individua sunt diversitatis infinitæ. Quod ad Phœnicem si vera supponas, quæ de illo circumferuntur, cum successivè sint plures Phœnices, erunt etiam virtute naturæ infiniti possibiles, cùm rerum natura quo statu nunc est tempore nunquam finiendo subsistere valeat. Sentio satis quid sis responsurus cùm scilicet diffidas te percurrere unquam posse omnia vel unius generis hujusmodi individua, cùm tamen tot Propositiones universales de homine jactes. Dices necessarium non esse enumerando percurrere omnia, sed omninò sufficere si percurrantur aliqua, sic enim Averroes dicit propositiones esse ad quas etiam duo vel tria particularia sufficiant. Attamen verò ex duobus, ex tribus, ex aliquibus, imò etiam ex pluribus quomodo colligentur omnia? Dices si duorum, vel trium, vel plurium, etiam individuorum proprietatem cognovero, cur non eandem cæteris haud dubiè inesse includam? cur non includes? Quia cùm hæc pauca, quæ percurristi in proprietate aliqua conveniant, innumera alia esse possunt quæ in eadem differant. Ecquis scis enim id esse non posse cùm non omnia prævideris? cur non concludes? illa sanè ipsa de causa quasi tres, vel quatuor, vel centum, vel multas etiam myriadas Europeorum hominum dumtaxat vidisses albo colore, & vivida carne, conspectis nunquam Æthiopibus collegisses haud dubiè omnem hominem esse album.

Cæterùm autem quid respondebis ipsi Aristoteli dum libro 5. de generat. anim. reprehendit Democritum quòd de dentibus deciduis,

D. Ambrosius, & alii scriberent vultures gigni sine masculorum semine? Verùm quid necesse est ad hanc rem plura memorare, cùm vel Authorum lectio, vel propria observatio suppeditare cuique possit exempla innumera rerum mirabilium, quæ planum faciant quàm periculosè Propositiones universales adstruantur. Exinde enim solùm colligo si vel unicum singulare deficiat, Propositionem universalem tanquam falsam corruere. Dicito quippe exempli gratiâ veram esse hanc universalem propositionem, *omnis homo bipes est*; nam & Porphyrius dicit convenire omni homini, licet non soli, ut sit bipes. Quamvis ego aliud tibi exemplum afferre non possim, quàm ejus puellæ, quæ unipes non ita pridem in hac Provincia visa est, nonne tamen illa tua universalitas inde collabascit? Dicito monstrum esse; dicito unam hirundinem non facere ver; dicito quidquid volueris; satis est tamen dummodo unum singulare deficiat, ut quod universaliter pronunciatur falsum sit. Ecquid porrò scies num unum, vel pauca, vel plura deficiant à ratione universali, nisi omnia percurreris?

Omitto jam elogia illa, quæ consequenter attribuuntur demonstrationis principiis. Ex eo enim quod propositiones sint universales dicuntur esse necessariæ, per se, de omni, sempiternæ, &c. quæ quidem vanæ non minùs sunt, quàm universalitas ipsa. Dicuntur esse priores, notiores, veriores, causæ conclusionis, sed quis non videat ista magis singularibus convenire, quàm universalibus? Dicuntur debere esse primæ, immediatæ quatenus ipsum, &c. Deum immortalem! quæ non nugæ? Cedo ergo vel unius demonstrationis exemplum in cujus principiis tot mirabiles proprietates resplendeant. Mirum dictu, si dixero, *omnis homo est animal, Plato est homo, igitur Plato est animal*, nolunt esse demonstrationem quia unum ex principiis, nempe Minor propositio, universale non est. Si dixero *omne animal est corpus, omnis homo est animal, ergo omnis homo est corpus*, nolunt esse demonstrationem, Major nempe propositio non est immediata cùm inter animal & corpus, vivens medium sit. Si dixero *omne animal est vivens, omnis homo est animal, ergo omnis homo est vivens*, nolunt esse demonstrationem, quia scilicet nec Major, nec Minor est quatenus ipsum, seu non dicitur reciprocè; ut enim dicimus omne animal est vivens, ita

non

non dicimus omne vivens est animal. Sed afferto quodcunque exemplum demonstrationis volueris, semper aliqua ex illis conditionibus deficiet. Quid igitur, nullam-ne habent cui omnes hujusmodi proprietates conveniant? Aristoteles certè nullam profert. Ecce tamen unicam quæ jam in ore sit omnium, *omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis.* Verùmenimverò demonstratio hæc est ne minus ridicula quàm demonstrans? homo est dignus qui rideatur, hoc est enim quod excluditur, risible quippe sonat id quod rideri debeat, aut mereatur. Sed demus id significet quod isti intendunt, videlicet risus capax, seu ridere valens, hoccinè quæso sillogismo continetur idea illius absolutæ demonstrationis? Examinemus unicum principium, Majorem nempe propositionem, primò si verum sit Deum esse rationalem, quod & ex Aristotele antè citato colligitur, & ex definitione illa personæ, quam Theologi omnes Divinis Personis attribuunt; dicitur enim persona rationalis naturæ individua substantia. Si Angeli rationales sint, ut & multos Philosophos, & D. etiam Gregorium vidimus supra asserere, & nihilominus fateare neque Deum, neque Angelos risibiles esse; quomodonam universalem Propositionem faciens asseris omne rationale esse risibile. Secundò dicis Propositionem necessariam & per se, supponisque propterea, & dicis risibile fluere per se ac necessariò ex rationali. Sed quæso te per quos canales derivari concipis? quænam est utriusque connexio? connexio quædam appareret, si diceres *omne rationale est admirationis, sive disciplinæ capax,* at risus capax, quis capiat? dicunt risibile fluere mediante admiratione; at imprimis non est igitur propositio prima atque immediata, qualis tamen esse debet, ut illæ omnes conditiones adsint. Deinde par difficultas est, nam quis attendendo perspiciat connexionem risus cum admiratione? nonne sæpe admirantes obrigescimus? tantum abest ut rideamus? Prætereo quod risus videatur potiùs effectus & signum stultitiæ, quàm rationis. Quomodo ergo propositio est necessaria, & per se, nam quod sempiterna, seu æternè vera non sit, & ex hisce refutatis, & ex dictis superiori exercitatione manifestè colligitur. Tertiò dicis esse de omni, & præterquam quod istud idem est, ac esse universalem,

lem, & ut concedam te loqui de solo rationali humano, quæso unde scivisse potes omnem hominem risibilem esse? Quid? omnesne homines vidisti? Qui scis an sit fortè Regio aliqua in qua homines non rideant? Nonne plurimos historia commendat, qui nunquam riserint? cur igitur omnes etiam ἀγέλαστους asseras risibiles esse? Dices etsi actu non riserint, at habuisse tamen potentiam ad risum? sed istud quomodo scis? nam internæ potentiæ per solos actus externos noscuntur? Dices quia homini omni ingenitum est ut possit ridere. At, mi amice, principium petis, hoc enim ipsum in quæstione est. Quartò dicis esse secundum quod ipsum, quasi subjectum & attributum efferri possint ad convertentiam. At quomodo dicere potes omne risibile esse rationale? nonne enim lemnes ridere sæpè noctu perhibentur, cacodemones tamen isti non sunt rationales eo sensu quo tu accipis. Dices risum æquivocum esse? at non sit risus humanus, humano tamen est similis, habesque proinde aliquam generalem rationem risus. Deinde qui scis an animalia, quæ irrationalia censes non rideant? Quæso te enim quid est risus? si accipias pro lætitia, lætantur animalia, rident igitur: si pro rictu & diductione oris & faucium, nonne hujusmodi rictum & deductionem in animalibus observamus? Dices hunc rictum à rictu humano differre; sed quemadmodum illa animalia specie ab homine differunt, asserito & risum illorum specie differre ab humano; at risum tamen ab ipsis omnino ne tollito; Quintò priorem, notiorem, veriorem, causam conclusionis. At quomodonam potest prius rationale ridere, quàm homo? quomodo tibi notius est ut rationale possit ridere quàm homo? quomodo verius rationale ridere possit quàm homo? quomodo in ratione existens causa est facultatis risus, quæ reperitur in homine? Vt proinde illud rationale est risibile sit causa istius, *homo est risibilis*. Nisi fortè statim non appareat ex eo quod isti volunt istud rationale Majoris nec latiùs nec strictiùs patere, quàm hominem conclusionis, & majorem & conclusionem idem prorsus esse; sicque istos nihil hac bella demonstratione probare, sed principium petere. De Minore nihil est dicendum ne res evadat æquo longior.

Su-

VI. Superest pauca attingamus circa formam demonstrationis, quam volunt esse syllogisticam. Imprimis ergo si verum sit quod Aristoteles docet tunc arbitrari nos scire (& consequenter domonstrationem habere) cùm causam cognoscimus, propter quam res necessariò est; constat syllogismum ad hoc non esse necessarium, cùm sine ipso possimus causam necessariam cognoscere. Vult quis exempli causâ scire, seu quod est idem, sibi demonstrari omnem hominem risibilem esse, dices tu illi, *omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibils?* non utar ego hac eadem syllogistica forma, attamen si dixero, omnis homo est risibilis quia est rationalis, nonne & eandem quam tu reddidero causam, & breviùs ac sine ullis ambagibus id fecero? Certè verò illa causalis particula, *quia*, clariùs exprimit quemadmodum rationale sit causa risibilis, quàm tota illa tua ratiocinatio. Porrò si res ita se habeat, demonstratio ex natura sua syllogismus nequaquam est. Et sanè id mirum est quod aliquoties diximus, nullam exstare in totis Aristotelis operibus demonstrationem non modò non carentem supradictis illis conditionibus; verùm quæ nequidem constet explicatione syllogismi. Quasi verò si Aristoteles fuit magister artis & accuratissimè Philosophiam tradidit, non debuerit omnia demonstrare forma perfectissima, & quam præsertim ipse exegisset, nisi fortè quidem tunc voluisset nos ludere: mirum & in cæteris artibus, ac in Mathematicis præsertim ad quas ferè relegatum est demonstrandi artificium, syllogismum ullum vix unquam audiri. Clavius est qui demonstrationem primæ propositionis Euclidis syllogismis variis explicare tentaverit, agnoscens verò demùm hujus artis syllogisticæ inutilitatem, *Negligunt tamen*, inquit, *Mathematici resolutionem istam in suis demonstrationibus, eo quod brevius ac facilius sine ea demonstrent id quod proponitur*. Hinc est quod prima exercitatione concessimus posse quidem quamlibet argumentationem ad syllogismum redigi, attamen inutiliter, & citra ullam necessitatem. Dices ut hoc ipsum arguit demonstrationem ex natura sua esse syllogismum, cùm in syllogismum possit redigi. Attamen quæ est consequentia? dicendum igitur est arborem adhuc exstantem in sylva esse ex natura sua, & essentialiter scamnum, quòd in scamni formam possit

possit redigi? paritas est in exemplo ac præsertim in eo, quòd ut ex eodem ligno variæ operum species possunt confici, ita ex eadem demonstratione variæ species argumentationis. Ex allata enim illa tua demonstratione potest fieri Enthymema in hunc modum, *omne rationale est risibile, ergo omnis homo est risibilis*; potest inductio sic, *iste homo cum sit rationalis risibilis est*, itemque ille, & alius & cæteri, *ergo omnis homo est risibilis*. Potest exemplum, *Plato ridet, Cicero ridet, cæterique homines, puta quòd sint rationales, rident, ergo omnis homo est risibilis*. Atque isto quidem supposito quod inductio & exemplum sint germanæ species argumentationis ut tu cum Aristotele asseris; porrò ut alias quoque formas seu species proponam, si quis diceret *omnis homo est risibilis, quia omnis homo est rationalis, & omne rationale est risibile*, vel *omnis homo est rationalis, & omne rationale est risibile, ergo omnis homo est risibilis*, verè profectò & clarè non minùs quàm tu demonstraret, etsi in forma, & figura syllogismum non faceret. Dixi & sic clarè proponi, *omnis homo est risibilis quia est rationalis*, posset & dici *quia omnis homo est rationalis, itaque est risibilis*, vel sic, *causa cur omnis homo sit risibilis est ratio, vel rationalitas, vel quod rationalis sit*, &c. Verumtamen hujusmodi formas comminisci licet propemodum infinitas.

Sed ut artis syllogisticæ inter probandum ac demonstrandum inutilitas paucis ac meliùs inclarescat, Age ostendamus syllogismo nihil posse probari quin petatur principium, probando nempe idem per idem, aut incidatur in diallelum, seu alterutrum, hoc est ex duobus probando unum per aliud, quod probari rursùs indigeat per alterum. Ac imprimis, *vel æquale* ut loquuntur *per æquale probatur*, vel *particulare, seu minus universale per aliquid universalius*. Ad priorem casum quod spectat, ad ipsum est quod paulò antè visi sumus innuere. In hac enim demonstratione, *omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis*, quid amplius dicis in conclusione, quàm in majori propositione? Vis tu rationale non latiùs patere quam hominem, nec hominem strictiùs quàm rationale, alterutrum igitur dicens, idem dicis. Sanè verò rationale, quæ explicatio est concretorum idem est ac habens rationalitatem; quid autem aliud intelligitur per habens rationalitatem, quàm homo? Vides ergo te cùm probare vis omnem ho-

minem esse risibilem par illam propositionem, *omne rationale est risibile*, probare idem per idem: proinde est enim ac si diceres, *omnis homo est risibilis, quia omnis homo est risibilis*. Quin etiam vides si quis tibi negaverit hanc propositionem *omnis homo risibilis*, te ineptè contendere ex eo demonstrare quod omne rationale sit risibile, nam & pari de causa, ac fecilitate Propositionem istam negabit, quod nihil amplius sonet, quàm illa. Vt enim una sub se continet particulares omnes homines, quorum ille aliquos volebat excipere, ita continet alia, ut pari jure proinde excipiat. Neque dicas rationale exhibere quendam conceptum distinctum à conceptu hominis: nam ut concedam rationalitatem posse exhibere, cùm sit quædam tantum pars humanitatis; at ex quo tamen dicis rationale nihil aliud dicis, quàm habens rationalem, hoc ipsum autem nihil prorsus ab homine differt, ut prædiximus. Neque dicas etiam per rationale importari causam cur homini risus, aut risibilitas conveniat, nam cùm hæc duo synonima & æqualia sint; imò cùm rationale & homo in reipsa nihil differant, non potest unam ullam exercere causalitatem in alterum, ut proinde rationale non sit magis causa homini, ut sit risibilis quàm homo sit rationalis, ex quo etiam fit ut hic vulgò seu circulus, seu regressus non improbetur; *omnis homo est risibilis, omne rationale est homo, ergo omne rationale est risibile*, quod precor quid aliud est, quàm incidere in diallelum? Circa posteriorem casum, esto hæc ratiocinatio, *omnis homo est animal, sed Plato est homo, igitur Plato est animal*. Quæso verò te cùm dicis *omnis homo est animal*, vel sub hac voce, *omnis homo*, includis Platonem vel non? si non includis, & propositio falsa est, & conclusio ex illa non pendet; si includis, vel probare via Platonem esse animal, quia cæteri homines simul inclusi sunt animalia, vel non? si prius perinde est ac si probares Platonem esse animal, quia ignis est calidus. Quid enim magis facit ad hoc ut Plato sit animal, quòd Socrates, quod Demosthenes, quod cæteri habeant animalitatem, sunt nimirùm prorsus extra ipsum, & progenitoribus exceptis, nullam habet dependentiam à cæteris; certè ut animal sit. Si posterius ergo in Propositione illa ad Platonem solum respicis, unde & solùm dicere contendis Platonem esse animal. quia Plato est animal sicque probare idem per idem. Et confirmatur quia si quispiam tibi negarit

rit Platonem seu unum singularem hominem esse animal, nonne vides eadem de causa negaturum illam Propositionem *omnis homo est animal*, quia concludis scilicet sub illa singularem hominem, quem ille exclusit. Ac ut de cæteris concedat Platonem semper excipiet, ut intelligas frustra nisi te per illam uniuersalem Propositionem quod Platonem attinet, probare idem per idem, quòd cæteros homines nihil. At quæso rursus ex te postquam eam conclusionem probasti per illam propositionem, qua ratione deinde probes hanc propositionem, *omnis homo est animal?* diceres indemonstrabilem. Dicerem ego improbabilem nisi & Aristoteles & communis sensus manifestum faceret probari posse inductione. Quorsum ergo illi assentiris? nonne quia & Plato, & Socrates & Demosthenes, & cæteri sunt animalia? jam igitur diallelum vides? probaras enim Platonem esse animal, quòd omnis homo esset animal; nunc probas omnem hominem animal esse, quòd Plato cum cæteris hominibus sit animal.

Adhæc confirmari volunt conclusionem demonstrativam, & scientificam vel à priori vel à posteriori, hoc est per causam concludendo effectum, vel per effectum concedendo causam. Sed imprimis causa & effectus sunt Relata; sunt ergo simul cognitione. Impossibile scilicet videtur cognoscere illud esse causam istius effectus; & non eodem momento hunc esse effectum illius causa. Si igitur in Majori propositione noveris causam, quam assumis, nonne etiam novisti effectum? Quid ergo laboras & sudas in contexendo syllogismo, ut in conclusione cognoscas quod antè jam noveris: an non labor irritus est? Deinde, secutus Aristotelem admittis regressum in his demonstrationibus, ut scilicet postquam probaris effectum per causam, possis probare causam per effectum; at nonne istud nugari est? si jam antè noveris absoluto uno syllogismo hunc esse causæ illius effectum: par ratione noveris hujus effectus illam esse causam? Quid igitur illo tuo regressu vel facis vel proficis? respondere enim quod nonnulli faciunt fuisse antea confusè solùm cognitum, quod illa esset hujus effectus causa, vel contrà; quid aliud arguit, nisi fuisse demonstrationem imperfectam, tanquam ex minus cognitis, minusque certis procedentem? Cæterùm ut hoc postremò attingã, demõstrationẽ, quæ est à priori, facere solent certiorẽ, manifestatiorẽq; demõstratione à posterori; cedo, quo VII.

 jure,

jure, ac titulo? Demonstratio à priori est ex causis & universalioribus; demonstratio à posteriori ab effectis & minùs universalibus; at nonne effectus sunt notiores causis, cùm disquisitio causarum sequatur observationem effectuum? nonne particularia vel minùs universalia sunt notiora universalioribus; cùm hæc habeantur ex inductione illorum priùs cognitorum? Quæ demonstratio igitur est à posteriori notior est, sive procedit ex notioribus eâ, quæ est à priori, quocirca & certior est, seu procedit ex certioribus. Certitudo quippe est à majore seu evidentiore notitia. Neque dicas effectus quidem esse notiores nobis, & particularia similiter; at causas esse notiores naturâ, similiterque universalia, demonstrationes quippe habituri quærere solemus quid nobis, non quid naturæ notum sit: distinctio esto perquam lepida; at insisto, agaturne de demonstratione quam faciat natura, vel quam faciamus ipsi nos? Quasi verò adeò ad parandam nobis evidentem alicujus conclusionis notitiam juvet, ac promoveat nos, quòd illa sit nota naturæ, vel ut explicas, secundum naturam, si illa interea nobis vel quod ad nos spectat, sit obscura & inevidens. Eodem spectat alius quispiam loquendi modus ridiculus, quo propositio quædam dicitur per se nota non secundum nos. Quæso enim quibus seipsa specillis intueatur, aut quo genere notitiæ sit nota, sine ordine, & relatione ad noscentem? Quocirca non immeritò quispiam existimaverit, cùm omnis notitia (ac proinde demonstratio) quæ dicitur à priori, pendeat ac petatur ex ea, quæ haberi dicitur à posteriori, necessarium esse hanc semper haberi & evidentiorem, & certiorem illa, cùm juxta illud Aristoteleum, *propter quod unumquodque est tale, illud magis tale sit.* Ut taceam proinde posse fortassis opportuniùs transmutari vocubula, ut quæ est à posteriori, diceretur à priori; quæ à priori, à posteriori. Sed in hoc hærendum non est.

EX-

EXERCITATIO. VI.

Quòd nulla sit Scientia, & maximè Aristotelea.

NON est quod initio mirere, cur non videamur omnem Scientiam ex æquo esse impugnaturi. Primùm enim contendere posses cognitionem Mysteriorum Orthodoxæ Fidei appellari Scientiam debere, aut posse, cùm præsertim Apostolus dicat *Scire nos Christum crucifixum*, & cantet Ecclesia *scire nos Christum surrexisse à mortuis*, adeò proinde ut liceat quoque dicere, scire nos Deum esse trinum, corpus Dominicum extare in Eucharisticis speciebus, atque ita de cæteris; ut præteream dari Scientiam, quam vocant Sanctorum, & Theologiam Scholasticam inter Scientias vulgò numerari. Quamobrem principio statim & ab ipso usque titulo nullam Scientiam hujusmodi profitemur hic impugnari. Non est quippe Scientia Aristotelea, ut quæ conjunctam certitudi evidentiam non habeat, nec demonstratione, quæ est ex naturæ principiis, sed Fide sola, quæ est ex revelatione & authoritate divina nitatur. Hinc cùm vulgò non tam Scientia dicatur quàm Fides, & per ipsam non tam scire dicamur, quàm credere, poterat quidem per titulum intacta hic intelligi; ut cavilli tamen cessarent, visum est hæc paucâ præfari, attexereque & nostra facere hæc ipsa D. Augustini verba, *Ad cætera exercemur per fortasse; at cùm de rebus Fidei agitur, ibi est certè sine forte.* Deinde verò admittere posses appellandam Scientiam esse notitiam quandam experimentalem & rerum apparentium, ut cùm dicor scire me sedere, me nunc potiusquàm stare, interdiu potiusquam noctu, impransum potiusquàm saturum, domi potiusquam in foro. Itemque scire mel mihi potiùs videri dulce, quàm amarum, calidum ignem, potiusquàm frigidum, nivem albam, potiusquam nigram, lucidum Solem, potiusquàm obscurum. Ne igitur quispiam hic nobis facere invidiam conetur, quod perspectas adeò & illustres res pernegemus, & insequamur; idcircò præmonendum est ejusmodi Scientiæ genus à I.

nobis hic non impugnari. Atque hoc quidem etiam titulo exclusa poterat intelligi. Si satis constanter tueris Scientiam esse alicujus rei certam, evidentem & per necessariam causam, seu Demonstratione habitam notitiam; hac enim ratione illa experimentalis seu apparentium notitia nomine *Scientia* non veniret, Attamen verò quia cùm nos solam illam tuam Aristoteleam Scientiam inficiemur, tu tamen à Scholari usu ad vulgarem descendens usum, & unam Scientiam cum alia confundens, statim objicis, *Quid ergo si nulla sit Scientia, nescimus ignem esse calidum? nescimus lucere Solem in meridie?* & similia; ea propter adjiciendum fuit, quod genus Scientiæ hic insectaremur. Porrò ut discrimen utriusque, & instituti nostri ratio luculentiùs exemplo appareat, cùm de mellis dulcedine v. c. quæritur, respondo ego mihi quidem mel apparere dulce, quoties enim experior dulcedinem linguâ & palato sentio. Unde & si ex me quæras an sciam mel mihi apparere dulce, vel me experiri degustando dulcedinem mellis, respondebo scire, & hoc modo Scientiam hujusce rei haberi concedam. At verò tamen si quæras deinde an sciam mel esse ex natura sua, secundum se, & reverâ dulce, hoc est quod tum demùm nescire me fateor, quippe necessariam causam aut Demonstrationem non habens cur res ita se habeat, cùm argumenta potiùs multa suppetant, quibus suspicor mel non esse ex natura sua dulce potiusquàm amarum. qualecumque mihi propter meam dispositionem appareat, seu respectu mei se habeat. Hæc igitur est Scientia, quam impugnare agredimur, ut post eversam Demonstrationem, qua præsertim constare putatur, specialiùs jam ostensuri simus non posse nos scire, seu certò & evidenter nosse, ac infallibiliter, & tutò asserere cujusmodi res aliqua ex natura sua secundum se, & per causas intimas, necessarias, infallibilesque sit.

II Imprimis igitur cùm constet notitiam omnem, quæ in nobis est, vel sensum esse, vel manere à sensibus, ideò constare etiam videtur non posse aliquod de ulla re judicium ferre, nisi cui sensus ferat testimonium. Hinc est enim quod & jam antè vidimus ad sensum semper esse provocandum ut ad tribunal supremum, examenque ultimum juxta Aristotelem & notiùs videtur, quàm ut dici debeat, idcircò nos judicare Solem esse lucidum & sursum contendere, aquam esse frigidam, & fluere in declive, mel esse dulce, &

& aptum elaborati operâ; nivem esse candidam, & disgregativam visus; plantas humore nutriri, & tempore Verno florere, ac virescere; Animalia gigni, sentire, crescere, senescere, mori, aliaque similia, quod sensibus attestantibus rem ita esse comperiamus. Difficultatis ergo primum est an cùm judicium feratur de rebus prout illæ objiciuntur & apparent sensibus, res eædem eodem modo omnibus omnium sensibus appareant. Nam si nix v. c. omni omninò visui candida apparuerit, tum videri sanum poterit judicium, si pronuncietur, *Nix candida*; at si isti quidem candida, illi alterius coloris visa fuerit, quomodo sanum judicium feret qui absolutè pronunciârit nivem esse candidam? nonne enim poterit alterius esse coloris, si ut tibi candida, sic isti nigra, illi rubicunda, alij viridis appareat? Cæterùm ut liquidò constet varias variis objici rerum apparentias (sic enim quas Græci dicunt *Fantasias* liceat vertere, ac impostorum usurpare) seligemus tria capita illa, quæ in Metaphysicis lib 4. cap. 8. licet ordine immutato indicat Aristoteles; memorat enim antiquiores in opinionem hanc incidisse, quòd ejusdem rei fierent diversæ apparentiæ. Primò variis inter se Animalibus. Secundò variis etiam inter se hominibus. Tertiò uni etiam homini solitariè considerato. Quocirca ut hoc argumentum non nihil amplificemus, adeoque & à Pyrrhoneorum Methodo planè nos recedamus, arcendamus, arcenda principiò non sunt ab hujusmodi negotio animalia cætera, neque enim sunt hominibus solis facultates sentiendi concessæ, verùm perinde ac homines animalia vident, audiunt, olfaciunt, gustant, caloreque, frigore, cæterisque tangibilibus qualitatibus afficiuntur. Quin etiam ut vulgò admittitur,

Nos Aper auditu, Lynx visu, Simia gustu.
Vultur odoratu, praecellit Aranea tactu.

Audienda ergo quoque sunt circa objectorum sensibilum apparentias animalia cætera priusquam de illis feratur judicium. Siquidem ut succenseremus aliquibus abstèmiis de sapore vini judicantibus, eo quod tam multi alij homines non minùs gustu pollentes ad judicium non vocarenter; ita succensendum videtur omnibus etiam hominibus, si sibi solis credendum velint in ferendo judicio de rebus sensibilibus, non admissis suffragiis animalium reli-

reliquorum. Quid enim? si Senatorum paucorum judicium, quod ad omnes pertineat, ratum non habetur, judicium paucorum sentientium magis securum videbitur, cùm illud spectet ad omnia sententia. Certè ut neglecti illi Senatores Regiũ proferre diploma possunt, quo se æquè ac cæteros constitutos judices probent; ita cætera animalia sensitivas facultates, vel diploma possident, quibus peræquè ac nos disquirant & dijudicent, neque dicas animalia cætera minimè ratiocinari, præterquam quod enim suo loco secùs esse probabimus; sufficit jam quod illa reverà sensibilia objecta percipiant, quod salubria discernant à noxiis, quod bona eligant, mala respuant, &c. ut verè liceat dicere Animal judicium ferre de rebus sensibilibus si non rationale, saltem animale, si non intellectu, at saltem phantasiâ juxta scilicet apparentiam jucundi, ingrati, pulcri, deformis & similium, qua res illis objiciuntur: Examinemus igitur imitati Pyrrhonios an vero-simile sit objici eosdem illis omnibus earundem rerum apparentias.

Nemo est, opinor, qui neget animalia esse inter se temperamentorum diversissimorum. Sanè enim illud arguit primò tam varius ille, ac multiplex generationis animalium modus. Ecce enim alia ex coitu nascuntur, alia sine coitu. Et ex illis quidem aliqua oriuntur ex ejusdem generis animalibus, ut tauri; alia ex genere disparibus, ut muli. Item alia formata prodeunt, ut equi; alia prodire informia dicuntur, ut ursi; alia sensuum organa inpedita diu retinentia, ut canes. Rursus quædam bina eduntur, ut oves; nonnulla ex ovis proveniunt, ut aves; sunt quæ vivipara, & ovipara simul dicantur, ut viperæ. Ex his verò alia sunt ex igne, ut pyraustæ; alia ex aqua, aut vino corrupto, ut culices; alia ex terra ut vermes; alia ex cœno ut ranæ; alia ex plantis, ut erucæ; alia ex cineribus parentum, quales perhibentur Phœnices; alia ex animalibus vivis, ut pediculi; alia ex mortuis, ut ex tauris apes, ex equis vespæ, ex asinis scarabæi, ex tineis papiliones, &c. Secundò idem arguit cùm diversitas locorum in quibus degunt, quædam enim degunt perpetuò in igne, ut pyraustæ in fornacibus; quædam perpetuò in aëre, ut avis illa Paradisi dicta; quædam partim in aere, partim in terra, ut Cycni; quædam perpetuò in aqua, ut piscis; quædam partim in aqua, partim in terra, ut Crocodili; quædam perpe-

tuò

dam perpetuò ſub terra ut talpæ; quædam Cælum mutant ut hirundines, quædam in eiſdem regionibus morantur, ut paſſeres, &c. tùm maximè etiam diverſitas victus, alia enim veſcuntur herbis, alia granis, alia radicibus, alia lacte, alia ſanguine, alia, carne, alia diverſis, alia omnibus. Tertiò idipſum arguit & tanta partium diverſitas, támque diverſa conformatio, & tanta qualitatum varietas, & tanta ætatum inæqualitas, & Antipathiarum multiplicitas. Sed quid hæreo in re tam clara, cùm animalia eſſe inter ſe diverſorum prorſus temperamentorum videatur Sole clariùs? jam igitur cum adeò diverſa ſint in illis temperamenta, putas omnibus eaſdem res eodem modo apparere? Nonne ſi eidem homini temperamento tantillum vel ætate, vel morbo, vel caſu mutato quæ res antea erat ſapida & dulcis, nunc eadem inſipida & amara apparet, quæ antea alba aut viridis, nunc eadem flava; aut rubea, &c? Credibile omninò eſt, diverſis animalibus ob tam diverſa temperamenta unam, eandémque omnino rem non videri ejuſdem coloris, ſaporis, adjunctorúmque ſimilium. Certè ſi unus, idémque flatus prout in varias tibias inſpiratur tantam gravis & acuti ſoni varietatem ſubit; ſi idem imber prout à variis plantis ſugitur hîc fit rapa, illic braſſica, hîc pomus, illîc platanus, hîc ceraſum, illîc oliva: ſi idem cibus in Stomacho coctus prout variis partibus corporis affunditur, vertitur hîc quidem in carnem, illîc in os; hîc in venam, illîc in arteriam, hîc in nervum, illîc in cutim, &c. Quis credat unum idémque objectum, prout per ſuas, quas vocant ſpecies, in adeò diverſè affectis, tam diverſè temperamentorum animalium ſenſibus recipitur, non ſubire innumeras appparentiæ difficultates? nonne & vulgò id concedunt, *quidquid recipitur ad modum recipientis recipi?* Quomodo ergo fieri poteſt ut tam diverſa recipientia, ſpeciem unius ejuſdémque rei non diverſimodè accipiant, ac pro varietate complexionum, variè modificent, conforment, & quaſi tingant ac maculent?

Sed confirmari iſtud poteſt ex duplici capite, primò ex multiplici organorum differentia. Nam quod ſpectat ad oculos, ſi quæ nobis alba videntur, Icterici dicunt eſſe pallida, & qui hypoſphagma habent, ſanguinea; cur cùm animalium quædam albicantes habeant

oculos, alia pallidos, alia sanguinis speciem referentes, alia colores alios, non earundem rerum colores diverso modo percipient. Item si cùm nos diu defixos in Solem habuerimus oculos, demittamus postea in librum, qui characteres alij nigri, & fixi apparebunt, videbuntúrque nobis aurei, & vertigine quadam scintillantes, cur cùm aliquæ animantes fulgorem habeant in oculis, luménque versatile adeò ut etiam in tenebris viderint, non dicemus easdem res alio ipsis modo apparere, quàm aliis? Rursus si cùm ad lucernam tantillum æruginis, atramenti, sæpiæ, rerum-ve aliarum similium inspergitur, efficitur ut qui adsunt, nunc æris colorem habeant, nunc nigri, nunc alterius coloris appareant, cur cùm tam diversi humores insperguntur diversorum animalium oculis, non diversæ illis fient objectorum apparentiæ? Adhæc si res eadem & unicolor diversorum tamen colorum apparet prout per vitra diversimodè colorata speciebus suis trajicitur; cur idem illi non eveniet cùm transierit per oculos adeò diversè in membranis & humoribus coloratos, at vitrorum tamen instar diaphanos, priusquam species ad cry stallinum, vel tunicam retinam in qua fit visio perveniat? præterea si cùm oculum fricuerimus, aut distenderimus, res oblongæ, angustæ, aut alterius omninò figuræ, magnitudinis, numeri apparent, quàm relicto sibi oculo? cur cùm aliqua animalia pupillam obliquam & oblongam habeant, v. c. capræ, aut feles, non alio modo res videbunt, quàm quæ rotundam vel alterius conformationis habuerint? Insuper si specula prout concava, convexa, oblonga, aut alia ratione fiunt, res easdem magnas, exiles, aut distortas repræsentant, cur cùm animalium quædam habeant oculos protuberantes, depressos, in plano quasi jacentes, aut alio modo compositos, res eædem non appareant his majores, illis minores? &c. Quod spectat ad cæteros sensus idem prorsùs dicendum est. Nam si aliter excipimus sonum auribus apertis, aliter semiobstructis, cur cùm animalium quædam aures habeant patulas, quædam perangustas, non diversimodè excipient? Si Pituita prævalente aut frigefacti, aut alio modo affecti alios & alios experimur earundem rerum odores; cur non quoque experiri dicemus animalia, quæ narium aliqua phlegmate, alia sanguine, alia aliis humoribus prædominantibus affluunt? si cùm aridior est

est lingua præ febri, eandem rem judicamus esse alterius saporis, quàm cùm humore abundat; cur non eadem res diversi soporis apparebit esse diversis animalibus, cum nonnulla asperam, & siccam habeant linguam, nonnulla valde humidam? si prout calidi, aut frigidi sumus, pilosi aut glabri, callosi, aut delicati, &c. tangibiles qualitates nos diversimodè afficiunt, cur diversè quoque non afficient ipsa animalia, quæ diversarum sunt complexionum, & alia quidem glabra, alia pilosa, alia hirsuta, alia pennata, alia squammosa, alia testacea, &c. Secundò ex multiplici appetituum discrimine, siquidem hæc amant quæ illa oderunt, hæc prosequuntur quæ illa refugiunt, hæc jucunda habent quæ illa ingrata, hæc moventur iis, quæ illa non curant. An ne ergo eædem res possunt illis sub eisdem qualitatibus apparere? Quæso te cùm piscis ducat aquam marinam suavissimam, homo autem valde ingratam, ejusdem ne videatur saporis piscibus & hominibus? unguentum hominibus gratissimum est, intolerabile scarabæis; oleum nobis utile, vespas & apes interficit; turbida aqua nobis displicet, placet suibus & camelis. Quot animalia fago vescuntur? At si vel fagi ramo tacta fuerit vipera vertigine opprimitur, quemadmodum vespertilio si platani contigerit folia. Sic non fert gallum gallinaceum leo (ut vulgò dicunt) arietem elephas, camelum equus, tygris sonum timpani, quæ cætera tamen non exhorrent. Cicuta nobis venenum est, qua tamen coturnices & capræ pinguescunt. Sicque de aliis sexcentis. An igitur putas eandem rem tam variè diversa afficientem animalia eodem modo, seu sub eadem specie, aut qualitate illis apparere? Nonne si hoc esset, delectarentur eisdem omnia, omnia eadem aversarentur? Et cùm se res secùs habeat, nonne par est colligere varias variis fieri earundem rerum apparentias?

Ex his ergo efficitur, ut cùm eodem aliquo objectò sensibili proposito, quædam ex animalibus album, quædam viride, quædam dulce, quædam amarum, quædam utile, quædam noxium, aut sub alia simili varietate percipiant, asserere non liceat quale illud sit ex natura sua, & secundum se, sed ad summum liceat dicere quale illud cuique videatur, exempli gratia, si quæratur quod jam antè propositum fuerat, *sit-ne nix alba, an non?* respondere quidem possunt homines apparere sibi albam, an verò sit ejusmodi secundũ se & naturâ

suâ non videntur posse dicere, cum verò simile sit animalia cætera ob eas rationes, quæ allatæ sunt, videre nivem aliorum colorum. Sic quæstione proposita *sitne mel dulce, an amarum?* dicere ad summum licet, videri illud nobis dulce, sive respectu nostri tale esse: at verò tamen in se & absolutè tale esse pronunciare fas non est; si foret enim tale ex natura sua, tale appareret omnibus quotquot gustu pollent, ut equis, tauris, &c. atqui res longè secùs se habet. Similiter si quæratur, *sit-ne cicuta herba venenata, an non?* Statuere quidem poteris hominis respectu venenatam esse, coturnicis respectu non item: at facere illam absolutè aut venenatam, aut salutarem, vides ut non liceat. Si venenata enim est ex se, cur non in coturnicibus venenum quoque suum prodit? si salutaris, cur non salutem creat in hominibus? Certè quidquid tale est ex natura sua, tale omnibus apparet quotquot illud percipiunt. Ita nimirum in Ethicis Aristoteles ipse docet non esse jura, seu res justas, vel injustas à natura, quòd varietatem in variis regionibus subeant; at verò ignem urere, seu calidum esse ex natura sua, quòd & hîc, inquit, & apud Persas urat; præmittit verò rationem hanc, quia *quod*, inquit, *natura est, immobile est, & ubique eandem vim habet.* Dices ergo saltem de igne dicere licebit esse naturâ calidum: Respondeo id solùm afferri pro Aristotelico exemplo, & non quod tuear licere id nobis asserere. Sanè quidem calidum esse respectu nostri non imus inficias, ejusmodi enim illum experimur: At quis scit ex natura-ne sua talis sit, cùm respectu omnium animalium talis non appareat? Ecce enim multa gignuntur, degúntque in mediis flammis uti Galenus ipse testatur de visis in Cypri fornacibus, & Philo Iudæus de iis, quæ visuntur in Macedonia. Putas ergo ignem respectu illorum ita calidum & ardentem esse, ut respectu nostri est? Certè non magis videtur quàm aqua calida piscibus; neque enim illa ex igne emergunt ut refrigerentur; magisquàm pisces ex aqua ut possint incalescere. Prætereo tam multa esse, quæ nec calorem ignis timeant, nec virtute ejus solvantur. Dicis tu reperiri ignem in concavo Lunæ à quo tamen cælum contiguum nihil patiatur: Quæso autem quid hoc est, nisi igneni ex natura sua non esse dicendum potiùs calidum, quàm non calidum, sed respectu tamen

Lib. 5. Nicom. cap. 7.

Lib. de Gygant.

men horum ſubjectorum eſſe calidum, reſpectu illorum non eſſe. Sed hoc de igne obiter. Dices fortè Animalium tempera-menta vitiata eſſe, ac non ſtandum propterea illorum apprehenſioni, vel judicio. At quàm ridiculum effugium! ſunt enim illa prorſus ſana in ſuis quæque generibus, ac longè magis quàm homines: unde & potiùs vitiatum erit hominum temperamentum ea ratione, qua animalia non utuntur niſi naturalibus & connaturalibus alimentis, homines verò arte corruptis, aut adulteratis, ac ut plurimum etiam repugnantibus, ne dicam & nimiis, & citra naturalem neceſſitatem. Atque ad hoc quidem argumentum nihil reſpondit Ariſtoteles.

Verumtamen ut concedamus Animalia cætera arcenda ab opprehenſione, & judicio rerum, ac Homines proinde ſolos deligendos eſſe judices, quæſo te an propterea difficultatem explanatam putes? tanta certè eſt hominum ipſorum in apprehendendis, judicandiſque rebus diſcrepantia, ut ex hoc etiam capite incertitudo maximè augeatur. Prætereo radicem & cauſam videri diverſitatem temperamentorum; hæc enim primaria eſt cauſa cur organis ſenſuum objiciantur earundem rerum diverſæ fantaſiæ, eo modo quo circa animalia paulo antè philoſophabamur: Deinde eadem cauſa eſt cur mens adhærens apparentibus diverſimodè judicet de rebus, patiatúrque ſe ab illis duci, prout ſenſibus apparuerint. Nimirùm docent Phyſici ſequi animum corporis temperamentum, corpúſque ipſum proinde eſſe effigiem quandam animi. Prætereo quoque eſſe ſuperfluum probare diverſa eſſe temperamenta in hominibus, ſeu quia ita eſſe contingit, eſtque neceſſarium ex diverſis ſeminibus, alimentis, educatione, ætate, conſuetudine, poſitu cæli, & ſimilibus; ſeu quia propterea varia diſtinguntur complexionum genera; nam hi ſanguinei, illi melancholici, hi colerici, illi phlegmatici; itémque hi agiles, illi tardi, hi continentes, illi laſcivi, aut quidpiam aliud hujuſmodi complexione eſſe dicuntur, ſeu quia id arguit varius ille corporum habitus; quo hi ſunt magni, illi parvi, hi candidi, illi nigri, hi graciles, illi obeſi, hi cæſi, illi luſci, &c. ſeu quia miri quidem ſunt effectus, qui ad miram temperaturæ diverſitatem vulgò revocentur. Nam cur miniſter ille Alexandri Demophon ad Solem rigebat, æſtuabat ad umbram? cur Andron Argi- Sex. Emp.

III.

vus àdeò parùm erat sitibundus ut vel per deserta Lybiæ sine potu iter faceett? cur Anus illa Atrica triginta Cicutæ haustus sumebat impunè, & Rufinus ille Chalcidensis elleboro sumpto, nec vomebat, nec purgabatur, sed nutriebatur ut cibo communi? cur qui ex adverso Meroes habitant, & Hydaspis fluvij accolæ scorpios & serpentes sine noxa comedunt, & Psylli dicti à serpentibus demorsi minimè lædantur? cur Tiberius Imperator cernebat in tenebris, quod & nobili fœminæ contingere scimus eodem modo, quo Suetonius de Tiberio explicat? cur Cleon Danlius nunquam somniavit, ut neque somniavit unquam amicus ille meus Claudius Vicat Sabusianus, qui quos habebat libros Mathematicos testamento mihi donavit, cum tamen de somniis multa in vita disputârit, quippe qui summa cum laude, & Philosophiam & Theologiam in nostra Provincia docuerit. Cur hæc, inquam, & alia id genus quæ observare innumera licet, dicemus contingere nisi quod illi corpora, organáque temperata habeant secùs longè quàm cæteri? ut dicamus quod sit cõsequens, nonnè proinde evincitur varias variis fieri earundem rerum apparentias, variaque judicia? sed dicito radicem & causam hujus varietatis non esse hujusmodi, comminiscere quamcumque volueris, at sufficit nobis, quod effectibus succedẽtibus res ipsa planè cõficiatur,

Plut. lib. de oracu. Delf.

Ne verò putes te illicò in Philosophorum scholas ductum iri, in quibus sanè qnanta sit discrepantia judiciorum circa easdem res, nemo est qui nesciat; ducam te potiùs ad communem, familiarémque vitæ societatem, ut familiariùs intelligatur quid hac in re usu veniat. Ecce igitur ex hominibus qui vel in una civitate, aut familia sunt, hi vinum habent in diliciis, illi oderunt maximè; hi saccharum aut mel suave habent, illi prorsus aversantur; hi carnes aut pisces amant, illi gustare nullo modo possunt; hi butyro aut caseo valde delectantur, illi etiam animo linguuntur: hi rosarum aut liljorum recreantur odoribus, illi ipsos nullo modo ferunt; hi stridores gratos habent, ad quos illi contremiscunt: hi mulieres pulcerrimas ducunt, quas illi habent etiam monstrosas, sicqui de aliis sexcentis. Annè verò probabile est fieri diversis hominibus earumdem rerum easdem apparentias, cùm ecce de eisdem rebus adeò diversimodè judicent ac sentiant? scilicet putas vinum v. c. ejusdem videri saporis & vinoso & abstemio? carnes ejusdem suavitatis

vitatis & hiluoni isti, & illi qui mihi quondam fuit discipulus, cui carnis usus tota vita horrori fuit maximo? nonnè, si eædem res eodem modo afficerent omnes, omnes easdem æquè sectêrentur, aut æquè refugerent? Quî fieri siquidem potest, ut cùm ego exempli causâ rosarum odorem suavissimum habeam, non alius quoque suavissimum perinde haberet, si eodem quo ego modo illum perciperet? an si ego non magis aversei fœtorem cadaveris, quam ille odorem rosarum fidem mihi facturus es, eundem illi exhiberi rosarum odorem quem ego percipio? ferunt Spartanam olim quandam ad uxorem Deietari Berenicen accessisse. cúmque altera constitisset prope alteram, utramque statim avertisse vultum, hanc quia unguenti, illam quia butyri ferre odorem non poterat. Nonnè ergo necesse est ipsis unguenti & butyri diversas fuisse factas apparentias? Hînc consequenter minimè est mirum si tam diversa sint hominum studia, si, inquam, ut Pindarus ait, Plut. 2 contra col.

Hic velocis Equi gaudet honoribus.
Illè inter thalami vivit opes iners,
Est quem pontigradæ navis amor tenet:

Et ut Horatius illum imitatus,

Multos castra iuvant, & lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus.
Detestata, manèt sub Iove frigido
Venator teneræ conjugis immemor, &c.

Causa quippe eadem est, siquidem nulla esset ratio cur non omnes eadem sectarentur, si apparerent eadem omnibus. Videre est aliquos qui societatem hominum refugiant, eremósque incolant, alij sunt, qui degere præter cœtus hominum non possint. Credisnè ab istis eosdem pervideri in solitudine lepores, quibus illi alliciuntur: contrà ab illis in societate easdem veneres, quibus isti detinentur? Diogenes mavult prandere olus quàm assentari Regibus. Aristippus mavult uti Regibus, quàm ut se demittat ad prandendum olus. An utrique potest & Regij cultus, & vilissimi apparatus eadem faciès apparere? Duos affines novi, quorum alter impensè venatione delectatur, nullo modo Musica, alter impensè Musica, nullo modo venatione, illinè igitur Appollo cum eodem vultus decore ac isti, istinè Diana cum eisdem gratiis ac illi sese exhibet?

Videas

Videas hunc opibus inhiantem, magnificentiam floccifacere, illum studentem magnificentiæ pedibus opes proculcare; cur huic pecunias perinde ac illi, cur illi honores perinde ac isti prætiosos esse asseras?

IV. Et verò quæso quàm sit res futura illustrior si contemplatus fueris mirabilem varietatem morum, & institutorum, quæ diversis gentibus probantur & placent. Res quidem infinita est, sed ut aliqua tamen seligamus, nihil attingo de iis quæ ad Religionem spectant. Præter nostram enim, quæ sola est vera, notum satis supérque est, quanta fuerit olim, quantaque etiam adhuc sit & opinionum varietas circa existentiam, naturam, unitatem, cognitionem, providentiam, beatitatem cæteràque adjuncta Numinis, & cultuum diversitas in Numine adorando, precando, provocando, placando, &c. quæ & perspecta pridem evasere & dilucidiùs explicare videretur fortè absonum. Istis igitur omissis v. c. circa matrimonia, cum apud plures liceat cœlibem vitam ducere, non licet tamen apud alios, unde & Lycurgus infamiæ notam incussit iis, qui certo tempore ætatis matrimonium non contraherent. Apud multos licet unicam ducere uxorem, apud alios verò plures, ut & nunc toto Oriente, & olim apud Thraces, quibus licebat ducere ad usque triginta. Non solent apud nos parentes filias suas collocare nisi pretium numerando; contrà non solent apud Cinnenses nisi pretium accipiendo, Æthiopes deligunt uxores quàm maximè possunt & nigras, & simias; Persæ verò quàm maximè possunt & candidas & nasi incurvi. Sunt qui perpetuo ac insolubili nexu retineant uxores; at sunt qui repudient, ut olim Iudæi; sunt qui permutent ut olim Massagetæ, apud quos adulteria perhibentur fuisse probata; sunt qui commodent ut olim Lacedemonii; quod & Cato etiam Uticensis imitatus est, cùm uxorem suam commodavit petenti Hortensio; sunt qui divendant, ac emant ut olim Assyrij, qui & virgines conjugio maturas venum proponebant ut armenta in Nundinis. Lydiis olim moris erat ut mulieres priusquam maritis concumberent corpore prostituentur, deinceps vero continentes forent, quod etiam hodie apud Calecutum in usu esse memorant. Scribit Ptolemæus Orientales olim solitos propalam & non in occulto

Plut. in Lyc.

Ælian.

Hist. Cinn.

ut in Lyc. in Cat. min.

Ælian. idem & Herod. in clion. lib. 2. quadr. cap. 12.

occulto congredi, testatúrque ut illi masculam venerem odissent, ita ipsam Europeis fuisse probatam neque vitio habitam. Docet idem cavendum Astrologo ne contra mores aut leges Italo decernat sororis matrimonium, cùm hoc apud Ægyptios, aut matris cùm hoc apud Persas fas sit. Apud Thraces ut aliæ res, ita uxores defuncti hæreditate acquirebantur. Apud Zanthios non à Patribus, sed à matribus cognomen deducebatur. &c. Circa funera alij mortuos domi servant, ut olim Ægyptij, alij Terræ committunt ut jam bona pars; alij cremant, qui mos plurimùm olim invaluit, alij pellibus insutos suspendunt ex arboribus, qui perhibetur mos fuisse Colchorum, alij in stagna projiciunt, ut de Pœonibus memorant, Laërtius in Pyrrh. &c. *Magorum mors est*, inquit Cicero, *non humare corpora suorum, nisi à feris sint antea laniata.* Idem docet in Hircania alere quemque, & parare pro sua facultate canes à quibus lanietur, *eamque*, inquit, *optimam illi esse censent sepulturam*; ut nihil dicam de Massagetis, qui parentum corpora vorabant existimantes nullam esse sepulturam honorabiliorem. Quid dicam cùm fletus sit res adeò vulgaris, ut etiam apud aliquos conducantur, qui defunctos lugeant; attamen id moris olim fuisse & apud Locrenses & in Coo Insula ut cum lætitia mortui efferrentur, agitareturque convivium. Quid referam item cùm fuga mortis videatur esse adeò seu communis seu naturalis, Ceos tamen olim cùm sentirent se ad extremum senium pervenisse solitos sese invitare tanquam ad solemne seu convivium, seu sacrificium, ac tum coronatos cicutam bibere; legem item fuisse Sardoam ut filij parentes senio confectos interimerent, quemadmodum & Berbiciæ omnes septuagesimum annum egressos interficiebant, viros quidem mactando, mulieres vero strangulando. Quid memorem apud Indos solitas uxores conjugum rogos conscendere? Quid Hispanos cum Principe aut Imperatore mori, quod etiamnum fieri à Tartaris perhibetur? cætera quid persequar? apud Tamoscythas lex erat in Dianæ sacris jugulare hospites, apud Græcos qui confugerent ad sacra incolumes esse; Appolloniatæ ad legis Lacædemoniorum regulam peregrinos urbe expellebant; Epidaurij verò potestatem omnibus in suam urbem migrandi, incolendíque faciebant. Apud Græcos

lib. 4. c. 15.
Ælian.
Plut. in strat. mul.
Cic. in Tusc.
Ælian.
1. Tuscul.
Herod. lib. 1.
Cicer.
Plut. in sect.

nobilissimus in mensa locus est primus; apud Persas medius, apud Heracliotas primus medij tecti; apud Romanos ultimus. Indecorum apud nos est sedere coram viro Principe; apud Cinnenses sedendum est, cùm indecorum sit stare. Nobis ore esse revelato honestum ducitur, at Africæ populi *Azanagi* dicti contegunt os, ut partem pudendam. Quanquam quid in his immoror? cùm si volueris singula paulò subtiliùs exquirere inventurus sis nihil in una Regione turpe, vel injustum censeri, quod & honestum & justum non censeatur in alia; nihil in hac prohibitum, quod in illa non sit observatum. Favet huic loco quod egregiè Cornelius Nepos præfatur lib. de vita excellent. Imperat. aliqua enim collaudaturus in Græcis Principibus, quæ improbata fuissent in Romanis, ut callere Musicen & saltare, quæ commendantur in Epaminonda, aliaque similia, haud absore censet qui hæc improbent. *Sed hi erunt ferè*, inquit, *qui expertes literarum Græcarum nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat putabunt. Hi si didicerunt non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia Majorum institutis judicari, non admirabuntur nos in Græcorum virtutibus exponendis mores eorem sequutos. Neque enim Cimoni fuit turpe Atheniensium summo viro sororem germanam habere in matrimonio, quippe cum cives ejus uterentur eodem instituto; at id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia ducitur adolescentulis quàm plurimos habere amatores; nulla Lacedemoni tamen est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat mercede conducta; magnis in laudibus tota ferè fuit Græcia victorem Olympiæ citari, scenam verò prodire, & populo esse spectaculo nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini; quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota ponuntur. Contra ea pluraque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur: Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium; aut cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? quod multò fit aliter in Græcia: nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum; neque sedet nisi in interiore parte ædium, quæ gynæcomtis appellatur, quò nemo accedit nisi propinqua cognatione conjunctus.* Hactenus ille. Sed hactenus de moribus, institutísque variis, quorum sive honestatem, sive æquitatem aliunde

esse

esse quàm à natura, & ex tanta varietate constat, & si quispiam scrupulus supersit, eximetur alibi. Revertamur ad sensibilia.

Cùm itaque de eisdem rebus, quæ primùm sensu percipiuntam diversa sint hominum diversorum judicia, quid aliud potest colligi, quam fas quidem cuique esse quale sibi aliquid videatur asserere; at non licere tamen dicere quale illud sit ex sua natura; sanè enim si tale esset ex natura sua, quale aliquibus apparet, profectò tale etiam appareret cæteris. Dices quidem temperamentum paucorum hominum vitiatum non valere ad excipiendum adversus tam multos alios, qui temperamento sunt probè affecto. Esto enim quispiam verbi causâ febre laborans cui vinum amarum, & ingratum sit, an cùm hoc pendeat solummodò ex alteratione gustus ipsius dicendum propterea est vinum mutasse suam qualitatem? ac ne citentur abstemij, gustus est in in illis qualis in febricitantibus, alteratus scilicet ab ortu, adeò ut propter paucos abstemios vinum nihilominus dulce & jucundum naturâ suâ dicendum sit. Attamen primò qualecumque sit, aut concipiatur temperamentum, illud tamen semper existit intra latitudinem humani temperamenti, semperque humanum est. Quare & causa semper est ut ut res humano modo appareant. Ecquis porrò certus esse possit an constitutio quam vitiatam dicis, minùs veram apparentiam faciat, quam ea quæ ligitima & proba apud te habetur? Ut enim quidam mente alienati quædam clariùs prospiciunt, quam mentis bene compotes; ita quorum temperies à constitutione communi recessit, res fortassis verius ac meliùs percipiunt quàm cæteri. Sit quispiam temperamento ut tu vis non alterato, is verbi causâ frigiditatem alicujus loci non sentiet, sentiet verò qui exierit ex balneo, aut thermis, cui cutis scilicet laxata & temperamentum commotum totum, atque alteratum; uter quæso veriùs judicabit de qualitate aëris? ille sub dio pernoctans qualitatem illam malignam non sentiet, quæ Sole occidente impressa manet aëri, sentiet alius qui ægrotabit. Nonne ergo hic aëris qualitatem meliùs percipiet? Quid quod multi ægrotantes acutiùs audiunt, quàm cæteri? sunt & qui naribus semi obstructis statim fumum aut vaporem in aëre percipient?

percipient, at qui bene erunt constituti & purum & defœcatum credent esse aërem. Memorare hîc juvat quod aliàs summopere admiratus sum. Unus est ex amicis meis ἐξόφθαλμος oculis valde prominentibus, admovendum huic valde est objectum, ut videre valeat. Credebam ipsum longè abesse ut de luce & coloribus quæ visus objecta sunt judicare probè posset ob alteratam, aut abhorrentem à constitutione communi conformationem oculi. Ecce vero aliquando sub serum valde crepusculum allata est epistola qua aperta ego, qui visu satis bono prædítus sum discernere vix poteram alba ne prorsus an lineis magis exarata esset papyrus; ille vero incunctanter (túmque ego obstupui) totam pellegit epistolam, neque persuadere potuit quin me luderet, donec allatâ candelâ rem sic se habere probavi, ac rursum proposito libro quem legeret expertus sum. Quæso te ergo an illius an mea constitutio veriorem tum fecerit objecti apparentiam; at ego video clariùs in meridie; sed ille clarius in crepusculo. Iam sumus igitur pares, nisi me ille etiam superat, qui etiam in meridie videbit idem, quod ego objectum si admotum propius fuerit, ego sub sero crepusculo nec admotum, nec remotum videre prorsus valeam. Deinde quod soleat præsertim exemplum gustus objici, nonne imprimis necessaria est quædam in gustu alteratio, ut suum bene objectum percipiat. Finge enim quempiam bene constitutum, ac in eo scilicet statu, in quo non longe ab epulis nec famescat, nec sitiat; is ingratum sane habebit & cibum & potum, & quæ antea fuissent dulcia tunc insuavia esse videbuntur. At finge alium cui stomachus fame, vel siti exardescat, is tum demum legitimos cibi ac potus sapores percipiet; & ecce tamen prior habebat compositum gustus organum, hic verò prorsus alteratum. Dices hanc arefactionem legitimam esse dispositionem organi? Esto, at quæ igitur est in febre arefactio optima erit ad percipiendos sapores dispositio? Et certe ut vinum in febri redditur ingratum, ita aqua potus naturalis redditur suavissima. Quamobrem ergo si tunc vere de sapore aquæ judicatur, non judicetur etiam vere de sapore vini? an non si ægra complexio reddit sapidum, quod sana insipidum facit, & contrà hæc sapidum facit, quod illa insipidum. An non, inquam, vices ita permutantur vt uni potius statui quàm alteri credendum non

sit

sit circa rei veritatem? Dicere enim credendum potiùs statui sanitatis esse videtur improbabile, siquidem statui ægritudinis æquè suum competit jus ad proprias apparentias, ac illi statui ad suas. Celebratur ecce miles qui sub Carolo VIII. profectus est in Italiam, is natura abstemius ubi in febrim incidit, vinum habuit suavissimum, unde & optasse fertur à febre nunquam liberari, ut perpetuò eandem in vino suavitatem experiretur. Quæso uter status in illo dicetur fuisse appositus ut de sapore vini rectè judicaret? Dices hoc esse adversum me, qui mox dicebam vinum in febri conveniente sapore gustari cùm haberetur insipidum. Atqui est potiùs adversum te, qui existimas unicum sanitatis statum esse tribunal, quo de vero vini sapore judicetur. Ego autem existimo vinum secundum se non istius potiùs quam illius esse saporis, sed varietatem sortiri à varietate complexionum, seu statuum. Sanè verò & cùm idem vinum non omnibus sanis ejusdem saporis appareat, ego enim verbi causâ, qui Dei gratiâ rectè sanus sum, non eandem quam tu, qui etiam es sanus suavitatem in vino percipio. Tu dicis affectum una qualitate, ego verò alia; tu insipidum judicas si tantillum aquæ sit permistum, ego tum habeo sapidissimum cum aquæ multum infusum est, utri ex duobus igitur credendum? Quid si verum sit, quod Medici docent consistere sanitatem in indivisibili, adeò ut vix ullus sit, qui exquisitè perfectam sanitatem possideat, ac proinde vix etiam ullus, qui non aliquo modo ægrotet; nonne nefas erit reperire beatum illum judicem, qui illibatum de sapore vini ferre judicium valeat. Porrò quia objecturus eram hunc abstemium æquè esse sanum, ac illum merobibum, præoccurristi objiciens talem ipsi à natura inditam constitutionem, qualis à febre est alteri; at quænam ista est præoccupatio? abstemius ille nec æstuat, nec riget ut febricitans? perfectè valet corpore, nam neque dolorem, neque perturbationem sentit, robustus est, membra omnia disposita optimè habet ac obit pulcrè functiones omnes, ut si quispiam alius. Quamobrem ergo constitutionem præter naturam sortitus est? at gustum saltem depravatum habet? quomodo verò depravatum habet? nonne ut tu alioqui sanus de sapore panis, carnis, ovi, piscis, mellis & similium judicas, sic ille? Quare ergo circa cætera tam bene gustus

affectus erit, circa vinum solummodò depravatum censebitur? an non pravo verbi causâ aliquo humore vitiatus omnia perperam deberet gustare? sed ut iste abstemius dulcissimum habet sacharum, nonne ille merobibus gustare sacharum non potest? aut igitur dicito illum quem exquisitè judicare de vini sapore putas habere gustum depravatum, siquidem sachari saporem haud perfectè dijudicat; aut dicito abstemium non habere gustum depravatum, quantumcunque eundem, quem alius in vino saporem non sentiat.

Adjicis paucorum judicium minimè obstare quin aliquid sit tale dicendum ex natura sua, quale pluribus apparet. At primum prætereo te id gratis assumere, ut quidpiam tale pluribus videatur; siquidem vel omnes omninò pervidisti homines, ut suffragiis omnium exauditis à qua parte plures stent pronunciare valeas; nec quidquid sit de istis in quibus versaris Regionibus, certus tamen es extent-ne fortè Regiones, in quibus ob specialem Cæli, soli, corporum-ve temperiem plures ex incolis exhorrescant v. c. vinum, uti sunt in quibus plures à serpentibus sine periculo demordentur, cùm apud nos tamen contrarium eveniat. Deinde, esto, noveris plures qui vinum dulce, quàm qui alterius saporis hebeant, propterea-ne illos judices natura constituit, à quibus non sit provocandum! Est-ne illis, inquam, pia Mater, cæteris injusta noverca? plures pari modo videris ex hominibus, qui staturam quinque pedum e. c. sortiantur: Dices igitur hanc solam esse naturalem hominum altitudinem? cæteros ergo qui suprà emergent vel infrà consistent monstra esse dices, neque magnitudinem habere secundum naturam? Quod si istud non dixeris, cur censeas gustum illorum, qui vini dulcedinem sentiunt esse secundum naturam; cæterorum verò paucorum, qui vinum vel insipidum vel amarum gustent esse præter, vel contra naturam? an non ut ex copia vel qualitate materiæ, itémque ex virtute causæ, circumstantiisque temporis, conceptaculi & similium pendet ut corpus assequatur non aliam magnitudinem; ita ut hoc temperamentum & consequenter hanc conformationem & texturam linguæ, aut palati, & non aliam? Quare ergo si cùm non omnes sint ejusdem intermediæ magnitudinis, media tamen illa magnitudo non est naturæ regula, quare inquam, cùm

cùm non omnes sint eodem sensu gustus præditi, gustus illorum plurium, qui in vino dulcedinem sentiunt erit examen prorsus naturale? loquantur illi de seipsis, déque ea quam sibi fieri contingit apparentia; cæteris enim nec gustus ademptus nec apparentia propria; at illi numero vincunt. Quid inde? exinde solùm evincitur ut plures reperiantur linguâ & palato hac ratione temperatis, quàm illa; propterea-ne verò sequitur, ut quæ qualitas huic temperei est accommodata sit potiùs germana & congenea rei, quàm alia? Dici sanè ad summum potest hanc fieri apparentiam præ cæteris generaliorem; quod autem vera sola sit & naturæ rei conformis dicendum profectò non est. Si cæteri quidem essent indispositi, ac minimè sani, foret aliqua probabilitas; at ecce abstemij quoque ut jam diximus optima dispositione ac sanitate etiam circa gustum possunt esse præditi. Quid quod videmus eos, qui vino intemperantiùs dediti sunt & sanitati facere jacturam, & gustum quod attinet non æquè circa exellentiam vini judicare ac cæteros, qui vinum bibunt moderatius. Adjici posset non ut lite dirimenda numerantur Senatorem voces, ita faciendum ubi de judicio naturalis rei agitur, illîc enim modus est præscriptus ex humana institutione, hîc nullus est à natura. Quamquam ut contingit sæpe in Senatu pauciores æquius sentire, quàm plures, quòd plures vel malitia vel ignorantia laborare possint. Ita potest contingere ut in ferenda sententia de re naturali pauciores sanius judicent, quàm plures, quòd isti magis temperiem gustus naturalem alteraverint; ecquis verò non fateatur magnam fieri hanc alterationem in tanta victus perversitate? quotusquisque enim non assuescit cibis minimè naturalibus seu quales natura producit? aut quotusquisque sic assuetus non alio modo judicat de sapore rei merè naturalis, quàm is, qui merè naturali semper usus fuerit? istud, inquam, adjici posset, ac abstemium præterea uti potione merè naturali, ac tanto minus inde habere gustum depravatum (certè & circa varietatem ac qualitates aquarum exquisitius longè judicat quàm alius; imò comparatione facta ad morobibum, subtilius longè quàm iste de variis vinorum qualitatibus) at juvat hoc solum postremò urgere, demus plures esse qui gustu & temperatione ad judicium ferendum de qualitate naturali accommodatiore polleant.

Qui-

Quibuſ-nam tamen ex pluribus iſtis credendum eſſe cenſebimus? Quippe non omnes qui vinum probant, ſeu ſi velis dulce experiuntur in qualitate conveniunt. Primum enim aliqui magis probant vinum purum, alij magis dilutum; rurſus alij malunt album, alij rubeum, alij nigrum; itémque alij recens, alij vetus, &c. Hinc quod vinum idémque ſpectat videbis hunc avide ſorbere, illum corrugando frontem, alium caput motando, quartum verò etiam nauſeando. Hic ſaporem deprehendet alicujus generis uvarum, ille alicujus herbæ, alius ipſius dolij; hic dulce quidem judicabit, at genere uno dulcedinis, ille autem alio. Vides igitur in tanta judiciorum diſcrepantia non licere aſſerere quæ qualitas vino naturalis, quis ſapor germanus ſit. Porrò etiam quamvis & ego & tu, & cæteri plures videremur, aut deceremur eundem ſaporem experiri, quis certus eſſet an propterea inter noſmet conveniremus? Dicam ego ſentire ne dulcedinem qualis eſt mellis, idem dicito & tu? at quomodo ſcire poſſumus eandem fieri in utroque mellei ſaporis apparentiam? veroſimile enim eſt ut complexione diverſi ſumus, ita nobis mel ſub diverſis apparere ſaporibus. Neque obeſt quod quem tu ſaporem ſentis & probes, & dulcem habeas, atque ego ſimiliter; quippe & multa ſunt genera ſaporum quos guſtus probet, & multæ ſpecies dulcedinis, quibus guſtus delectetur. Unde licet utriuſque guſtatus dicatur ſemper melleus id continet non quòd unus idémque ſit, aut quod unus alteri conformis, ſed quod uterque ſit ejuſdem rei, videlicet mellis cujus ſapor dulcis ſemper nominetur, quicunque tandem ille ſit ex quo etiam colligitur quid dici poſſit ſi objiciatur nivem v. c. ſine controverſia apparere albam omnibus hominibus, ſimiliterque ignem calidum, &c. nam convenerunt quidem homines ut colorem nivis albedinem dicerent, & quæcunque res eſſet eodem illo niveo colore perfuſa, alba diceretur: at quis ſcit an ego rubeam, alius viridem videat? non dico quidem videre me ejuſdem coloris quo roſam, nec alium ejuſdem quo herbam; ſed hoc dico vices eſſe poſſe permutatas ut quem ego v. c. video colorem in roſa, tu in nive videas; quem tu in roſa ego in nive. Neque enim refert quod uterque colorem nivis vocemus albedinem, colorem roſæ rubedinem. Videlicet color nivis talis dicitur quicumque tandem ille ſit,

sit, & rosæ color similiter; sed hoc non obstat quin color nivis apparere mihi possit, qualis tibi videtur rosæ, & contra. Nam licet mihi nix videatur rubea, abhuc tamen vocito albam quòd vulgo omnes in eo consentiant ut color niveus albedo dicatur, & licet rosa videatur alba, vocito tamen rubeam, quod color ille roseus rubor vulgò nominetur: idémque facere tu potes quamvis tibi flava nix, viridis rosa appareat. Necessarium quippe est ut in societate de nuncupatione constet qua res eadem significetur, cum exhibere tamen possit diversas apparentias sub eadem nuncupatione, uti & de sapore mellis paulò antè dictum est, quem varium apparere constat etsi dulcedo omnibus dicatur. Et certè mirabile esset si unum, idemque objectum, quod cæteros attinet sensus, multiforme adeò appareret propter multiformes organorum differentias, unum idémque objectum visus, putà color nivis in tanta visuum varietate seu discrepantia oculorum appareret uniusmodi. Utcunque sit ego certé de meo solum visu respondere possum & concipere qualem is mihi nivem exhibeat, tuque de tuo similiter. Neuter verò quia alterutrius non possumus usurpare visum, non possumus etiam consequenter asserere eandem sub eadem apparentia utrique nostrum exhiberi; non si tu Delphicus Appollo, ego Pythius exstitero. Quomòdo enim, per Deum immortalem! illud tandem experiri, aut rescire liceat?

Jam ut ex tanta hominum diversitate emergamu, concedamus etiam ultrò, & fingamus unum aliquem hominem, qui temperamenti sit exquisitissimi, & accommodatissimi omnium, ad qualitates rerum veras, naturalésque percipiendas; putas-ne res erit propterea confecta? certé & in hoc uno tanta erit circa unam eandémque rem judiciorum diversitas, ut vel ex hoc uno capite incertissimum evadat cujusmodi res aliqua sit habenda secùndum naturam. Ac diversitas quidem illa partim ex ipso homine, partim verò ex rebus ipsis exoriatur necesse est. Nam imprimis quod ad ipsum hominem attinet, bifariam primò ex variis sensibus, partibusque corporis, siquidem pictam tabulam judicabit visu inæqualem, at digitorum attactu planam; de unguento judicans olfactu pronunciabit gratissimum, gustu nihil dicet esse insuavius. Euphorbium oculis admoveat, molestum habebit, contrà si aliis par-

tibus. Oleum allevans esse dicet si summam cutim consideret, si pulmonem exasperarit; idem sentiet de aqua pluvia, quæ ut oculis utilis, sic pulmoni est & arteriæ noxia. Sic torpedinem marinam censebit torporem creare, si extremis partibus corporis apponat, secùs autem si cæteris. Secundò ex variis habitibus & prædispositionibus in eadem parte aut facultate, nam si vel ipsas variarum ætatum affectiones consideres, quàm multa puer judicabit dulcia, & delectabilia, quæ viro facto nauseam creabunt, seni erunt etiam horrori? Videlicet cuique ætati sui & cibi & ludi & exercitationes placent, quibus permutatis nihil esse possit injucundius. Sic etiam quæ res clara, sonora, odorata, temperata iuveni videbitur, apparebit seni obscura, inexaudita, inodora, frigida nimiùm vel calida.* Sed ut attingamus quæ contingere breviore tempore possunt, nonne quem cibum judicabit suavem existens famelicus, eundem factus satur habebit ingratum? Et si caricis aut palmulis parùm antè esitatis vinum biberit, nonne illud acidum censebit? contrà verò esitatis nucibus, aut ciceribus? pari modo aliquid amans, nihil existimabit pulcrius; idem odio prosequens, nihil credet esse deformius, Sic constitutus in gaudio illud habebit jucundissimum, quo in mœrore constitutus nihil ducet importunius, eadem ratione prout vel motus, vel quietus fuerit, diversum feret judicium de ejusdem rei motu, vel quiete, atque ita de cæteris. Deinde quod res ipsas quoque attinet dupliciter, primò ex variis earum in seipsis affectionibus; quippe imprimis nulla est res non constans ex variis Elementis & seminibus, ex quibus aliqua nunc, alia vero aliàs prædominari existimet. Sic quamobrem æs liquefactum constare non judicet præsertim ex humido, idem frigefactum præsertim ex sicco? sic cur allij calorem sentiens non ibi ignem præsertim concipiat, deinde verò præsertim aquam, tantum humoris considerans? Rursùs verò nulla res est, quæ non patiatur varias alterationes in dies, quæque non alia, aliáque appareat nascens, adolescens, consistens, senescens, desinens. Quomodo ergo non varia erunt ipsius judicia circa substantiam, colorem, saporem, aliáque similia, quæ in rebus quotidie variantur? adhæc una, eadémque res, una sui parte nigra est, alia candida, una dulcis, alia amara, una salubris, alia noxia, quæ & alia impromptu est observare præsertim in Plantis.

Plantis. An non ergo necesse est ut de eadem re variè judicetur? præterea una eadémque res, non una eadémque apparet comminuta & integra, sic argentum quod in massa album est, in ramentis apparet nigrum; ut contrà nigrum caprinum cornu in ramentis albicat. Sic Tænereus lapis integer est flavus, qui nigrescit in particulis, quemadmodum ut nihil nive videtur candidius, ubi tamen solvitur in aquam alterius longè coloris est. Sic arenæ separatæ asperæ apparent, compositæ verò mollitiem ac lævorem præ se ferunt. Poteritne ergo ille semper, de una eadémque re uniforme judicium ferre? secundò ex variis eorumdem ad extrema relationibus. Etenim unam eandémque rem comparatam cum majoribus parvam judicabit, cum minoribus verò magnam, ut si eundem hominem mediocris staturæ modò comparet cum pygmæo, modo cum gygante, ut si Parisios nunc cum Namethodoro nunc cum Quinsæo conferat; similiter rem unam eandémque cum frigidioribus collatam, judicabit calidam, subinde verò frigidam habebit si cum calidioribus comparet. Pari modo habebit dulcem si referat ad magis amara, amaram si ad mage dulcia. Atque ex hoc capite est, quod cùm aqua ex se videatur res omnium pretiosissima, comparata tamen cum auro, gemmisque rarioribus existentibus vilissimum quid apparet, quemadmodum cùm nihil in Mundo videatur Sole admiralibus; is tamen collatus Cometæ infrequentiùs contingenti non tantum creat admirationis. Hìnc etiam est, ut cùm mores cæterarum gentium plurimi non videantur ex se improbandi, collati tamen cum iis, qui nobis familiares sunt ipsissimam sapere barbariem censentur. Porrò non est hìc prætermittenda mirabilis illa judiciorum varietas, quæ sequitur varias unius, ejusdémque rei quoad locum habitudines. Ille enim eandem rem procul constitutam judicabit parvam, rotundam, compactam; propé autem magnam, quadratam, solutam; sic eandem rem intra aquam judicabit majorem, & propriorem, quam constitutam in aëre. Præterea verò si quidpiam videat in loco illustri, alterius omninò coloris esse judicabit, quàm si videat in umbroso. Cur verò non existimet partem alicujus rei illustratam radiis Solis alio colore affectam, quàm quæ à radiis non attingetur. Consideret vesperi nubes, quas ex radiis Solis repercussis judica-

bit rubeas, easdem enim statim post si contueatur sola luce destitutas, aliud feret judicium. Quid dicam de Iride, qua affici nubem judicabit, si in certo loco constiterit, non judicabit si in quopiam alio? Quid item de columbæ collo, quod fuscum aliàs judicaris; ad Solem tamen facilè æstimabit variorum. colorum? Verùm res infinita est.

An-non vides igitur fore ut ille etiam videri Mortalium solertissimum tanta judiciorum varietate distrahatur, ut pronunciare non valeat cujusmodi res aliqua secundum naturam sit? At fingito quidem illum & corpore sanissimum, & ingenio acutissimum; adhuc tamen velit nolit, iis constat in corpore partibus, quæ eandem rem sibi diversimodè exhibeant, tamen esse non poterit sine variis habitibus, ac saltem ratione ætatum, qui rem eandem variè repræsentent. Quid pronunciabit igitur de re diversis modis repræsentata? Quî poterit dijudicare quod talis potiusquam alia sit? Nonne poterit dicere ad summum videri sibi aquam pluviam e. c. salutarem si referatur ad oculos, noxiam verò si ad pulmones; at secundum se non videri salutarem potiusquàm noxiam, noxiam potiusquam salutarem; cùm si foret ex se salutaris, ubique prodesset? si noxia ex se, ubique noceret. Nonne item dicere ad summum panem spelaceum v. c. apparere sibi suavem si comedat famelicus, insuavem si satur: absque eo quod possit absolutè & secundum se dicere suavem dumtaxat vel insuavem? Ex quo proinde sequitur, ut quas affectiones seu proprietates rerum dicimus, non-tam videantur illis esse à natura insitæ, quàm exteriùs ex ipsa ad nos applicatione attributæ. Ut verò etiam concedamus beatum illum hominem toto decursu ætatis perfectissimas retinere facultates, nec mutationes illas experiri, quas natura fecit necessarias: Adhuc tamen velit, nolit, res ipsæ, quas considerabit, innumeras mutationes & alterationes patiunntur, adeo ut saltem successivè diversimodè affectus observaturus sit adhuc & ipsas nunquam observabit nisi cum relatione ad aliquid, adeò ut si ad unum solùm referat, fallatur, si ad multa, variè sentiat. Ecquid ergo dicet de rebus nisi quod in hoc quidem statu tales sibi appareant, & in alio aliæ, at non liquere cujusmodi tandem sint habendæ secundùm naturam? Nonne proin-

de

de dicet ad summum videri sibi argentum e. c. in massa album, in ramentis nigrum; at ex se non videri potiùs tale esse quàm aliud, quia si foret album ex natura sua tale ubicunque & quomodocunque esset, appareret, & si nigrum, similiter? Quod idem dicendum de aqua, quæ si foret ex natura sua ejus cujus videtur coloris, ejusdem etiam appareret in nive, aut spuma, non candida sæpe observatur. Nonne item dicet Terram magnam sibi videri si comparetur ad pulicem, parvam si ad Firmamentum; at ex se non videri potius magnam haberi debere quàm parvam, quia si foret magna ex se, talis esset respectu omnium, quæ cum ipsa compararentur, similiterque si parva, quemadmodum nubes nigricans non est potius dicenda, quàm rubea si spectetur secundum se, cùm si esset nigra ex se, talis appareret quoque exposita Solis radiis, & si esset ex se rubea, talis quoque appareret radiis Solis destituta. Dices, quidem posse hunc hominem qua erit præditus solertia discernere quænam sit vera ex diversis apparentiis: quomodo id discernet? certè aliqua apparentia; quanam verò, simili ne sicut ista similem probabit, sic contraria sui similem, an dissimili? at hæc semper probationem feret adversus dissimilem. Id experiamur vel in ipsa aqua, re familiarissima. Si lenè fluat per canalem, sui coloris visitur, decidat eadem per præceps, apparet esse candidi: utra-nam est apparentia vera? priorem dices quia post causam aqua redit ab suum colorem fluendo per planitiem; at cur non dicam posteriorem; cùm si occurrat rursùs præcipitium, colorem album rursùm induat? Dices aquam quiscentem non habere album colorem; sed decidens non habet alium. Pendet ergo color aquæ ex eo statu in quo est, non autem ab ejus natura. Quid enim habet præter aquam, seu quod antea non haberet ubi decidit? aut quid habet cùm lenè fluit, quod decidens non haberet. Idem sum sæpe miratus, in nube quæ nunc supra nivem & flosculos lanæ candidissimæ albescit; nunc atrore etiam horribilis est, nunc roseo est colore vividior, absque eo tamen, quòd ipsi præter lucem & umbram quicquam adveniat, aut pereat. Verùm, inquies, si non sensu aut apparentia, at saltem mente aut ratiocinatione discernet, & verò quomodo id tandem, cum Mens non ratiocinetur nisi ex iis, quæ apparuerunt sensibus? nonne autem ut una ap-

 parentia

parentia suas habet causas, & alia quoque habet suas? nonne ut una sic alia fulcitur suis rationibus? Dices, at momenta causarum, rationúmque disparia sunt, ut hæc proinde illa vincant. Verumtamen hoc est divinare momenta esse imparia; cum ut una apparentia reverà sensum afficit, ita alia revera afficiat, ac suo quidem modo utraque. Sed ut demus esse imparia, quî id discernet Intellectus, cùm eorum sæpè, quæ minùs apparent majora momenta sint, neque moliri quidquam possit sine nova apparentia & probatione, qua judicabit tabulam planam & baculum rectum? meritò huic posteriori insistet apparentiæ, aliam vero ut falsam explodet. Attamen ut tactus agnoscit visus protuberationem, itémque propriam rectitudinem, & incurvationem; sic agnoscit visus propriam. Agnoscit ergo tactus planitiem in tabula picta neque fallitur; at agnoscet visus eminentiam, neque similiter falletur: scilicet ut aliquid verè emineat respectu visus non exigitur ut sit aliquid ad tactum protuberans, sed sufficit quod ejusmodi lineamentis effigietur. Quo loco nota sic posse interdum vices commutari, ut apparentiam tactus falsam dicas per visum corrigi; quippe si quempiam ingentem globum finxeris, ipsius superficies visui verè globosa apparebit, at si manum admoveris judicabit tactus falso planam. Ut nihil dicam de præstigiis illis, quibus si indice ac medio digitis transpositis globulum attrectaveris geminum censebis, cùm visus tamen uti est unicum esse judicet. Quamobrem non est solus tactus veritatis arbiter, neque visus similiter, sed uterque suas habet partes: ac proinde dici solùm potest respectu quidem hujus sensus talem fieri apparentiam, & respectu illius talem, at quænam duarum vera sit, hoc est, quod discerni non possit. Durum est hoc, inquies, reverà enim tabula picta plana est: concedo tibi esse planam, sed respectu tactus dumtaxat, & fateor quidem vulgarem ac receptum morem loquendi planam appellare illam superficiem, quæ vel tactu vel tactili, & æquabili regula talis comprobatur, unde si velis hac normâ probare visuales quasdam eminentias, planities habiturus sis. At secluso hoc more loquendi potest una, eadémque res & verè visui eminere & verè plana apparere tactui, & contrà; quippe cùm non debeat magis tactus imminere visui suam eminentiam, quàm visus tactui suam planitiem,

nitiem, quemadmodum quod unguentum suavissimum olfactui est, insuavissimum est gustatui, absque eo, quod alteruter sensus dominare debeat, aut erroris arguere alterutum. Etsi enim dicere possis figuram esse sensibile commune & visui & tactui, cujusmodi tamen non est vel odor, vel sapor istis duobus sensibus, attamen & visu & tactu sic movet figura diversimodè, ut rationem subeat duplicis objecti, sícque in utroque per modum recipientis recipiatur, ut unum verius non afficiat suo modo, quàm alium suo. Sed satis de hoc.

Quanquam quid est primum, quod sperare liceat hominem tantæ perfectionis, qui licet omnibus naturæ, fortunæque dotibus instructis prodiret, itémque licet dijudicare posset quænam ex contrariis apparentiis foret verisimillima, naturæque rei maximè conformis; attamen adhuc deberet nutare num quædam possibiles essent apparentiæ verosimiliores, naturæque conformiores. Ecquis enim certus esse potest an non longè plures qualitates in rebus sint, quàm quæ percipiuntur sensibus humanis? nonne ut usu destitutus imaginari non potest quatuor qualitatum sensibilium genera, qui si foret etiam auditu, aut olfactu quoque à natura orbus nonnisi vel tria vel duo solùm conciperet, neque nisi quis admoneret, plures esse suspicaretur? ita cùm vulgus hominum reperiatur ad quinque Sensus à natura limitatum, concipit solùm quinque generales sensibilium differentias, neque suspicari potest qualesnam præterea possibiles sint; at quorsum tamen jurare liceat, quod plures esse non valeant? Ut quædam Animalia limitata esse ad unum Sensum perhibentur, quædam ad duos, quædam ad tres, quædam ad quatuor; sunt enim quibus gustus, quibus olfactus, quibus auditus, qnibus visus denegetur: Ita contingit hominem cum plærisque aliis Animalibus limitatum esse ad quinque; at quare non potuerit Deus propagare quædam ad sex, quædam ad octo, quædam etiam ad plures sensus? Quasi verò homo esse debeat meta divinæ potentiæ, aut si in hoc glorietur se summum & extremum divinorum operum, multa quoque alia Animalia eadem ratione gloriari non possint? Quæso te autem quorsum cani non tribuatur sexto sensui, quod tu refers ad olfactum? Cedo enim ex lepore quid remanet in vestigiis, quod olfactum ipsius attingat?

gat? & ut concedam ex lepore remanere aliquid, quid ex hero remanet, cùm præsertim induerit calceos, quos canis nunquam olfecerit? Demus & ex hoc remanere; at postquam herus lapidem conjecerit in profluentem, quid remanet ex manu heri lapidi impressum, quod canis in fundo subodorari valeat? nonne si quid impressum fuerit, id per aquam ablutum est? cur suspicari igitur non liceat esse in cane alium sensum, quem nos nequeamus concipere, cùm simili nempe destituamur, quo munia ista peragat? Cedo item cùm Animalia plurima quæritent ac tam facilè inveniant plantas, quibus egent, & quas tamen nunquam viderint, ut cervus dictamum, mustella rutam, &c. Qua facultate putas id faciunt quàm aliquo sensu superaddito, quem nos non habeamus? Dicis esse occultum instinctum: at cur mihi Sensum occultum dicere non liceat, cum sit facultas cujuspiam objecti sensibus cognoscitiva? Quid, quòd ij, qui faciunt Dæmones Animalia, dicerent ipsis reservatos esse & plures sensus & nobiliores, ut qui debeant proprius ad naturam, veritatémque rerum collineare: nobis autem homuncionibus eos ac tales esse relictos, qui nobis sufficerent, quorúmque capaces essemus. Quod tamen ut prætercam, quænam, putas, causa est, cur tantopere caligemus in cognitione rerum naturalium nisi quòd noster Intellectus non satis juvetur ab administris sensibus? Quippe si nobis Sensus inessent, quibus agnoscere liceret quemadmodum facultates illæ internæ Animalium, plantarum, atque omnium adeò rerum operantur: nihil jam prorsus nos lateret, nullúsque prorsus effectus adeò mirabilis proponeretur cujus causas non explicaremus. Sed nimirum cæcutimus ad objectum vel minimum florem, si rogemur scilicet quomodo, qua solertia, qua dispositione & distributione materiæ, quibus organis, &c. abierit hic flosculus in adeo concinnum ordinem foliorum, in tam pulcram colorum mixtionem, in tam ordinatam figuram, &c quæ sunt infinita: cœcutimus, inquam, ut cœcutire dicitur, qui visu est orbus ad objectam aliquam elegantem imaginem, quod ut hic non habet sensum, quo colores imaginis videat; ita & nos caremus sensu, quo operationes illas admirabiles pervideamus? Dubio enim procul sensibiles sunt, cum sint nempe corporeæ, neque merè spirituales, at non tamen nostris sensibus. Omitto vero neque constare ulli

ulli posse una-ne, an multiplex sit illa qualitas, qua una aliqua res cadere potest in varios sensus: ut pronunciari proinde possit quòd abundè perspecta sit. Quis enim certò dicere possit an calor, odor, sapor, lævor, quæ percipiuntur in pomo, sint quatuor diversæ inter se qualitates, ut vulgò putantur, an verò, prout ad visum allabitur sit color, prout ad olfactum odor, prout ad gustum sapor, &c. nonne enim ut superiùs philosophabamur de eodem flatu recepto in diversas tibias, de eadem aqua exsucta à diversis plantis, de eodem cibo affuso ad diversas partes corporis, nonne, inquam, contingere potest ut una, eademque res rationes multorum atque diversorum objectorum subeat, prout in diversis sensibus recipitur? Quod si verisimile sit, cur eadem plures adhuc non posset exhibere apparentias objecti sensibilis si ad plures sensus allabaretur? Ut enim cæcus non percipit unam, quæ præditus visu percipit, ut orbatus olfactu aliam præterit, quæ præditum olfactu non fugit; ita nos fortè multæ latent, quæ aliis propter alios sensus possent innotescere. Quæ quidem omnia commemoro, ut intelligere liceat non constare an esse possit, qui habere queat omnes sensibilium rerum apparentias, quibus dijudicare valeat quales res sint intùs, per se, vel secundum naturam.

Nunc igitur ut redeamus tandem ad id quod initio propositum est, cùm unius ejusdemque rei tam diversæ fiant apparentiæ, ac tam diversa proinde ferantur judicia, & à variis animalibus, & à variis hominibus, & ab uno etiam homine: Quid superest nisi concludamus sciri non posse cujusmodi res aliqua sit secundum se, vel suapte naturâ; sed dumtaxat cujusmodi his aut illis appareat? Ac præterire quidem præsenti Exercitatione oportuit quod superiore planum fecimus, primùm non cognosci ab hominibus intimas rerum naturas, seu ut vocant differentias, quæ si clarè innotescerent hoc tum demùm esset scire, seu veritatem rerum nancisci; circa quod tamen frustrâ tam diu tot mortales laboravere. Deinde neque percurri posse omnes alicujus rei species, seu, ut vocant, individua ad constituendas aliquas Propositiones universales; quod quidem si præstari posset non dico ab illo uno beato homine, de quo paulò antè loquebamur (clarum est enim

fieri non poſſe ut unus omnia videat, audiat, experiatur) ſed à plurimis aut etiam omnibus hominibus, factum profectò eſſet maximum ad ſcientiam habendam compendium. Adjicio itaque hic ſolùm Coronidis vice duo Capita, quæ propoſitioni illi, *Quod nihil ſciatur*, aliquam fidem concilient. Alterum eſt mirum quidpiam dictu, videlicet ex quo tempore homines Philoſophantur, ſeu veritatem, atque adeò naturas rerum perveſtigant exſtare adhuc non potuiſſe non dico unum hominem, ſed unam vel Gentem vel Sectam, quæ veritatem erueret ac in aperto collocaret. Ecce enim inter mortales exorti ſunt primùm, qui *Sapientes* ac deinde, qui *Philoſophi* magna turba ſunt appellati; ecquid-nam tamen vel aliqui vel omnes ſimul profecere? nimirùm ſecti perpetuò ſunt in Sectas tam varias, ut nihil in hanc uſque diem relictum ſit præter contentiones. Sanè verò ſi aliqui veritatem pridem detexiſſent, nonne eò concurrerent omnes, ut concurrunt, qui in ſolitudine extremam ſitim explere cupiunt ad detectam, oſtenſamque limpidam ſcaturiginem? at quòd hi quidem hæc ſentiunt, illi autem contraria, quid aliud credere par eſt, quàm quòd neutri ſint veritatem aſſequuti. Hinc cernere licet has Sectes ſeſe invicem confodientes manifeſtiſſimo argumẽto quòd immortalis, inclyta, & pacifica veritas nulla ex parte ibi alluceſcat. Cedo autem ſi de ulla re conſtare deberet inter Philoſophos omnes; nonne conſentire præſertim deberent circa Principia, ſive Elementa rerum naturalium. Quippe qui poſsit manifeſtari alicujus rei naturalis eſſentia, niſi conſtet ex quibus internis conſtituatur principiis? At ecce nihil videas in majore eſſe controverſia, quàm ex quibus principiis res naturales ſint conſtitutæ. Quid quæſo exinde poteſt colligi, quàm cùm nulla Secta ſit, quæ non plurimas circa hoc adverſantes habeat, nulli adhuc germana rerum principia innoteſcere? Porrò & quamvis alicui innotuiſſe jam concedamus; quid exinde profectò eſt? Sunto ô Ariſtoteles? ô Peripatetice bone! Sunto rerum principia Materia, Forma, & Privatio? Quæſo ut mihi per illa declares vel unius tantum, ac minimæ rei naturalis eſsentiam, ac veram radicem & cauſam tot operationum & proprietatum, quæ in ea viſuntur. Non provoco te ampliùs ad Magnetem aut Remoram? non duco te ad Cælum uſque, aut ad fundum maris: vel

ad

ad recessus Terræ intimos? Accipio ecce animalculum, quo sæpenumerò infestaris, videlicet pulicem, rogo te ut in eo declares quod jam propositum est. Dicis in pulice esse materiam ac formam, & privationem hujus formæ præcessisse pulicis generationem in hac materia At nihil ne aliud habes in divite vel penu, vel censu? ô admodum certè jejunam, crudamque Philosophiam! hoc non quærebam esset ne in pulice aliqua materia; clarum est enim neque controuersum quidquid est corporeum constare ex materia. Non quærebam an esset Forma; non quærebam an antea fuisset talis formæ priuatio in illa materia, cùm perspicuum sit hanc materiam non habuisse perpetuò hanc formam. Scire volebam qualisnam esset hujusmodi materia, quas dispositiones exegisset uti hanc formam assequeretur; quorsùm sic fuerit distributa ut hæc ejus pars abierit in promuscidem, illa in pediculos, alia in villo & squammas, cætera in reliquum corpus; quæ vis & quomodo applicata cùm hoc corpus integrum, tum ejùs partes tam varias hoc ordine, hac figura, hac textura, hac magnitudine hoc colore, formaverit, Qualis-nam item fuerit hæc forma, unde & qua vi excitata, quomodo effecta facultas ipsius cognoscens, & sentiens, quòmodo per adeò tenues infusa particulas, quibus intra illas organis utatur, quomodo talia organa usurpet; qua vi te adeò acriter pungat, quò demittat alimentum, quomodo illud concoquat, ac partim se inde per varios canales enutriat, partim efformet spiritus, quibus sese contineat, ac totum corpus vivificet, partim per varias intestinorum convolutiones superfluum ejiciat; ubi resideat illa vis, qua tam celeriter saliat, quomodo sese creat ac tam facilè digitis tuis subducat, quid cogitet cùm prehendi non vult, quæ proprietates, & quomodo illam intimè consequantur, in quid abeat cùm corpusculum ipsius opprimitur, & sexcenta alia id genus? Hæc sunt, quæ ego scire volebam; tu verò nihil ingessisti aliud, quàm esse ibi materiam & formam. Quid verò dices vel minus vel amplius quodcunque tandem quæsierim? Dices mihi esse in Sole materiam & formam, dices esse in aëre materiam & formam; dices esse in pluvia materiam & formam, dices esse in lapide, dices esse in arbore, dices esse in homine materiam & formam? ô bellam

Philosophiam! tantum ne ergo temporis desudandum est, ut naturas rerum cognoscamus, cùm uno ecce verbo omnia habeamus perspectissima, edocti videlicet omnia habere materiam & formam? Et fortè quidem adjicies reperiri in quolibet mixto quatuor, quæ vocas Elementa, at eadem infirmitas est. Nam in homine, in pisce, in herba, in metallo sunto quatuor Elementa: at quæ portio singulorum, quæ mixtio omnium, quæ temperies consequens, ac ne longum faciam, explica mihi, existentibus in pulice quatuor Elementis, non quomodo sint, quomodo misceantur, quã temperiem habeant, sed qua ratione exinde edoceri possim quæcumque dixi me quærere. Non si dies deficiat, ac te ruperis, quidquam ampliùs protuleris, quàm quod sint ibi quatuor Elementa, & certa quadam, ac nescio qua ratione contemperata, quòd idem & nihil, vel amplius, vel minùs possis respondere de quocunque te rogaverim. Porrò & eadem urgeri posse adversus Democritum, Platonem & quoscunque alios manifestissimum est. Vnde & liquidò constat nihil adhuc verè sciri per Philosophiam universam ex Rebus Naturalibus.

Alterum est, quotquot hactenus fuere Viri sapientissimi habiti, eos fuisse ingenuè professos hanc ipsam rerum ignorantiam. Quæso ex te apud nos quis sapientior unquam habitus est Salomone, cujus sapientia præcessit sapientiam omnium Orientialium, & Ægyptiorum, qui fuit sapientior cunctis hominibus, ac propterea nominatus in universis gentibus; quæ Scripturæ verba sunt, *Sanè verò & quis magis unquam & acutiùs est philosophatus non modò circa mores, quod testantur quæ adhuc extant præclarissima ejus monumenta; verùm & circa naturas rerum? nam disputavit*, inquit Scriptura, ibid. *super lignis à Cedro, quæ est in Libano usque ad hissopum, quæ egreditur de pariete, & disseruit de jumentis & volucribus & reptilibus & piscibus.* Quid putas porrò tantus Princeps de tanta sua illa scientia & sapientia censuit? Putas simpliciter dixit cunctas res esse difficiles, nec posse eas hominem explicare sermone? Ecce enim cum detestatione, *Proposui*, inquit, *in animo meo quærere & investigare sapienter de omnibus quæ sunt sub Sole; hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum ut occuparentur in ea.* Rationem subdit postmodùm his verbis, *intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub Sole, & quantò plus laboraverit ad quærendum tanto minùs inveniat, eti-*

etiam si dixerit sapiens se nosse; non poterit reperire. An potest quidpiam dici luculentius? verùm & inter Ethnicos nonne suffragiis omnium, ipsiusque adeò (si Deo placet) Appollinis conspirantibus sapientissimus mortaliũ habitus est Socrates? Quæso te autem quænam fuit ipsius hæc in parte sententia? symbolum ejus celebratum est, *Hoc unum scio, quod nihil scio*, at si seriem eorum, quæ disseruit retexuerimus, quid manifestius quàm quod hoc unum perpetuò inculcaverit? ô quàm lepedissimè convellere solet Sophistarum arrogantiam, qui omnia se & optimè scire, & docere posse profitentur? Perlege vel unicum apud Platonem libellum v. c. qui *Hippias major*, seu *de pulcro* inscribitur, & non nisi ingenti suavitate deprehendes, qua solertia conficiat sciri non posse quid sit pulcritudo, quod idem etiam observabis pro ratione ac verietate argumentorũ in aliis, ex quibus tamen probatum videbis, quod ille dixit in Apologia, videlicet non alia ratione putare se sapientiem fuisse ab oraculo pronunciatum quàm quòd cùm cæteri habiti sapientes existimarent se multa scire, qui reverà tamen nihil scirent; ipse cùm nihil quidem sciret, sese quoque nihil scire & agnosceret & profiteretur. Sed & de ipso Platone quid dicam, cùm non alius, sed idem sit ipsius ac Socratis sensus? Omitto proinde quàm sæpe jactabundos Sophistas confodiat, quàmque sæpe testetur sufficere si probabiles aliquas inter disserendũ rátiones attulerit, quippe cùm veritas sit Diis, Deorumque filiis concedenda, hominibus autem una satis esse verisimilitudo debeat. Perlege vel solum Timæum seu de Vniverso Dialogum, & pervidebis, quanta cum modestia divinus hic Philosophus circa naturam philosophetur. Adjicio dumtaxat meritò Platonem haberi Parentem totius Academiæ: seu enim ejus Sectores habebant omnia incomprehensibilia, suumque assensum æquè continebant ab omnibus, existimantes videlicet nullam ess Propositionem ratione suffultam, cujus opposita non posset pari ratione suffulciri, qoud Arcesilai fuit institutum: sive aliqua admittebant præ aliis verosimilia, adeò ut etiam assensum ad illa inclinari paterentur: cùm certa tamen ac indubitata minimè concederent: quod Carneadis propositum fuit. Profectò hoc unum propositum ipsis fuit, *Nihil sciri.* De Pyrrhone ipso adeoque & de Scepticis nihil est quod hic adjiciamus, cùm

in hac Exercitatione toti insistamus in ipsorum vestigiis, cumque constet apud omnes, qui Sectarum habuerint notitiam & Pyrrhonis, & Arcesilai unam esse Philosophiam. Adjicerem hic Epicurum admiratum conversationem, institutumque Pyrrhonis haud secùs fuisse philosophatum, quod sanè alicubi Laertius testatur, & Plutarchus satis innuit ex ejus de opinionum omnium possibilitate sententia. Verùm & hoc est aliis locis retexendum uberius, & Epicurus non solet vulgò adscribi magnis illis viris, de quibus mentionem hoc loco facere instituimus. Substituam igitur alium à quo ille etiam & Philosophiam & nomen aliquando derivavit, videlicet Democritum. Hunc sanè doctissimum fuisse omnium antiquorum constare ex eo videtur, quod & omniscius habitus sit & πένταθλος dictus seu victor quinque certaminum, cùm scilicet Naturalia, Moralia, Mathematica, Liberalium Disciplinarum rationes, Artiumque omnem peritiam calluerit; quod item Plato hunc ferè solum ex Antiquioribus non carpserit, ac ne nominaverit quidem. *Sciens & prudens*, inquit Laertius, *ne videretur contra optimum Philosophorum certamen iniisse.* Quod denique ut nihil dicam de tam variis ejus & preregrinationibus, & congressibus, nihil de ejus solitudine indefessoque labore in perscrutatione, experimentisque faciendis rerum Natualium, nihil de tam variis, tamque variorum argumentorum conscriptis ab ipso Libris; quòd inquam Hippocrates magnus dubio procul vir tantùm ex ipsius colloquiis profecerit, quantum ipsemet in suis testatur Epistolis. Quo loco dicendum non est quantum debuerit Medicus eximius mirari, cùm de oblato ipsi lacte, responderit illud, & primi partus & nigræ capellæ, cumque ipsam Hippocratis filiam salutavit virginem, sequenti verò mulierem, quia videlicet nocte illa constuprata fuerat. Democritus ergo tantus vir, quale hic putas suffragium tulit? Ecce illud uno verbo, *Causa*, inquit, *nihil novimus, nam veritas in profundo est*. Quasi diceret fas non esse mortalibus rem adeò abstrusam ac est vera, intimaque rerum notitia ex puteo tam alto haurire: hûc spectat illud quod Aristoteles refert, *Cum Democritus*, inquit, *aut nihil esse verum*; *aut nobis ignotum*. Vides porrò & fusè apud Plutarchum quemadmodum doceat nihil esse tale naturâ sua, potiusquàm tale;

tale; ut nihil calidum naturâ sua potiusquàm frigidum, sed relativè dumtaxat ad quæ tale potiusquàm tale experiuntur, quod ipsum quoque nos antè declaravimus. Porro & quæ & de Hippocrate fecimus mentionem testatur Laertius illum in eadem fuisse sententia, argumento quod ambiguo, atque humano more loquatur. Citat verò quoque Heraclitum, qui de rebus maximis conjectandum, adstruendumque esse quidpiam temerè negaverit. Nota verò & hunc quoque esse; qui ex Aristotele dicebat non licere bis in eundem fluvium ingredi, parem in omnibus rebus fluxum & instabilitatem esse opinabatur. Citat quoque Empedoclem, qui cùm scripsisset quædam vix dici posse, alia neque auditu percipi, neque mente comprehendi, subjecit id solùm probari quod quisque putaverit. Nota & hujus quoque esse id quod refert Aristoteles, habitu mutato providentiam mutari,

Ad præsens hominum crescit providentia semper

Et *Vt vario semper mutatur corpore quisque*
Sic sapere est illi mutato, ac mente moveri.

Citat etiam Zenophanem cujus illud sit celebratum,

Nemo aliquid certò novit, aut noverit unquam.

Cita Zenomen Eleatem; citat septem illos in Græcia habitos Sapientes; citat denique illud Archilochi.

Ea mens est hominibus Glauca Leptinæ fili,
Qualem Mortalibus in dies Iuppiter mittit.

Itemque illud Euripidis,

Sentire verò quidpiam quod hos ferunt
Homunciones? nam nescimus id quidem
An rectè agamus, an secus quod quis velit.

Cujus & illud

Quis novit autem an hoc vivere sit emori,
An emori hoc sit quod vocamus vivere?

Denique & ex Homero, quem omnes antiqui Philosophi, ut Sapientiæ Antistitem venerati sunt, omnia ejus carmina memoriæ quoque committentes, postquam declaravit illum aliter loquutum, neque certo quicquam pronunciasse citat tandem illud,

Lingua

Lingua volubilis est hominum, verbisque referta,
Et *Verborum hinc atque hinc ingens est copia cuivis,*
Et *Quale prior dixti, reddetur tale vicissim.*

Æquas nempe verborum vices, objectionesque significando, ut ille quoque interpretatur, Est autem etiam Homeri Aristotele referente, quod Hector cùm ex vulnere accepto semotus mente esset, dicitur aliud sapere, quod scilicet & insani sapiant, sed non eadem. Attexere istis possem ex ipso Aristotele præter Homerum & alios, Parmenidem, cujus est illud,

Numque ut quisque suam retinet per membra reflexa
Temperiem, sic mente valet Mortalis ubique.

Itemque Anaxagoram, qui censet hominibus talia esse entia, qualia ipsis apparuerint; rursùs & Protagoram, qui res veras esse dicebat, qualescumque apparerent. Itemque Cratylum, qui ne loquendum quidem putabat de rebus, ut verum quid indicaretur, sed satiùs esse ostendere eas digito, quippe quod res de qua esset sermo, priusquam perfectus esset sermo, foret immutata; quod autem digito monstraretur, quidquid esse tale quale demonstraretur. Non ferebat porrò iste Heraclitum circa illud de flumine, siquidem existimabat ne semel quidem posse aliquem idem flumen ingredi. Possem & ex aliis alios sanè plurimos ac præsertim istis posteriores, sed isti jam sufficiant, ut intelligamus si tot ac tanti viri, quorum scilicet eruditio tantopere commendata est, adeò continentes fuerunt in asserenda scientia; si, inquam, nihil sciri posse adeò constanter pronunciaverunt, inclamanda ne & cum risu explodenda est Propositio illa, *Nihil sciri*?

Superest jam respondeamus iis, quæ magno etiam cum fastu solent objici. Ac primò quidem non est quod multùm hæreamus in solvendo illo argumento, quod isti pro Achille habent, jactantque tantopere in hunc ferè modum; *Vel scitis nullam dari scientiam, vel nescitis; si nescitis, qua temeritate id proponitis? sin autem scitis, ergo de hoc saltem datur scientia, quod sciatur nihil*: quocirca & falsa est propositio illa, *Nihil sciri*, vel nullam dari scientiam. Scilicet perfacilis est ex prænotatis responsio, imprimis quippe ij non sumus, qui tollamus familiarem, vulgaremque loquendi morem, quo scire multa dicimur, ut in exemplis initio allatis.

Quo-

Quocirca & dictum est retineri à nobis scientiam, quæ vel experientiæ vel apparentiæ appellari possit. Vnde juxta hoc paucis respondemus scire nos nihil sciri (puta Aristotelicè) ac proinde scientiam dari aliquam; at non tamen scire id nos Aristotelica scientia, atque adeò minimè sequi Aristotelicam esse, quam concedimus, quia scilicet examinantes omnia hujus scientiæ Aristotelicæ fundamenta experimur nulla esse solida; imò verò iis omnibus, quæ isti scire se putant ad sensuum examen, rationumque momenta deductis, apparet nullam propositionem, quæ de re quapiam secundum se statuat, posse tutò asseri, idcircò & dicimus posse hujusmodi scientiam revocari ad illud genus, quod retinendum censuimus, etsi præterea dici posset sui cujusdam esse generis. Dices vel ista scientia qua scimus nihil Aristotelicè sciri, est certa & evidens, ac proinde per necessariam causam & demonstrationem parta vel non: si prius, erit Aristotelea; si posterius, non scientia erit, sed potiùs opinio. Verùm neque illa est prorsus certa, prorsumque evidens, ac Aristotelica illa causa, & demonstratione genita, sed non caret tamen sua certitudine, atque evidentia, ac proinde probabilitate, ut quæ nitatur conjecturis, rationibusque admodum apparentibus, & quæ Intellectum continere possint ne assentiatur illi Propositioni, quod detur scientia Aristotelica. Voca proinde opinionem aut quo alio nomine volueris, parùm omninò intererit, nam & nos id indifferenter vel opiniari dicimus, vel scire, cùm & mos loquendi vulgaris id probet, & si probè attenderis, scientia & opinio possunt haberi synonyma; nam & certam scientiam, & certam opinionem licet dicere, itemque imbecillam scientiam, & imbecillam opinionem, adeò ut totum discrimen Scholasticum propemodum sit. Vrgebis, at cùm ecce tam multi sint, qui se profiteantur scire aliquid prorsus certò, evidenter, ac per causam necessariam; nonne temeritas est eum, qui sit destitutus eadem certitudine, evidentia, necessitate, sese illis opponere? At cur non sit potiùs in illo eximius quidam veritatis amor, qui ut falli ipse non vult, ita nollet alios amplecti pro veritate fallaciam? Et verum quidem est plurimos arripere incunctanter multa dogmata quasi evidenter nota, & accuratè demonstrata, ac proinde quæ ipsi se scire certissimè arbitrentur. Ille por-

rò, qui considerans, attentiusque examinans omnia, videret ipsos ex praeoccupatione quadam, veritatis specie decipi, cur censeatur temerarius, si ut ipsi illicò assentiri renuat, ac illos etiam admoneat, ut diligentiùs singula expendant? Et sanè quàm saepe contingit ut canatur eorum palinodia, quae habita pridem fuerint indubitatissima? ac praesertim quoties quis admonitus non protervè examen respuit, ut vulgò dogmatici faciunt, sed salutari consilio, ut quod ex veritate sit facilem aurem accommodat; quanquam de hoc alibi fusiùs. Adjicio hic solum responsinoem lepidam sanè ac verè Pyrrhoneam, quam & Laërtius indicat, & Empiricus usurpat, videlicet Propositionem qua nihil sciri pronunciatur ejusmodi esse naturae, ut evertendis illis, ipsa quoque se ipsam evertat, sublataque scientiam tollat, ad eum modum, inquiunt, quo medicamentum humores è corpore tollens, unà seipsum cum illis expellit.

In Pyrrh. lib. 1. hypot. c. 28.

VII. Objicitur verò praetereà Pyrrhoneos esse nimium naturae injurios, siquidem homines omnes naturâ scire desiderant, ut & experientia convincit. Cur igitur natura frustra non indidisset tale desiderium, si nihil sciri ab ipsis posset? Confirmant autem, quoniam dantur & caeterae scientiae, ut Intellectus, ac Demonstratio, & res ipsae scibiles, putà omnia naturalia. Quare & in nullo defecit natura quo minus esset scientia. Confirmant rursum quia iniquum est irritos facere labores tot eximiorum Philosophorum, qui hactenus ipsi scientiae navaverunt operam. Videtur scilicet natura Philosophos quasi delegisse, ut per ipsos scientia in Mundo constitueretur, in quo vigeret ignorantia, quae est scientiae opposita. Adjici hic potest ad hoc confirmandum, quod Aristoteles habet enumeratis eorum, quos suprà recensuimus opinionibus. At enim, inquit, quod inde emergit absurdissimum est. Si enim qui maximè possibile verum vident (ij autem sunt, qui hoc ipsum maximè & quaerunt & amant) ipsi tales opiniones habeant, ejusmodique adstruant de veritate sententiam, quo pacto non fuerint animo objecto ij, qui philosophari aggrediuntur; quaerere quippè veritatem nihil esset aliud quàm volucres persequi. Denique etiam confirmari posset ex eo, quòd absurdum sit Physicam, Metaphysicam, Iurisprudentiam, caeterasque Scien-

Init. Metaph.

Scientias vana esse nomina, & præsertim quidem ipsas Mathematicas disciplinas, per quas scire nos plurima, & certissimè & evidentissimè nemo nisi is sit furiosus pernegare potest, adeò luculentæ sunt, atque convincentes demonstrationes Mathematicæ; igitur paucis ad hæc respondere sic possumus. Primùm non videri illos esse naturæ injurios, qui ut naturæ nihil detrahunt, sic plusquam par est, non adjiciunt (par enim injuria videtur & dicere quod sis) ac qui proinde concedunt indidisse quidem naturam omnibus hominibus sciendi desiderium; at non tamen sciendi vel omni modo, vel omnia. Hinc quamdiu desiderant homines omnes scire plurima & per experientiam & quatenus illa apparent, verum est quod natura duce illa scire desiderant; at statim ac præterea volunt & naturas intimas, & causas necessarias scire, jam hoc scientiæ genus est quod Naturam Angelicam, vel etiam Divinam attineat, nec homunciones deceat; quocirca & hoc desiderium dici non potest esse à natura. Videlicet omnes homines pari modo desiderant immortalitatem; at quis censeat hoc desiderium inditum esse à natura per quam potiùs statutum est omnibus hominibus semel mori? Quare ut quoniam quantumcunque velint homines nunquam mori, ex eo tamen quòd nullus sit, qui assequatur immortalitatem, colligimus tale desiderium minimè esse naturale; sic colligere possumus quoniam nullus hominum est, qui minimæ rei naturam introspectã habeat, desiderinm naturæ non esse quo perspectam habere peroptet. Deinde verò & illud dari consequenter potest esse causas scientiæ, at scientiæ tamẽ experimentalis & ut sic dicam apparentialis. Siquidẽ Intellectus noster scit, cognoscit-ve experiundo multa apparentia. Demonstratio verò fieri quoque potest multiplex, seu digito indicãdo, seu oratione erudiendo, aut alio modo simili. At neque scit tamen quidpiam Intellectus modo illo Aristoteleo, neque propterea datur demonstratio qualem depingit Aristoteles. Hinc & admitti quoque potest dari multas res scibiles; at non tamen quæ sciri valeant scientiâ illâ Aristoteleâ, sed experimentaliter solùm vel secundum apparentiam. Quod si dicas posse Intellectum ex iis, quæ cadunt in experientiam. aut apparent sensibus, colligere alia multò interiora. Respondebo tamen non posse ulteriùs ratiocinando pro-

cedere quàm ad ea, quæ rursùm liceat experiri, vel quorum exhiberi posſit quædam apparentia. Cæterum enim ad intimas uſque rerum naturas penetrare, hoc eſt quod imus inficias. Illud de præſtantiſſimorum Philoſophorum laboribus pari ratione explicari poteſt, neque enim illi propterea cenſendi ſunt irriti, quòd nobi s ſcientiam Ariſtoteleam hactenus nullam pepererint; ſiquidem aliam pepererunt & veriorem & utiliorem, purà experimentalem, rerumque apparentiam. Quocirca & maximæ gratiæ maximis Viris habendæ ſunt, quòd quæ vel experiendo, vel audiendo, vel ratiocinando obſervârunt, tradere nobis quaſi per manus, atque etiam cum methodo, ordine-ve dignati ſunt. Quouſque enim quæſo jam tandem proveherentur, qui philoſophantur, niſi tot Procerum Virorum eveherentur humeris. Quare & non negamus fuiſse hos veluti delectos ad tollendam ignorantiam, ſiquidem & ea, quam diximus, ſcientia ignorantiæ opponitur; cum aliunde ignorantia, quam iſti imaginantur, non magis hominem dedeceat, quàm in manu centenorum digitorum abſentia, quippe cùm ut non debetur ipſi à natura tot digitorum præſentia, ſic neque deberi videatur intimarum naturorum ſcientia. Vides proinde quàm immerita ſit Ariſtotelis invectio; neque enim deſperatio propterea inducitur iis, qui philoſophari volunt, quòd videant magnos Philoſophos profiteri nihil ſciri poſse, intelligo quod ad naturas rerum intimas attinet, ſiquidem cùm hac in parte ignorantes ſeſe agnoſcant; at aliunde tamen agnoſcuntur ſcientiſſimi, quòd earum rerum, quæ ſciri poſsunt, nihil propè ipſos lateat, adeò ut non immeritò dixerit quiſpiam eſse illorum ignorantiam doctiſſimam, quaſi videlicet non ſit perfectionis cujuſdam vulgaris eò provehi, ut ignorantiam exiſtimes. quod alii ſcientiam eſse putant; agnoſcaſque bona fide te neſcire quod reverà neſcias.

Quod de variarum Scientiarnm exiſtentia adjicitur, minus negotium facere videtur, ſi cæteras ſpectaverimus, nam neque Phyſica tota declarare poteſt cujuſmodi ſit, intus & ſecundum ſe minimæ rei natura ut prædiximus; neque Metaphyſica quidpiam habet præter leves conjecturas, ſepoſitis quæ per Fidem Orthodoxam certa ſunt; neque Ethica uniuſmodi eſt, ſed pro varietate nationum & perſonarum varia, maximèque mutabilis; neque Iuriſprudentia eſt aliud quàm complexio multarum legum, quæ nec apud omnes

omnes, nec omnibus temporibus vigeant; neque Medicina quidpiam aliud continet quàm & observationem multorum effectuum, quos medicamenta varia sortita sunt, & applicationem eorumdem aut similium medicamentorum ad eliciendos eosdem effectus, aut similes, atque ita de cæteris, adeò ut cùm per me liceat hasce scientias dicere, perspicuum tamen esse videatur non esse Scientias Aristoteleas, ubi omnia ad amussim considerata fuerint. Ac difficultas major est de Mathematicis Disciplinis propter ea, quæ objecta sunt. Verumtamen primò non desunt etiam ex Peripateticis, qui negent Mathematicas esse verè scientias, porrò quia Pererius & subtiliter & eleganter id probat, idcircò ipsa ejus verba non pigebit adscribere, *Scire*, inquit, *est rem per causam cognoscere, propter quam res est, & scientia est demonstrationis effectus. Demonstratio autem (loquor de perfectissimo demonstrationis genere) constare debet ex his, quæ sunt per se. & propria ejus quod demonstratur; quæ verò sunt per accidens & communia excluduntur à perfectis demonstrationibus. Sed Mathematicus neque considerat essentiam quantitatis, neque affectiones ejus tractat prout manant à tali essentia, neque declarat eas per proprias causas propter quas insunt quantitati, neque conficit demonstrationes suas ex prædicatis propriis & per se, sed ex communibus & per accidens. Ergo Doctrina Mathematica non est propriè scientia. Major hujus syllogismi non eget probatione, etenim apertè elicitur ex his, quæ scripta sunt ab Aristotele primo posteriorum. Confirmatio Minoris ducitur ex his, quæ scribit Plato in septimo libro de Republica, dicens Mathematicos somniare circa quantitatem, & in tractandis suis demonstrationibus non scientificè sed ex quibusdam suppositionibus procedere; quemobrem non vult doctrinam eorum appellare intelligentiam, aut scientiam, sed tantùm cogitationem. In quam sententiam multa scribit Proclus in primo libro suorum commentariorum in Euclidem. Verùm tametsi neque Platonem, neque Proclum, neque alios Philosophos, graves habemus Authores hujus sententiæ, tamen id per se manifestum fit cuivis, qui vel leviter attigerit eruditum illum Mathematicorum pulverem. Nam si quis secùm repræsentet, atque diligenter consideret demonstrationes Geometricas, quæ continentur libris Elementorum Euclidis, plane intelliget eas sic esse effectas ut antè diximus. Ac ut de multis unum aut alterum proferam exemplum; Geometer demonstrat, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, propterea quòd angulus externus,*

externus, qui efficitur ex latere illius trianguli producto, sit aqualis duobus angulis ejusdem trianguli sibi oppositis. Quis non videt hoc medium non esse causam illius passionis, qua demonstratur? Cùm prius natura sit triangulum esse, & habere tres angulos aquales duobus rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri angulum aqualem duobus internis? praterea tale medium habet se omnino per accidens ad illam passionem; nam sive latus producatur & fiat angulus externus, sive non, imò tametsi fingamus productionem illius lateris, effectionemque anguli externi esse impossibilem, nihilominus tamen illa passio inesset triangulo; at quid aliud definitur esse accidens, quàm quod potest abesse & adesse rei prater ejus corruptionem? Adhac illas propositiones, Totum est majus sua parte; aquales esse lineas, qua ducuntur à centro ad circumferentiam; illud latus esse majus, quod opponitur majori angulo, & id genus alia, qua crebrò usurpat in demonstrando, in quam multis demonstrationibus eas pro medio adhibet, & inculcat Mathematicus? ut necesse sit ex his demonstrationibus, qua constant pradicatis communibus, non gigni perfectam scientiam. Hæc ille. Quæ retuli fusiùs, tum quòd dicta sunt ab homine Peripatetico, tum quòd luculentiùs non licuisset ostendere Mathematicam disciplinam non esse talem scientiam, qualem depingit Aristoteles. Deinde adjicio nihil ampliùs facere Mathematicum dum aliquam tibi ignoratam propositionem demonstrat, quàm faciat qui vel inscribendo, vel reserando pyxidem declarat tibi quid in illa sit. Ut hic enim solùm ostendit quòd occlusa ibi sit verbi causâ theriaca absque eo, quod ejus vel inscriptio, vel reseratio faciat ibi theriacam esse; ita Mathematicus solùm tibi aperit quòd hæc figura ejusmodi sit, absque eo quòd ejus demonstratio talem esse faciat. Dicatur tibi (ut retineamus exemplum propositum) tres angulos Trianguli esse pares duobus rectis; non pervides rem ita se habere; scilicet neque pervidebas theriacam esse in pyxide quantum-vis id tibi diceretur. At pervides cùm sunt facti pares ipsis anguli, qui evidenter duobus rectis æquivaleant. Nimirùm & sic pervides theriacam esse in pyxide postquam vel inscriptio est visa, vel amotum operculum; ac fateor quidem utrobique scientiam gigni aliquam rei, putà non anteà perspectæ: attamen verò hæc scientia non alia est, quàm rei apparentis cadentisque in experientiam; exinde enim solùm edocemur cujusmodi nobis

res

res experiendo appareat. Non apparebat videlicet tibi æqualitas illa trium angulorum cum duobus rectis, quoniam acies oculorum tuorum non metiebatur satis exactè quantitatem, quæ inesset singulis; at postquam oculos juvat aliorum angulorum inspectio tum res clarè apparuit. Quid igitur totum hoc est, nisi unius, ejusdemque rei apparentia consideratior? certè ut erat solùm socordia, quòd ignorans theriacam esse, non reserares pyxidem; ita mera solùm erat oculorum caligatio, quòd antea in Triangulo non pervideres, quod pòst pervides; quare nihil aliud facit Mathematicus, quàm monere te ut attentiùs inspicias, quod prima fronte non advertebas. Vnde & demonstratio, quam tibi proponit, seu medium, quo utitur, non est causa cur ita res sit (quod ex allata Pererij argumentatione patet) sed tibi solùm perspectum facit quod res ita sit. At hoc non jam scientia est Aristotelea, sed ea, quam nos retinendam censuimus. Concludo ergo, quæcumque est certitudo & evidentia in disciplinis Mathematicis eam pertinere ad apparentiam; nullo autem modo ad causas germanas vel naturas etiam rerum intimas. Hoc autem adjicio quòd certior quidem fieri per Mathematicam potero, Terram verbi causâ esse sphæricam; hoc enim per Eclipses Lunæ, altitudinesque Poli variatas apparere potest; at quare Terra sit sphærica, quæ sit ejus germana natura; sit-ne Animata, an-non; & si Animam habeat, cujusmodi illa sit; quas functiones obeat, aut sortiatur proprietates; quorsùm quiescat iners in centro; vel si moveatur, quæ vis illam agat? Quæ eadem quærenda erunt de Sole, & cæteris Astris; parique ratione de sono, in quo occupatur Musica; de radio visuali circa quod Optica, sicque de cæteris. Reverà enim statim atque prætergredieris ea, quæ apparent, caduntque in sensum & experientiam, ut interiora quærites, & disciplina Mathematica, & alia omnis penitùs caligat. Neque dicas hoc esse posse verum de Mathematicis mixtis; at non item de Geometria, Arithmeticaque, quòd istæ tradant intimam naturam, germanasque proprietates & figurarum & numerorum, siquidem figuræ & numeri si abstractè considerentur, ut nusquam sunt, ita nihil sunt. Quocirca ut alicubi & aliquid sint, considerandæ sunt propriè in rebus, qua afficiunt; at verò si hoc ita sit, difficultas re-

verò Pyrrhonii cum nihil ducant calidum potiusquam frigidum, bonum, quam malum; necessarium quàm superfluum, ac omnia proinde habeant indifferentia necesse est, si quidem sibi constare velint, ut fugientes non accedant potiùs ad ignem, quàm ad nivem, sicque de similibus; aliàs enim faterentur quidpiam esse magis unũ, quàm aliud. Hinc nescio an admirabilius, an cachinnis omnibus dignius sit, quod memorant de illa Pyrrhonii seu simplicitate seu stoliditate, qui ut vitam instituto duceret consentaneam, *Nihil declinans*, inquit Laertius, *nihilque devitans substinebat omnia; currus si forte occurrissent, & prærupta, & canes, & talia, nihil omninò sensibus permittens; servabatur autem ut Carystius Antigonus refert à sequentibus se necessariis.* Adhæc verò cùm ex ipsis quidam revera sic sentiant, alii autem animo solum contradicendi ista sustineant; non videtur esse eadem ratio juxta Aristotelem disputandi cum utrisque. *Illi enim*, inquit, *persuasione, isti verò vi indigent.* Quasi diceret, si negaverint aliqui esse ignem verè calidum, cogendos esse ut id experiantur. Quod autem animo solo disputandi id plurimi faciant, argumento esse docet Aristoteles actiones ipsorum repugnantes persuasioni, quam illi habere se fingunt. Neque enim ut loquuntur, ita & vivendo habent omnia indifferentia. Respondeo tamen nullum institutum communi vitæ minùs repugnare quàm ipsorum Pyrrhoneorum; quippe ut jam sæpe repetitum est, apparentias rerum non tollunt in quibus sive prosequendis, sive fugiendis vita consistit. Sed ut primùm aliquid de loquendi ratione dicamus, perspicuum est ipsos retinere voces, quas usus probarit, & maximè cùm ipsæ tribuantur rebus apparentibus. Nix verbi causâ, dicitur alba, quia talis apparet, ignis dicitur calidus, quia talis apparet, atque ita de cæteris, igitur & istas voces retinebit Pyrrhonius? Velles tu quidem diceret nivem esse naturâ albam, ignem naturâ calidum; at ipse quia non profitetur se cognoscere quænam sit nivis, vel ignis natura, pronunciare id non vult, satis esse arbitratus si profiteatur quod sibi apparet. Ecquid verò amplius necessarium est in communi colloquio? Dicis tu vinum esse dulce, dicet quoque ille vinum esse dulce, uterque ergo idem dicitis; cùm verò tu subintelligis dul-

ce esse secundum naturam, ille secundum apparentiam, in hoc quidem discrimen est, at non tamen in modo loquendi. Porrò constare omninò videtur non falli ipsum in eo quod de apparentia pronunciat, an verò tu verum censeas, dubium faciunt ea, quæ superiùs deduximus, uter igitur præferendus? At inquis, statuit dogmata. Verùm seclusis apparentiis nihil est omninò quod statuat. Non potest quidem sæpe non uti affirmantibus & negantibus vocibus, alioquin enim quomodo loqueretur? at satis est quod planum faciat se per illas voces nihil statuere, & cùm per ipsas aliquid tollit, etiam ipsasmet tollere uti antea insinuavimus. Sed referre ex Laërtio præstat integram Pyrrhoneorum Responsionem, postquam enim exposuit objicere Dogmaticos, quod & illi dogmata adstruant, quippe qui cùm se nihil definire dicant, omnique orationi contrariam objectam esse orationem, ea ipsa & definiant & proferant, subjicit adversum quos illi respondent; *Atqui ea, quæ patimur, ut homines fatemur, nam & quòd dies sit, quòd sit generatio, quodque vivamus, & cætera in hunc modum, quæ in vita nostra manifesta sunt, scimus. Cæterùm in iis, quæ dogmatici asserunt ea se ratione comprehendere dicentes, veluti de incertis, neutiquam consentimus: solas verò passiones agnoscimus; nam & nos videre confitemur, nosque intelligere scimus; verùm quo pacto videamus, ut intelligamus ignoramus. Quin quod hoc album videatur narrando dicimus, non asserendo an reverà ita sit. Porrò de ea voce, quâ nihil nos definire dicimus, atque similibus dogmata esse non dicimus, neque enim similia sunt iis, quæ illi asserunt, putà quòd globosus sphæræ instar sit Mundus, nam id quidem incertum est, hæ verò certæ consensiones sunt, in eo itaque quod nihil definire dicimus, neque hoc ipsum definimus.* Sic illi ex Laërtio.

Circa id verò quod sequitur, en quid ab eodem referatur, *Rursus*, inquit, *illos dogmatici vitam tollere asserunt, dum omnia ex quibus vita constat, evertunt; at contrà eos illi mentiri asseverant. Non enim visum se auferre, sed quomodo se habeat vis videndi, ignorare se dicunt. Atque quod apparet ponimus, non quod tale cernitur sit. Nam quod urit ignis sentimus; verùm an habeat incendendi naturam non pronunciamus; quodque moveatur quispiam,*

quispiam, & quod pereat videmus; verùm ista quo pacto fiant ignoramus. Eis igitur solùm reluctamur, quæ in conspicuis rebus proximè assistunt incerta.

* * * * * *

Si quæras, Benevole Lector, cur hæc Exercitatio ad umbilicum perducta non fuerit, cur-ve Libri quinque cæteri, quorum Præfatio Lib. 1. spem facit, non sequantur. Scito commonefactum ab Amicis Auctorem, stomachari non parum Peripateticos propter prioris Libri editionem, idemque fere argumentum à Francisco Patricio in Peripateticis suis Disquisitionibus (quarum tunc primùm copia ipsi facta) priùs pertractatum; hunc secundum Librum ulteriùs persequi, & absolvere noluisse, ipsumque, (ne delibatis quidem aliis) in Musæoli sui recessum cum blattis, ac tineis pugnantem, ab anno M.DC. XXXIV. *qualem jam habes, abjecisse atque neglexisse.*

FINIS.

